

ΠΑΝΔΩΡΑ

ΕΠΤΕΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

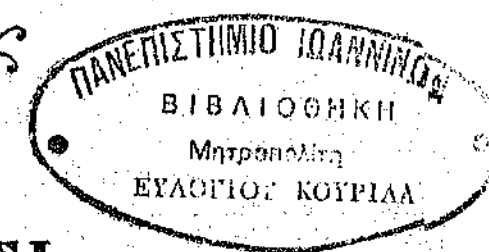
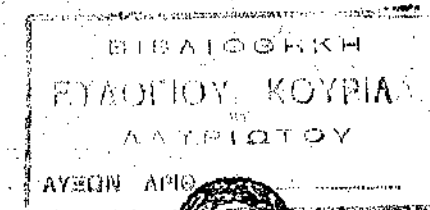
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΔΙΕ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ.

ΣΥΝΤΑΚΤΑΙ

Α. Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗΣ, Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ, Ν. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ, κλπ.

ΤΟΜΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ.

ΑΠΟ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1856 ΜΕΧΡΙΣ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1857.

ΑΘΗΝΗΣ,

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΠΑΝΔΩΡΑΣ.

1857.

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΙΟΥΝΙΟΥ, 1856.

ΤΟΜΟΣ Ζ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 150.

Ο ΜΙΣΟΓΥΝΗΣ.

(Συνέχεια. Ἰδε φύλλ. 448' 449').

Η'.

Τοιαῦτα λέγοντες ἐφθασαν εἰς τόπον ὡραϊότατον, ὅπου τῇ γεῦμα εὗρίσκειτο ἑτοιμον ὑπὸ τὰ δένδρα· ὁ οἶνος ἐλαμπεν εἰς τὰς φιάλας, ἡ τράπεζα ἦτο καταφορτισμένη ἀνθέων, καὶ ὑπὸ τὴν παρακειμένην γλῶσσαν ἔρρεεν ὕδωρ διαυγές, οὐτινος ἤκούετο μὲν τὸ ψιθύρισμα δὲν ἐφαίνετο δὲ ὁ ῥυαξ.

Ἀλλὰ πρὶν καθήσασιν, ὁ Ὀδοάκρης ἐπανελάμβανε τὰ νεύματά του μετὰ μεγίστης πανουργίας. Ὁ δὲ Ἑρρίκος εἶπε πρὸς αὐτὸν κατ' ἰδίαν δύο λέξεις αἵτινες κατέστειλαν μὲν ὀλίγον τὰ κινήματα τοῦ προσώπου του, δὲν ἠλλοίωσαν ὅμως καὶ τὴν χαράν του.

— Μὰ τοὺς ἐν Ὀλύμπῳ! ἀνέκραξεν ἅμα καθάσας ὁ ποιητής, πρᾶγμα ἐγγλήμα μετέχων τοι-

ούτου δαίπνου. Τί θὰ ἔλεγχον αἱ κυρίαι ἂν μὲ ἔ-
βλεπαν ἐδῶ, ἐμὲ τὸ ἐνθερμον αὐτῶν λάτρεν, ἐμὲ
τὸν παρακολουθοῦντα αὐτὰς ὡς σκιά, ἂν μ' ἔβλε-
παν μεταξὺ τῶν δύο μεγάλυτέρων ἐχθρῶν των καὶ
ἄλλῃ τὴν ὑφήλιν; Καὶ τί θὰ ἔλεγχον αἱ μοῦσαι τοῦ
ἔριτος, ἂν μὲ κατελάμβαναν ἐπ' αὐτοσφῶρα ἐπιβου-
λευόμενον αὐτὰς; Θὰ ἐστερούμην τότε καὶ τὰ ἔ-
λαγεια, καὶ τὰ εἰδύλλια, καὶ τὰς στροφάς μου! Ἐ-
πρεπε νὰ συντρέψω τὴν χεῖρά μου, καὶ θὰ ἦσαν
διὰ παντός χαμένοις ἂν εὐτυχῶς δὲν ἦτον ἀνταρ-
μέμον τὸ μνημεῖον τῆς δόξης μου.

Καὶ ταῦτα λέγων ἀνεκάγχασεν. Ὁ δὲ Ἑρρίκος
βλέπων ὅτι ἡ εὐθυμία τοῦ ποιητοῦ δὲν ἤρεσκε
διόλου εἰς τὸν βροτράπεζόν του, κύψας εἶπε πρὸς
αὐτόν.

— Δὲν σὰς φαίνεται ὅπως καὶ εἰς ἐμὲ, ὅτι ὁ Κ.
ποιητής εἶναι ζῶον ἀνιδέστοτον;
Ὁ Φαβρίκιος δὲν ἀπεκρίθη μὲν ἀλλ' ἐγέλασεν
ἀπὸ καρδίας. Ἐπειδὴ δὲ αἱ ἰδέαι τοῦ Ἑρρίκου
ἐφαίνοντο κατὰ πάντα σύμφωνοι μὲ τὰς ἰδικὰς του,
εἵπειν πρὸς αὐτὸν τὴν χεῖρα, οὗτος δὲ λαβὼν αὐ-
τὴν τὴν ἐσφιγξεν περιπαθῶς. Τὴν σιωπῆλὴν αὐτὴν
συνδιάλεξιν παρετήρησεν ὁ ποιητής, ἂν καὶ δὲν.

ένόησε. Γαμίσας δὲ τὸ ποτήριόν του εἶπε μετὰ φαιδρότητας·

— Καί, κύριοί μου, βλέπω ὅτι εἶσθε δύο ἐναντίον μου· ἀλλ' ἡ συμμάχία σας, ὅση φρικτὴ καὶ ἂν ὑποθεθῇ δὲν με φοβίζει. Καὶ μόνος λάτρης τῶν γυναικῶν ἂν μείνω εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν, ὅχι μόνον δὲν θ' ἀπαρνηθῶ τὴν λατρείαν των, ἀλλὰ καὶ τὸ μαρτύριον ὡς δεχθῶ δι' ἀγάπην αὐτῶν. Ναι, τὸ λέγω με ὑπερηφάνειαν· ἂν ἐνὸς μόνου ποιητοῦ καρδία μείνῃ εἰς αὐτάς, δὲν θὰ στερηθῶν τίποτε! Καίρω τουλάχιστον διότι διὰ τῆς παρουσίας μου διαμαρτύρομαι κατὰ τῶν λόγων καὶ τῶν πράξεων τῆς συνωμοσίας σας.

Ταῦτα δὲ λέγων ὁ Ὀδοῦκρος ἐβόησε βλέμμα ἱλαρὸν πρὸς τὸν Ἑρρίκου· ἀλλ' αὐτὸς μὴ προσέξας ἔδωκεν εἰς τὸν Φαβρίκιον νὰ πῇ.

— Φιλτάτῃ μου Ὀδοῦκρε, εἶπε με φωνὴν καὶ με ἥθος ὑπερηφάνειας, σὲ εἶπα πολλάκις ὅτι οἱ ποιητοὶ λάτραι ὡς σὺ μάλλον βλέπτετε τὰς γυναῖκας. Τὸ κατ' ἐμὲ, μισῶ τὰς κυρίας ἰδίως ἐνεκα τῶν λατρευτῶν των· καὶ ὅταν σὰς ἀκούω, σὲ μάλιστα, νὰ ἐξυμῶνῃς μετὰ τὴν συνήθη μωρίαν σας τὰ προτερήματα τῶν ὡραίων γυναικῶν, αἰσθάνομαι αὐξάνον τὸ κατ' αὐτῶν μίσός μου, καὶ καταλαμβάνομαι ἀπὸ ἀγρίας ἐπιθυμίας· μ' ἔρχεται δρεῖς νὰ ὑπάγω εἰς τὴν Τουρκίαν, νὰ γίνω Τούρκος, νὰ δαπανήσω ὅ,τι καὶ ἂν ἔχω εἰς ἀγορὰν ὡραίων δούλων τῆς Κιρκασίας, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ ἐκδικηθῶ κατὰ τοῦ γυναικεῖου φύλου. Τί λέγετε, Κ. Φαβρίκιε; τὸ ὄραμα τῆς ἐξουτελισμῶς των δὲν θὰ ἀνεκκυφίξῃ τὴν καρδίαν σας, δὲν θὰ ἦτον εὐχάριστον καὶ γλυκύτατον νὰ ἰδῇτε τὰ προνομιούχα αὐτὰ πλάσματα κατὰλλοιστα καὶ βασιανίζομενα ἀπὸ ἀγέλην μαύρων εὐνούχων;

Ὁ δὲ Ὀδοῦκρος ἐπανέλαβεν ἐκθειάζων τὸ ὠραῖον φύλον καὶ ῥίπτων πρὸς τὸν Ἑρρίκου τοιαῦτα ἐλέμματα περιπαθῆ, τὰ ὅποια θὰ ἐφαίνοντο ἀνεξήγητα ἐάν δὲν ἐμαντεύομεν ὅτι ἐκεῖνος πρὸς ὃν ἐλάγοντο δὲν ἦτο πραγματικῶς ὁποῖος ἐφαίνετο. Ὁ καλὸς μας ποιητὴς ἔλεγεν ὅ,τι ἄλλοτε δὲν θὰ ἐσυγχωρεῖτο εἰς αὐτὸν νὰ εἴπῃ.

— Ἀπαντῶν, ἐξηκολούθησεν ὁ ποιητὴς, εἰς τὰς βλασημίας σας, ὀρκίζομαι ἐπιτήμιως νὰ μείνω μέχρι τέλους πιστότατος εἰς τὴν ἀμίμητον κυρίαν τὴν ὁποίαν λατρεύω. Ὡ! ἂν ἤξεύρετε, ὁποῖαν γλυκύτητα ἔχουν οἱ ὀφθαλμοί τῆς, πόσον ἡ φωνὴ τῆς εἶναι μελωδική, πόσον εἶναι ὅλη θεία! Ἐξοκάλουθ' ἡμεῖς τοὺς σαρκασμούς σας· ἀς πῶ ἄλλην μίαν φορὰν καὶ θὰ ἰδῇτε τί ὡραίους στίχους θὰ κάμω δι' αὐτήν.

Καὶ ταῦτα λέγων ὁ ποιητὴς οἰστρηλατεῖτο ἔτι μάλλον καὶ ἐξήπτετο.

Φυλάξετε, κύριε, τοὺς στίχους διὰ τὸν ἑαυτὸν σας· εἶπεν ὁ Ἑρρίκος ἀποτόμως· ἐκφράσετε τὸ πάθος σας εἰς ἐκείνην τὴν ὁποίαν λατρεύετε καὶ ὅχι εἰς ἡμᾶς· καὶ πρόσθετε μὴ ἡ ὡραία σας κυρία σὰς θεωρήσῃ ἀδιάκριτον, καθὼς τῇ ἀληθείᾳ σὰς ἐβρίσκομεν καὶ ἡμεῖς τώρα.

Τὰ τραχέα αὐτὰ λόγια ἐβρέθησαν σφοδρῶς διὰ νὰ περιορισθῇ ὁ ποιητὴς εἰς τὰ χρέη του. Καὶ τινόντι ὁ Ὀδοῦκρος κατεπλήχθη ἀπὸ τὸ βλέμμα τοῦ Ἑρρίκου, καὶ ἡ μεγάλη εὐθυμία του ἐμετριάσθη· ἐφοβήθη μὴ ὑπέπεσεν εἰς τινὰ νέαν μωρίαν. Ὁ δὲ Ἑρρίκος στραφεὶς πρὸς τὸν Φαβρίκιον,

— Κ. ξένε, εἶπε, μήπως εἶσθε μέλος τῆς εταιρείας τῆς σιωπῆς; διότι πίνετε καὶ τρώγετε χωρὶς ν' ἀνοίξετε τὸ στόμα.

— Συνειθίζω νὰ σιωπῶ ὅταν ὀμιλῇ ποιητὴς, ἀπεκρίθη ὁ Φαβρίκιος τοσοῦτον μάλιστα ἀποτόμως, ὥστε ὁ Ὀδοῦκρος ὀργισθεὶς ἐστερήθη ὅλης του τῆς φαιδρότητας.

— Εἰπέτε με, εἶπεν ὁ Ἑρρίκος, τί συλλογίζεσθε ἐνθυμεῖσθε τί σὰς εἶπα πρὸ ὀλίγου; σὰς εἶπα ὅτι ἐπιθυμῶ νὰ μάθω τοὺς λογισμούς σας, εἰς ἀμοιβὴν τῆς ἐμπιστοσύνης τὴν ὁποίαν δεικνύω ἐγὼ εἰς σὰς· τί σκέπτεσθε; Ἐτοιμάζετε σχέδια κατὰ τοῦ κοινού ἐχθροῦ; Ὡραῖον πρᾶγμα τῇ ἀληθείᾳ! ἢ μήπως οἱ κομποὶ λόγοι τοῦ ποιητοῦ σὰς ἐπανθύμισαν τοὺς νεανικούς σας παλμούς, τοὺς ὁποίους χάριτι θεῖα, κατεσιγάσατε; Ναι, τὸ μαντεύω, θὰ σὰς ἤλθον ὅλαι αἱ γλυκεῖαι ἐκεῖναι ἀναμνήσεις, θὰ ἐνθυμήθητε τὰς ἐξηκολογήσεις ὅσαι ἐξῆλθον ἄλλοτε ἀπὸ τὰ τρέμοντα χεῖλη, τοὺς ὅρους τοὺς ὁποίους ἐψήφισατε. Καὶ τινόντι, ὅποια ἡδονὴ νὰ ἐπαναλέγῃ τίς πολλάκις τὰ ὡραῖα ἐκεῖνα λόγια, νὰ ἐπαναλαμβάνεται πάντοτε ὁ αὐτὸς διάλογος μεταξὺ δύο ἐρώτων, αἱ αὐταὶ περιπαθεῖς ἐξηγήσεις, νὰ ἀστράπτουν οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ νὰ χύνωνται δάκρυα! Ὁλὴ ἐκείνη ἡ γλυκεῖα ὑπαρξὶς μετεβλήθη εἰς πικρίαν, τὸν ὁπαισῶν ἐκεῖνον τῶν θεῶν λόγων τὸν ὁποῖον ἔχμεν ἀνεξάντλητον νέοι ὄντες, τὸν ἐξηντλήσαντες ἀνοήτως, διὰ νὰ ἀκούσετε ἀντ' αὐτῶν ὡραῖα φεύδη, λόγους ὑπερκριτικούς, στεναγμούς γελοίους τοὺς ὁποίους αἱ θυγατέρες τῆς Βίβας ἐκληρονόμησαν ἀπ' αὐτήν, αὐτὴ δὲ ἀπὸ τὸν ὄφιν ἀλλὰ τέλος πάντων ἔρχεται ἡμέρα καθ' ἣν διασπείδεται τὸ σκότος τὸ ὁποῖον ἐκάλυπτε τοὺς ὀφθαλμούς μας, καὶ βλέπομεν τὴν ἀλήθειαν. Ὡ! ἀθλιότης! τὴν προτεράλιαν νὰ εἴμεθα τόσῳ πλούσιοι, καὶ τόσῳ πτωχοὶ τὴν ἐπιούσαν! Καὶ τίς θὰ μᾶς ἀποδώσῃ ὅ,τι ἐχάσαμεν; . . . Ἀλλὰ τί βλέπω, Φαβρίκιε; μελαγχολία ζωγραφεῖται εἰς τὸ πρόσωπόν σας, καὶ δάκρυ πλάνηται εἰς τοὺς ὀφθαλμούς σας!

Ὁ Φαβρίκιος ἀνεκρίρτησεν ὡς τις ἐξυπνισθεὶς· ἡ φωνὴ τοῦ Ἑρρίκου τὸν ἐμάγευσεν· ἑκαπτος ἤχος αὐτῆς προσέβαλλε τὴν καρδίαν του. Πλὴν τούτου, τὸ ψιθύρισμα τῶν φύλλων, ἡ εὐωδία τῶν ἀνθέων, καὶ ἡ λεπτὴ τοῦ ζεφύρου πνοή, φέρουσα μακρόθεν ἀμυδρὸν ἀπῆχισμα ἄσματος καὶ κιθάρας κατεγοήτευον αὐτόν. Αἱ τελευταῖαι ὁμῶς λέξεις τοῦ Ἑρρίκου τὸν ἀνεκάλεσαν εἰς ἑαυτόν, καὶ ἐρυθρίασε διὰ τὴν ἀδυναμίαν του, ἐκένωσε μέγα ποτήριον οἴνου, καὶ διὰ νὰ ἐνισχυθῇ ἔτι μάλλον ἀνέκραξεν·

— Ἰωσήφ Μύρων, ἔλα νὰ μᾶς διηγήσῃς τὴν ἱστορίαν τοῦ δευτέρου σου γάμου.

Καὶ ἀμέσως ἐράνη ὁ Μύρων τὴν ὀλίπην δὲ τοῦ προσώπου του ᾤξανε τὸ σκότος τῆς νυκτός.

Ὁ δὲ ποιητὴς, ὅστις ἐξεθύμεινε τὴν ὀργὴν του καταβρογχίζων καὶ κρασσέων, σηκωθείς εἶπεν·

— Ἐπειδὴ ἤκουσα ἤδη μίαν ἱστορίαν τοῦ κυρίου τούτου, δὲν ἔχω θρεῖν ν' ἀκούσω καὶ δευτέραν.

— Κύριε, ἀνέκραξεν ὁ Ἑρρίκος ἐπιτακτικῶς, μείνε· ἡ ἱστορία θὰ εἶναι ἡ τιμωρία σου.

Καὶ ὁ Μύρων στενάξας βελήως ἤρχισεν οὕτω τὴν διηγήσιν του·

Θ'.

Ἀφοῦ ἐπαθὰ δσα ἐπαθὰ, ἀνεχώρησα ἀπὸ τὴν Μιδαντοῦαν καὶ ἐβλῶν ἀποκατεστάθην εἰς Βενετίαν, πόλιν περιφρῶν διὰ τὰς γόνιμότητάς της. Καὶ ἀπερρίπτα μὲν νὰ μείνω ἐν τῇ χερσαίᾳ μου, ἀλλὰ τὸ ἀπεράσιμα χωρὶς νὰ συμβουλευθῶ καὶ τὴν καρδίαν μου. Δὲν ἐπέερασαν ἐξ ἡμῶν, καὶ εὐρέθην πικασμένους εἰς νέα δίκτυα. Ἐκεῖνη ἡ ὁποία με ἤρεσκεν ἦτον χήρα, νέα πλήρης χαρίτων, καὶ, ὡς λέγομεν συνήθως, χήρα ζεστή, διότι εἶχε μεσπὸν τὸ βελάντιόν της. Πλὴν τῶν προτερημάτων τούτων, εἶχε φήμην γυναικὸς ἐναρέτου, καὶ εἰς ὅλην τὴν πόλιν ἐλέγετο ὅτι ὁ μακαρίτης σύζυγός της, ἂν καὶ ἀσχημος, ἀποθανὼν ἔχασε γυναῖκα τελείαν.

Με πολλὴν δυσκολίαν συγκατετέθη ἡ Ζερλίνα, οὕτως ὠνομάζετο ἡ χήρα, νὰ ἀποχαιρετήσῃ τὴν χηρείαν της· δὲν λέγω ὅτι ἡ στάσις αὐτῇ τὴν εὐχαρίσται, ἀλλ' εἶχε τινὰ τύψιν συνειδήσεως.

Δὲν ἤμπορῶ, ἔλεγε, νὰ ἐγγυηθῶ ὅτι δὲν εἶμαι εἰσέτι σύζυγος τοῦ ἀνδρός μου ἂν καὶ ἀπέθανε. Πόσας ιδέας, πόσας ἐξέεις, πόσας ἐλλείψεις ἀπέκτησα με αὐτόν· ὥστε ὁ δευτέρός μου σύζυγος, ἂν συγκατετεθῶ νὰ ὑπανδρευθῶ, δὲν φοβῆται μὴ κληρονομήσῃ παρελθούσης ἐποχῆς λείψανα; Διότι μία χήρα εἶναι κληροδότρια τόσῳ μάλλον ἐπικίνδυνον ὥστε δὲν γνωρίζει ὁ κληρονόμος αὐτὸ . . .

Ταῦτα ἀκούων ἐθαύμαζα τὰ γενναῖα αἰσθήματά της, καὶ ἐδιπλασίαζα τὰς παρακλήσεις μου ἐπιθυμῶν νὰ γείνω εὐτυχὴς κληρονόμος. Τὸ παρελθὸν δὲν μ' ἐφαίνετο ἐπιφθόνον. Ὁ προκατόχός μου, ὁ μακαρίτης σύμβιός της, ἦτον κτηνώδης καὶ παραλυμένος, καὶ ἡ ἐνθύμησίς του δὲν θὰ ἦτον πολλὰ ἀγκυπητὴ εἰς τὴν χήραν του. Ὅσοι δὲ διὰ τὰ ἐλαττώματά του, ἤκει νὰ γνωρίσῃ τις τὴν χήραν διὰ νὰ πεισθῇ ὅτι δὲν ἐκόλλησεν ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν. Μόνον λείψανον τοῦ πρώτου γάμου ἦτον ἐξίς τις λεπτολογία εἰς τὰς κρίσεις, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησε ἀπὸ τὸν μακαρίτην ἄνδρα της ὅστις ἦτον ἐξ ἐπαγγέλματος λογικός. Ἐκαυχᾶτο μάλιστα ἡ Κ. Ζερλίνα ὅτι ἦτον ἐγκρατεστάτη τῆς λογικῆς, καὶ ἐλυπεῖτο τὰς ἄλλας γυναῖκας ἀγνωστέας ποῖα καὶ σήμερον μόνον ἀνυπαλάττω τὴν ἀπιστίαν τῆς Ζερλίνας. Σπεύσε λοιπὸν νὰ διεκδικήσῃ τὴν τιμὴν μου· ἀπόδος εἰς τὴν μνήμην μου ὅ,τι ἔχρωσταις εἰς ἐμὲ. . . Ἐπελείονε δὲ τὴν ἐπιστολὴν μακροδόντων χιλία φλωρίνια εἰς τὸν ἀξιόλογον φί-

νὰ καταπέσω τὴν Κ. Ζερλίαν νὰ με στεφανώσῃ, καὶ εὐτυχῶς τὸ κατώρθωσα.

Αἱ ἀρχαὶ τῆς ὑπανδρείας μας ὑπερηφάνισαν τὴν εὐτυχίαν μου. Ἡ σύζυγός μου μ' ἐδείκνυεν ἂν ὅχι μέγιστον ἔρωτα, τουλάχιστον μεγάλην φιλίαν. Πλὴν τούτου ὠμίλει τόσον ὀρθὰ περὶ τῶν καθήκοντων της, ὥστε δὲν εἶχα κανένα φῶδον μὴ τὰ παραβῇ. Τὸ μόνον πρᾶγμα τὸ ὁποῖον με δυσερίσκει ἦτον ὅτι ἐξήρχετο συχνὰ τῆς οἰκίας χάριν ἐκτελέσεως εὐσεβῶν ἔργων· μ' ἐφαίνετο ὅτι ἡ εὐλάβεια αὕτη ἦτον ὑπερβολικὴ. Ἀλλὰ μάλιστα ἐδοκίμαζα νὰ τὴν συμβουλευθῶ καὶ ἀντέταπτε τὸν λόγον μου λέγουσα·

— Εἶναι χρέη εἰς τὰ ὅποια ὑπέπεσα προηγουμένως, καὶ τὰ ὅποια πρέπει νὰ πληρώσω ὅταν ἔλθῃ ὁ πρώτός μου σύζυγος· ἔκαμνα μερικὰ ταξίματα ἐπιπλέοντα νὰ διορθωθῇ. Ἀφοῦ δὲ τὰ ἐκπληρώσω θὰ παραδοθῶ ὅλη εἰς σέ, ἐκτὸς ἂν δὲν με ὑποχρεώσῃς καὶ σὺ νὰ κάμω νέα.

Ἐπειδὴ ὁ μακαρίτης ἦτον εἰς ἄκρον ζηλότυπος, δὲν ἤθελε νὰ φανῶ ἐφάμιλλος αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο, ἂν καὶ δὲν ἤμην καὶ ἐγὼ ἐλεύθερος τοῦ πάθους τούτου, ἀφῆκα ὅλην τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὴν Κ. Ζερλίαν. Ἀλλ' εἰς τὴν καρδίαν μου κατηρώμην τὸν προκατόχον μου, ὁ ὁποῖος καὶ μετὰ ὀθανόν ἐφύλαττε τινὰ δικαιώματα ἐπὶ τῆς γυναικὸς μου.

Καὶ ὅμως δὲν ἐγνώριζα ἀκόμη τὰς οὐσιωδέστερας ὑποχρεώσεις τῆς γυναικὸς μου. Μίαν τὴν ἡμερῶν ἐνθ' ἤμην εἰς τὴν ἀγορὰν, ἀγνωστός τις ὅστις εἶχεν ἥθος στρατιώτου καὶ ἐνδυμα καθιγνητοῦ, πλησιώσας με μὲ ἡρώτησεν ἂν ἤμην ὁ δευτέρος σύζυγός τῆς Κ. Ζερλίνας· καὶ ὅταν ἀπεκρίθην καταφατικῶς·

— Κύριε, με εἶπε, ὑπῆρξα φίλος καὶ συνάδελφος τοῦ πρώτου ἀνδρός της. Δὲν σὰς κοῦπτω ὅτι τὰ ἐχαλάσαμεν ἐξ αἰτίας τῆς γυναικὸς τοῦ· ὁ φίλος μου με ἐνόμισεν ἀντεράστην του. Τινόντι ἡγάπων τὴν γυναῖκά του, ἀλλ' ὁμολογῶ ὅτι καμμία ἐλπίς δὲν με εἶχε δοθῇ ἄλλως· θὰ ἐπρότεινα εἰς τὸν ἄνδρα της νὰ τὰ καθαρίσωμεν διὰ τῶν δαπλίων.

Ἐννοεῖτε ὅτι ἐμεῖνα ἐμβρόντητος. Ὁ δὲ ἀγνωστός ἐξηκολούθησεν·

— Ἀνεχώρησα λοιπὸν εἰς τὴν Φλωρεντίαν καὶ ἦλθα εἰς Νεάπολιν ὅπου ἐδίδασκα. Ἐκεῖ ἔλαβα ἐπιστολὴν ἀπὸ τὸν φίλον μου, ἐνθ' ἔπνεε τὰ λοιπῶν. Ἰδοὺ, ἀνάγνωσέ την.

Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ μακαρίτου κατεῖχε τρεῖς τουλάχιστον σελίδας. Ὁ σύζυγός τῆς Κ. Ζερλίνας ἐπενθύμιζε κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν φίλον του τὴν παλαιάν των διένεξιν· μετὰ δὲ ταῦτα τὸν ἐσυγχώρει, καὶ τὸν παρεκάλει ἐν ὀνόματι τοῦ ἀνόμου ἐρωτός του, νὰ ἔλθῃ νὰ διαταρᾷ τὴν χηρείαν τῆς γυναικὸς του. Οἱ ἱατροὶ, ἔγραφε, με ἐβεβαίωσαν ὅτι ἀποθνήσκω, καὶ σήμερον μόνον ἀνυπαλάττω τὴν ἀπιστίαν τῆς Ζερλίνας. Σπεύσε λοιπὸν νὰ διεκδικήσῃ τὴν τιμὴν μου· ἀπόδος εἰς τὴν μνήμην μου ὅ,τι ἔχρωσταις εἰς ἐμὲ. . . Ἐπελείονε δὲ τὴν ἐπιστολὴν μακροδόντων χιλία φλωρίνια εἰς τὸν ἀξιόλογον φί-

— Ἐνόμισα λοιπὸν ὅτι γυνὴ λογικὴ ἀνῆκεν εἰς ἀνδρὰ ἑλλόγον. Ὅθεν κατέβαλα πάντα ἀγῶνα διὰ

λόν του πληρώτεα από την προίκαν της Ζερλίνας.

— Λοιπόν, με είπεν ο άγνωστος, έπειδή είσθε ο δεύτερος σύζυγος της κυρίας, δεν άμφισβάλω ότι είσθε ο συναιτίος της άπιστίας την όποιαν ο φίλος μου με παρήγγειλε να εκδικηθώ· λάβετε λοιπόν τον κόπον να με ακολουθήσετε εις μέρος παράμερον όπου να καθρίσωμεν την ύπόθεσιν μας.

Ίδων ότι ο άγνωστος δεν έχωράτευσ, διαμαρτυρήθη άμέσως διά την αθωότητά μου, ή οποία ήτον εύκαπόδεκτος, διότι ήμην ακόμη εις Μάντουαν όταν απέθανεν ο προκατόχος μου.

— Άρκει, επανέλαθεν ο φίλος του μακαρίτου με ήθος δυσάρεστον· θα εξέλεξω τους τίτλους της αθωότητάς σας και θα ζητήσω τον ένοχον. Εύαρίστηθητε μόνον να με πληρώσετε τας δύο χιλιάδας φλωρίνια.

Άλλ' εγώ τον έγύρισα την βάχιν μου και ήλθα εις την οικίαν μου εις κατάστασιν αξιοδάρυτον· τί ήκουσα; ή κυρία Ζερλίνα επρόδωκε την τιμήν του πρώτου άνδρός της· και λοιπόν αντί ενός είχα δύο προκατόχους! Ζηλοτυπία άνέκφραστος εκυρίευσεν την καρδίαν μου, και καλέσας την γυναϊκά μου την έψαλα όσα δεν ήλπιζεν.

Άλλ' ή Κ. Ζερλίνα με ήκουσαν άταράχως· Όταν δε έτελείσασ ύψωσε τους ώμους της, και με ήρώτησε τίνι δικαιώματι άνεμινυόμην εις τας ύποθέσεις της αφού άπαξ εδέχθη τα παρελθόντα όποιά ήσαν. Μήπως τὰ συζυγικά μου προνόμια είχαν όπισθενεργόν δύναμιν;

Αφού λοιπόν έθεσε τὰ ζητήματα ταύτα μετά περιφρονήσεως, μετέβη εις άλλην τάξιν ιδεών, και πόσον έβλασφήμισε τας αξιώσεις της όταν την ήκουσα συζητούσαν διά του άρα και του λοιπόν τα περί του συστήματος της συζυγικής άπιστίας! Κατ' αυτήν μία γυνή έχει τὸ δικαίωμα να διαλύσῃ όλας τὰς πρὸς τὸν σύζυγόν της περί πίστεως υποχρεώσεις της όταν οὗτος κατεπάτησε τὰς ἑθικές του, και ότι ή έπιστορία του ενός δικαιολογεί φυσικῶς την έπιστορία του έτέρου. Τοιαῦτα σοφίσματα, τοιαύτας λεπτολογίας με είπεν ὡςτε ὅχι μόνον ἐμὲ ἀλλὰ και θεολόγον ακόμη θα κατεσύγχιζαν.

Εἶναι εύκολον να φαντασθῇτε ότι δεν ἐκοιμήθη σχεδὸν δι' ὅλης τῆς νυκτός· αἱ περί συζυγικῶν καθήκόντων θεωρίαι τῆς Κ. Ζερλίνας ἦσαν ἀδικόπως εἰς τὸν νοῦν μου.

Τὴν επάυριον ἀπὸ πρῶτης ἤκουσα ἀνοιχθεῖσαν τὴν θύραν μας· ή Κ. Ζερλίνα ὑπῆγαγεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ νὰ ἀκούσῃ τὴν λειτουργίαν· Ἐβρύση τὸν μινθόαν εἰς τὴν βάχιν μου, κατεβίβασα τὸν πῖλόν μου εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου και ἠκολούθησα μακρόθεν τὴν εὐλαβή μου γυναϊκά, τῆς ὁποίας ὁ λογικὴ μ' ἐδίδεν ἀπὸ τινος ὑποψίας περί τῆς εὐλαβείας της.

Τὴν εἶδα ἐμβάσαν εἰς τινὰ ἐκκλησίαν, προσευχόμεσαν ὀλίγον, και μετὰ ταῦτα ἐξεληούσαν διὰ μι-

κρὰς πλαγίας θύρας εἰς ἔρημον προαυμίαν. Καὶ ἔτρεξα μὲν κατόπιν της, ἀλλὰ δὲν ἐπρόφρασα νὰ ἰδῶ τί ἐγείνεν· ἡτοιμαζόμεν δὲ νὰ ἀναχωρήσω καταταραγμένος, ὅταν παρετήρητα οἰκογενειάρχην τινὰ Ἑνετὸν Σατουρνίνον τὸ ὄνομα, τὸν ὁποῖον ἐγνώριζα. Καὶ ἐπειδὴ και αὐτὸς παρεπονείτο διὰ τὴν σύζυγόν του ἡσθανόμην κάποιαν συμπάθειαν δι' αὐτὸν· τὸν εἶδα λοιπὸν ἐμβάντα εἰς γόνδολαν ἐπιμαλῶς κλεισμένην, και ἀμέσως ἀναχωρήσαντα. Μετὰ τινὰς ὥρας ἐνταμύσας τὸν γόνδολιέρην τὸν κατέπεισα δυνάμει χρημάτων νὰ με εἰπῇ ποῦ ὑπῆγε τὸν γνώριμόν μου. Ἐβρυθα λοιπὸν ότι κυρία τις ἐξελοῦσα τῆς ἐκκλησίας ἀνέβη πρὸ αὐτοῦ εἰς τὴν γόνδολαν.

Παρ' ὀλίγον νὰ τρελαθῶ ὅταν ἤκουσα ταῦτα· ἔτρεξα εἰς τοὺς δρόμους ὡς μεθυμένος· οὐτ' ἐβλεπα οὐτε ἤκουα. Καὶ ὅταν ὑπῆγα εἰς τὴν ἰδίαν ἡμην τὴν κατεβεβλημένην ὡςτε δὲν ἤμύρονον νὰ ὁμιλήσω· ἡ σύζυγός μου με ἐπερίμενε, και κατετρόμαξεν ἰδοῦσα τὴν ἀλλοίωσιν μου. Με ἠρώτησε λοιπὸν με σπουδῇ, ἀλλ' ἀπεκρίθην ὡς μισασηθαμένος·

— Μὲ ἀπατᾷς... τὸ ἠξέυρω... ὁ Σατουρνίνος. Ὅταν δὲ ἐπρόφερα τὸ ἐπικατάρατον τοῦτο ὄνομα μ' ἐράγη ότι ἤνοιξεν ἡ θάλασσα νὰ με καταπῇ.

Μετὰ μικρὰν πιωπὴν ἡ Κ. Ζερλίνα ἀρῆκε στεναγμόν· οἴκτου και εἶπε·

— Ναί, εἶναι δυστύχημα, ἀλλὰ δυστύχημα ὀφειλόμενον εἰς τὸν μακαρίτην σύζυγόν μου. Ὁ Σατουρνίνος εἶχε σχέσεις με ἐμὲ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἐκείνου. Ὁ πρῶτος σύζυγός μου με εἶχε κάμει τὸς ἀπιστίας, ὡςτε με ἐβίβασε νὰ τὸν ἐκδικηθῶ. Τὰ γινόμενα λοιπὸν δικαιώματι τοῦ νόμου τῆς ταυτοπαθείας γίνονται ἕνεκα τοῦ προκατόχου σου και ὅχι σοῦ. Τὸν Σατουρνίνον δὲν προτιμῶ ἀπὸ σέ· ἡ πίστις τὴν ὁποίαν σὲ ὑποσχέθην μένει ἀκεραία, και δὲν ἔχεις δίκαιον νὰ παραπονήσῃ δι' ἀπιστίαν γινομένην ἕνεκα ἄλλου. Πρέπει μάλιστα νὰ θεωρῇς τὰ παρόντα ὡς τινὰ παράτασιν τῶν δυστυχημάτων τοῦ μακαρίτου, ὡς ἀπύδειξιν μάλιστα ἀκαταμάχητον ότι σὲ ἀγαπῶ περισσώτερον ἀπὸ τὸν πρῶτον ἄνδρα μου, ἐπειδὴ δὲν προδίδω ἐσέ, ἀλλ' ἐκεῖνον... Ἐν ἐνὶ λόγῳ ἡ μετὰ θάνατον αὐτοῦ ἀπιστία δὲν ἀποβλέπει σέ· ἐξ ἐναντίας πρέπει μᾶλλον νὰ σ' εὐχαριστῇ ἢ νὰ σὲ λυπῇ.

Ὡ λογικὴ, θυγάτηρ τοῦ διαβόλου! Προσθάνην τότε τοιαύτην ἀγανάκτησιν, ὡςτε φοβήθεις μὴ στείλῃ εἰς τὸν ἄλλον κόσμον τὴν φιλόσοφον, ἐφυγα. Ἀλλὰ ποῦ ἔτρεχα ὡς μανιώδης; Κατ' εὐθείαν εἰς τὸν Σατουρνίνον διὰ νὰ ἐκδικηθῶ. Τὸν εἶδα λοιπὸν και αὐτὸν ἀτάραχον ὅπως ἦτο και ἡ Κ. Ζερλίνα και ἐπίσης λο γικόν.

— Διὰ τί παραπονείσθε, με εἶπε, κύριε; μήπως προσέβαλα τὴν τιμὴν σας; Ἐξ ἐναντίας ἐγὼ ἔχω δικαίωμα παραπόνου ἐναντίον σας. Τίς ἐξ ἡμῶν ἤρπασε τὴν ιδιοκτησίαν τοῦ ἄλλου; εἰπέτε με

σας παρακαλῶ. Τῶνόντι εἶναι πολλὰ νόστιμον νὰ ὀργίζεσθε ἐνθ' ἐγὼ ἐπρεπε νὰ θυμώσω...

Και ταῦτα λέγων με ἀπέβαλεν εὐχρηθεῖς με καλὴν νόκτα. Ὡς ἐξηγηριμένος ἔτρεχα εἰς τὴν πόλιν ἕως οὗ εὗρηκα τὸν φίλον τοῦ μακαρίτου τὸν ἐλθόντα ἀπὸ Νεάπολιν διὰ νὰ τὸν ἐκδικηθῇ. Ἐν ἀκρῇ τὸν εἶπα ποῖος ἦτον ὁ ἐνοχος τὸν ὁποῖον ἐζήτηι, τὸν ὑπεσχέθην ἐν ἐκδικηθῇ, νὰ πληρώσω τὰς δύο χιλιάδας τῶν φλωρινίων, τὸν ἐπρότεινα νὰ παρασταθῇ μάρτυς του και τὸν ὠδήγησα εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Σατουρνίνου.

Θέλων και μὴ θέλων ὁ Σατουρνίνος εδέχθη τὴν πρόκλησιν. Καὶ ἐπειδὴ εἶχε νοῦν ὁρθὸν ὅταν εἶδε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ μακαρίτου, ἡ λογικὴ του τὸν ὑπεχρέωσε νὰ μᾶς ἀκολουθήσῃ.

Ἡ μονομαχία δὲν ὑπῆρξε μακρά· διότι ὁ άγνωστος φίλος μου, ἂν και διδάσκαλος τῆς φιλοσοφίας, ἐξισομάχει ὡς οὐδεὶς ἄλλος. Ἐντὸς ὀλίγου τὸ ξίφος τοῦ φιλοσόφου ἐκάρπωσε τὸν Σατουρνίνον εἰς παρακείμενον δένδρον· διὰ τὸ ὅποιον τῇ ἀληθείᾳ, δὲν ἡσθάνθη καμμίαν λύπην.

Ἡ Κ. Ζερλίνα μαθούσα τὰ διατρέξαντα, δὲν ἠθέλησε πλέον νὰ με ἰδῇ. Συγκατοικήσασα με γρατῶν τινὰ συγγένειάν της ἀνιερώθη ὅλη εἰς ἔργα εὐσεβῆ. Διὰ νὰ τὴν καταπείσω δὲ νὰ ἔλθῃ ὅπισω, παρεκάλεσα τὸν άγνωστον φιλόσοφον νὰ συντάξῃ ὑπόμνημα, δι' οὗ ν' ἀποδεικνύῃ κατὰ τοὺς κανόνας τῆς λογικῆς ότι εἶχα δικαίωμα νὰ ἐξοντώσω τὸν Σατουρνίνον. Πῶς δεύτερος ὢν σύζυγος ἐδυνάμην νὰ δεχθῶ νὰ θεωρῇται ὡς ζῶν ἐτι ὁ προκατόχος μου; και δὲν ἐχρεώστων, χάριν μάλιστα τοῦ δευτέρου γάμου, νὰ συμπληρώσω τὴν χρεῖαν τῆς Κ. Ζερλίνας;

Άλλ' οἱμοι! ἡ σύζυγός μου δὲν κατεπαίσθη ἀπὸ τὰ ἐπιχειρήματα ταῦτα· κακοήθης δὲ πυρετός προσβάλων αὐτὴν ἐν τοσούτῳ τὴν ἀφῆρπασεν. Ἡ διαθήκη της ἀπέδειξεν ότι ἦτο γυνὴ ἔχουσα εὐθύτητα νοός· διότι με ἀφῆκεν ὅλα της τὰ ὑπάρχοντα.

Ἐνταῦθα τελειώσας ὁ Μύρων τὴν διήγησίν του, ἐξῆλθε στεναζών.

I.

Ἐν τῷ μεταξύ τούτῳ ὁ ὑπαρέτης τοῦ Φαβρίκιου Ἀμβρόσιος δὲν ἔμενεν ἀργός. Λαβὼν ἐκ νέου τὴν κιθάραν του ἤλθεν ὑπὸ τὰ παράθυρα τῆς Αἰζέττας, και ἐκτραγωδῆσας ἐκ νέου τὰς διατεῖς στερήσεις του, κατέπεισεν αὐτὴν νὰ ὑπάγῃ μετ' αὐτοῦ εἰς τὸν περίπατον. Ἐλθόντες δὲ εἰς τὸ δάσος ἐκάθησαν ἐπὶ τῆς χλόης, και ὁ Ἀμβρόσιος τονίσας τὴν κιθάραν του, ἔψαλε μετὰ μέλους και λιγυρῶς.

Κατὰ δυστυχίαν τὸ μέρος ἐκεῖνο δὲν ἦτο μακρὰν τοῦ μέρους ὅπου ἐκάθηντο οἱ τρεῖς συνδαιτυμόνες μας· και τὸ ἄσμα τοῦ Ἀμβρόσιου εἶχεν ἀνταχῆσει μέχρις αὐτῶν. Ὅταν ὁ Μύρων ἐτελείωσε τὴν διήγησίν του οἱ δύο νέοι χαίροντες ἀνέλυσαν τὴν

παραδόξον λογικὴν τῆς Κ. Ζερλίνας· ἀλλ' ὁ ἦχος τῆς κιθάρας ἤχσας ἐκ νέου τοὺς ἐτάραξε.

— Ζήτω ὁ Θεός! ἀνέκραξεν ὁ Φαβρίκιος· στοναματίζω ότι ἡ μουσικὴ αὐτὴ θα ἔρχεται ἀπὸ κανὲν μέρος ὅπου θα φλυαροῦν δύο ἐρωτευμένοι. Μὲ ἔρχεται ὁρεξίς, Κ. Ἐβρίκιος, νὰ ὑπάγω νὰ τοὺς κάμω ἀνοι κάτω· δὲν με ἀκολουθεῖτε;

Ὁ ποιητὴς ἐγείνεν εὐθύς ἄλλος ἐξάλλου, φοβήεις μὴ κινδυνεύσῃ ὁ Ἐβρίκιος· ἀλλ' οὗτος λαβὼν τὴν χεῖρα τοῦ Φαβρίκιου ἐπροχώρησεν· ὁ δὲ Ὀδοάκρης βιασθεὶς τοὺς ἠκολούθησε.

Μετὰ τινὰς περιστροφὰς ἐφθασαν εἰς τὸ μέρος ὅπου ἐκάθηντο οἱ κιθαρισταί. Ἄν και εἶχε νυκτώσει, ἐρεγγεν ὁμως εἰσέτι ἀρκετά· και εἶδον κυρίαν καυμένην, και πρὸ τῶν ποδῶν αὐτῆς κύριον ὅστις ἀφῆε τὴν κιθάραν, ἐφίλει τὴν χεῖρά της. Καὶ ἡ μὲν Αἰζέττα ἐφυγεν ἀμέσως ὡς ἔλαφος· ὁ δὲ Ἀμβρόσιος στραφεὶς ἀδημονῶν διότι διέκοψεν τὴν εὐτυχίαν του εἶδε καταντικρὺ τοῦ τὸν κύριόν του.

Νὰ διηγηθῶμεν τὸν τρόπον τοῦ ενός και τὴν ὀργὴν τοῦ έτέρου, εἶναι βεβαίως ἀδύνατον. Ὁ Φαβρίκιος ἀνασπᾷσας τὸ ξίφος του ἠθέλησε νὰ διαπεράσῃ τὸν ἀπιστον ὑπαρέτην του· οὗτος δὲ πεσὼν πρὸ τῶν ποδῶν του ἐδείκνυε μετάνοιαν, και ὑπέσχετο ότι δὲν ἤθελε πλέον ὑποπέσει εἰς τὸ αὐτὸ σφάλμα.

— Κακοῦργε! ἀνέκραξεν ὁ Φαβρίκιος, οὕτω λοιπὸν ἐκτελεῖς τὰς διαταγὰς και σέβασαι τὰ αἰσθημάτά μου; Ἄ! ἔρχασαι εἰς τὸ δάσος νὰ χαρῆς με ἐκείνην και νὰ τραγωδήσῃς, και νὰ παίξῃς κιθάραν, ἐνθ' ἐδῶ, πλησίον σου ὁ δυστυχὴς οὗτος Μύρων ἐδίηγείτο τὰ παθήματά του; οὕτω λοιπὸν μυκτηρίζεις τὴν συμφορὰν του; Ἐφθασεν ἡ τελευταία σου ὥρα.

Άλλ' ὁ Ἐβρίκιος μεσολαβήσας τὸν ἔσωσε, και ὁ Φαβρίκιος ἤρκεσθη εἰς τὸ νὰ ζητήσῃ γονυκλιτὶ ὁ Ἀμβρόσιος συγχώρησιν ἀπὸ τὸν Μύρων.

— Καλὰ, εἶπεν οὗτος πρὸς τὸν γονυπετήσαντα Ἀμβρόσιον, εἶσαι νέος ἀκόμη, και ἐπειδὴ δὲν ὑπανδρεύθης ἀπατάσαι.

Ἐνθ' ἐπέστρεφον εἰς τὴν πόλιν ὁ Ἐβρίκιος ἔλεγεν εἰς τὸν συνοδοιπόρον του·

— Μὲ ἤλθε μία ἰδέα, ἡ ὁποία δὲν ἠξέυρω ἂν θα σὲ ἀρέσῃ, ἐπιθυμῶ ὁμως νὰ συγκατατεθῇτε ἐπειδὴ συμφέρει εἰς τὴν νέαν φιλίαν μας ἡ μᾶλλον εἰς τὸ κοινὸν κατὰ τῶν γυναικῶν μίσος μας. Ἀπόψε αἱ κυρίαι τῆς πόλεως ἔχουν χορὸν με προσωπίδας εἰς τὸν κήπον τοῦ διοικητοῦ· ἐπειδὴ δὲ εἶμαι νέος και ἔχω τρόπους τινὰς γυναικίους ἀκόμη, ἐσθόχασθην καλὸν νὰ ἐνδυθῶ ὡς γυνὴ και νὰ παρῶ· σιασθῶ ὡς τοιαύτη. Τί λέγετε; και θέλω πρὸς τοῦτοις νὰ σὰς δείξω πῶς ἠξέυρω ἐπάνω εἰς τὰ δάκτυλά μου ὅλα τὰ ἰδιώματα, ὅλας τὰς ὑποκρισίας, ὅλα τὰ ψεύδη και ὅλας τὰς κακίας των. Ἐλάτε μαζί μου, θα ἰδῇτε πῶς παίζω ἀξιόλογα αὐτὴν τὴν κωμῶδιαν· ποτὲ μὲν ἀνάπτω τοὺς νέους, ποτὲ δὲ τοὺς ἀπελπίζω, ἄλλοτε κλαίω μαζί των, και

ἄλλοτε γελῶ, θὰ ἀπορήσετε. Ἐλπίζω ὅτι μὲ τὴν ὑπόκρισιν, τὴν ματαιότητα καὶ τὴν πονηρίαν μου θὰ κερδήσω τὴν ψυχρόν σας.

Ὁ Φαβρίκιος ἐνέκρινε μειδιῶν τὴν ιδέαν τοῦ φίλου του, ἀν καὶ ἡ καρδιά του ἠσθάνετο τινα δυσπιστίαν.

(Ἔπεται συνέχεια).

ΛΟΓΙΟΙ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΑΙ ΤΗΣ ΙΔ'. ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΟΣ.

—οοο—

« Ἀέλουται δι' λαὸς ἑλευθερά βάζειν
Ὡς ἔλθοι ἐκ γυνὼν ἀλκᾶς. »

Α'.

Ἡ ἱστορικὴ πείρα, καὶ αὐτὴ τῶν περισταμένων ἢ προσηκτικῇ παρατήρησις σημειοῦσιν ἐν τῇ πορείᾳ τῆς καθόλου φιλολογίας σπουδαῖον τι γινόμενον καὶ σοβαρόν. Ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐθνικῆς ιστοριογραφίας, ἢ τῆς ποιήσεως ἀναπτέρωσις, ἢ ἐκλαμπὴς πάσης εὐφυΐας καὶ φιλοκαλίας, ἐν γένει δὲ ἡ πρὸς τὰ καλὰ καὶ ὠφέλιμα προκοπὴ λαοῦ τινος, ἀναλογουμένη ὡς τὰ πολλὰ πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐθνικῆς διαλέκτου, πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῆς καθ' αὐτὸ λεγομένης κοινῆς γλώσσης, ἥτοι τοῦ ιδιώματος, ὃ συνήθως ἐννοεῖται καὶ λαλεῖται τῶν πολιτῶν ἢ μειζων μέρει. — Εἰπέ μοι τίς ἡ γλώσσα τοῦ γένους σου; θέλω μαντεύσει τίς ποτε ἡ κατὰ τὰς τῆς ἐθνικῆς σου φιλολογίας, τίς ἡ Ποίησις καὶ ἡ ἱστορία τῆς πατρίδος σου!

Τούτῳλάχιστον οὕτω κρίνουσιν οἱ σήμερον γλωτολόγοι, καὶ οὕτω γνωματεύουσιν οἱ ἀληθῶς εἰδήμονες σύγχρονοι, οἱ διάσημοι κριτικοί, οἱ γενηράκοι ἐν τῇ μελέτῃ καὶ τῇ αἰτιολογίᾳ τῶν γραμματολογικῶν φαινομένων. — Διότι καὶ ἡ κριτικὴ μεταρρυθμίζεται. Κατ' ἄλλον τρόπον ἐκρίνον οἱ πατέρες ἡμῶν, ἄλλως δὲ κρίνομεν ἡμεῖς τὰς φιλολογίας σήμερον. Ἡ ἐπιστήμη πάντοτε προχωρεῖ· οὕτως δὲ ἀρρῶνως ἐπιμένει εἰς τὰ ἀνέκαθεν δεδογμένα, οὗτος σχολαστικὸς καὶ ἀφιλοπρόδοτος.

Ὅτι δὲ πᾶσα ἀληθῶς ἐθνικὴ Ποίησις καὶ ἱστορία δὲν ἀναπτύσσεται εἰμὴ ἀναλόγως τῆς ἀναπτύξεως τοῦ κοινοῦ καὶ δημώδους ιδιώματος, τοῦτο, καθ' ἡμετέραν γνώμην, οὐ δυστάδεεικτον.

Ἡ ἱστορία, ὡς ἐκ τοῦ φύσει πολιτικοῦ καὶ δημοσίου χαρακτῆρος αὐτῆς, ὡς ἐκ τῆς μάλλον φιλοδημίου ἢ ὀλιγαρχικῆς φύσεως τῆς, οὐδὲ ὑπῆρξε ποτὲ, οὐδὲ δύναται ποτε νὰ ὑπάρξῃ πραγματικῶς ἐθνικὴ, καὶ διδακτικὴ, καὶ λυσιτελεῖς, ἐὰν χρῆται διαλέκτῳ τινὶ τοῖς πολλοῖς ἀκατάληπτον. Ἡ

ἱστορία, καθὼς ἑνδαλμα πολιτείας, καὶ ἀπεικόνισμα λαοῦ, φιλεῖ τὴν γλῶσσαν τῆς δημοσιότητος, τοῦ λαοῦ τὴν γλῶσσαν. Χωρὶς δὲ ταύτης, ἀστοχὸς καὶ ἀνωφέλιμος. Τί ἐδῆμιούργησεν ἡ ἀπόκριφος καὶ ἱερατικὴ τῶν Αἰγυπτίων γλῶσσα; Μόνον χρονικὰ δύνασταιων, ἀπλοῦς καὶ βραχεῖς δεσποτισμοῦ τύπους. Παρήρχοντο γενεὴν γενεῶν ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ἐν τῇ μονολίθῳ ἐγγλυφομένων ἐσθλῶν χαρακτήρων. — Ἀλλ' ὅμως ποῦ τῆς ὄντως ἐθνικῆς ἱστορίας ἡ κοίτης; Ποῦ πρῶτον ἤχεε τῆς Κλειοῦς ἢ σάλπινγος; Ἐν μέσῳ τῆς συμπαγέστερας ὁμηγερέως τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἐν μέσῳ τοῦ ψιθύρου τῶν ὄχλων, τῶν εὐφημιῶν, τοῦ θορύβου, τῆς ταραχῆς ἤχεε ἐν μέσῳ τῆς πρώτης φιλοθαύμονος καὶ ἀμιλλητικῆς ἔθνοςσυνελεύσεως. Ἡ ἱστορία γεννᾶται εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ λαοῦ, βλέπει δὲ τὸ φῶς συγχρόνως μετὰ τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας. Δὲν ἀναφύεται εἰμὴ ἐκεῖ, ὅπου τὰ πάθη κυμαίνονται καὶ κλυδωνίζονται, ὅπου τὰ μέλη τοῦ αὐτοῦ σώματος εἰς γνῶσιν καὶ σχέσιν ἀμειψάαν συνερχόμενα, συναικισθύνονται πρὸς ἀλλήλα, συμμαχοῦσιν ἐπ' ἀγαθῷ κοινῷ, συγκεντροῦσι τὰς λειτουργίας αὐτῶν πρὸς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπόν. Ναί· τὸ πιστόν τοῦτο εἰκόνισμα τοῦ ἀνθρώπου καὶ φιλοπαράχου δαίμονος τῆς ἀνθρωπότητος γεννᾶται εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας, εἰς τὰς ἀγορὰς τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Ρώμης, τῆς Φλωρεντίας, εἰς τὰ Κοινεβούλια τῶν αἰώνων μας. Ἐκεῖ, ἐνθα οἱ Θουκυδίδαι, οἱ Αἰθιοί, οἱ Βιλλάναι, ἐνωτιζόμενοι κατὰ τὰς ἐπὶ τῶν ἐσθλῶν τοῦ παρελθόντος χρόνου, πρὸς δὲ καὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἐνεστώτος κρυγῶν, συντρίβονται, συγμινύονται, καὶ διακρύοντες ὁμνύουσιν ἐν τῇ παρουσίᾳ τῆς πατρίδος νὰ μὴ ἀφισπώσῃ νουν τε καὶ καρδίαν καὶ κάλαμον εἰμὴ εἰς τῶν συγχρόνων ὁμογενῶν τὴν ὑπερησάν.

Ἐάν, λοιπόν, πράγματι καὶ λόγῳ δὲν ᾔναι ἀπλὴ καὶ φιλογενὴς ἡ ἱστορία, ἐὰν δὲν ᾔναι φιλοδημοτικὴ καὶ εὐπρόσιτος, ὅσον ὁ λαὸς αὐτὸς, ὅν βούλεται ἐξεικονίσαι· ἐὰν δὲν φέρῃ ἐν τε τῷ πνεύματι καὶ τῇ διαλέκτῳ αὐτῆς ὀλομελὴ τὴν σφραγίδα τῆς ἐθνικῆς συμμεθέξεως· συνελόντι εἰπεῖν, ὅταν δὲν γίνηται, τρόπον τινὰ, κάτοπτρον ἀντανακλαστικόν ἀεραίας τινὸς γενεᾶς ἢ ἐποχῆς, τότε καλεῖται ἀκριβέστερον Χρονογραφία, εἰ μὴ καὶ Τυραννογραφία. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν ἑνδαλματίζει τὸν λαόν, ἀλλὰ κόμματα λαοῦ, μερίδα τινὰ ἔθνους, ἥτοι κατὰ μέρος μὲν ἐτυμωγορεῖ, κατὰ μέρος δὲ φατριάζει καὶ ψεύδεται. Τότε δὲ δύναται νὰ παρομοιασθῇ εἰς δικαστήριον ἔθνους ἡμιθαυμάρου, ἐνώπιον τοῦ ὁποῦ ἡ ζωὴ καὶ ἡ παρουσία τῶν ἐνόντων δικάζονται ἐν ἀπουσίᾳ τούτων, καὶ ἐν γλώσσῃ ὅλῃς ἀλλοτρίᾳ πρὸς αὐτοὺς.

Ἐντεῦθεν ἐξάγεται, ὅτι ἡ ἱστορία ἀποβαίνει κατὰ τὴν συγγραφὴν δεινὸν ἀποτελεσμάτων αἰτία, μόνον δασαίς ἐπακούει, ἐννοεῖ, κρίνει, καὶ κυροῖ ὁ λαὸς, ὁ αὐτοῦργός, καὶ μάρτυς, καὶ νόμιμος οὗτος δικαστὴς τῶν ἐξιστορουμένων. Ἐπυμένως δὲν ἀποφύγει τοὺς κλονισμοὺς τῆς πολιτείας, δὲν φοβεῖται

ταὶ τοῦ λαοῦ τοὺς σπαραγμοὺς, μάλιστα συνοδεύει αὐτοὺς.

Ὁρθῶς οὖν ἤθελέ τις παραβάλλει τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν εἰς λίμνην εὐμεγέθη. Ἰκὼν καθ' ὥρας διατεταγμένως δὲν ἔλθῃ βιαία τις λαίλαψ νὰ πνεύσῃ ἐπ' αὐτῆς, ὅπως συμφορά καὶ συγκρόσῃ τὰ ὕδατα αὐτῆς διὰ τῆς ἀνταρξέως, ἢ λίμνη, μετὰ τινὰ χρόνον παρέλευσιν, ἀποξηραίνεται, ἀπὸς προηγουμένως ἐμπέσῃ εἰς σήψιν καὶ δυσωδίαν. — Ἀνεμοὶ καὶ λαίλαπες πρὸς ἡμᾶς ὑπάρχουσιν οἱ πολιτικοὶ κλένοι, οἱ πόλεμοι, αἱ ἐπαναστάσεις, αἱ θρησκευτικαὶ ἀναμορφώσεις, πᾶν ὅ,τι συνθλίβει τὰ πάθη τῶν ἀνθρώπων, καὶ παράγει τῆς κοινῆς γνώμης τὴν ἐκρηξίν. Πνεῦμα γὰρ κυροῦ ἐπιποτᾷ ἐπὶ παντὶ σεισμῷ, καὶ πάσῃ πλημμύρᾳ. Τί γὰρ ἤθελεν εἰσθαι τῆς ἀνθρωπότητος ἡ ἱστορία εἰμὴ γῆ ὁράτος καὶ ἀκατασχεύστου, ἀν Πνεῦμα κυρίου δὲ ν' ἐπεφύετο ὁ πᾶν τοῦ ὕδατος αὐτῆς; Ἀλλὰ Πνεῦμα λαοῦ, Πνεῦμα κυρίου· ἰδοὺ τὸ κήρυγμα τῆς ἀποκαλύψεως!

Οἷα περὶ ἱστορίας ταῦτα καὶ περὶ ποιήσεως.

Ἡ Ποίησις, προῖον θυμιάσιον πάσης ἐθνικῆς ἐξευγενίσσεως, ὑψίσταται πάντοτε καὶ ἀπανταχοῦ τῶν γλωττικῶν τοῦ δήμου προσδόν ὁ ἀγλαότερος καρπός, ἀπαρχὴ γνησία τῆς τοῦ λαοῦ κοινωνικῆς προαγωγῆς, ἀπαντήματα ἐλευθερίας, φιλοτιμίας, κοινωνοσημοσύνης. Ἐρώτησον οὐρανὸν ὅποτε φιλολόγιον! Τί οὐσιωδῶς ἐστὶν ἡ ποιητικὴ μεγαλόνοια; Ἡχὼ θυσσεῖα ἐθνικῆς τινος βοῆς μεγάλης, ἀντίκτυπος ἡχῶ ζώντων παταγμάτων. Οἷος δὲ τῆς ἐποχῆς ὁ χαρακτήρ, οἷος ὁ αἰὼν καὶ ἡ γλῶσσα τούτου, καὶ τὰ πάθη, καὶ αἱ ῥοπαι τούτου, τοιοῦτος ἀναντιρρήτως καὶ ὁ ἐξοχος ποιητής. Πιστὴς ἀντίκαλος καὶ ἀκριβὴς τῆς καθόλου ὁμιλίας, καὶ τοῦ ἐπικρατοῦτος πνεύματος. Καὶ γὰρ, ὅπου λείπει δῆμιον ἐλευθερίας λαχῇ, ἐκεῖ λείπει καὶ πολιτικὴ ἀνάπτυξις, λείπει καὶ σκόπιμος ἐποποιία. Ὅπου δὲ ἀφυσστερεῖ τῆς κοινοβελίας τὸ εὐπρόσφυτον καὶ διαχυτικόν ὅπου λείπει τὸ δημοτικόν τῆς Ἰλιάδος, τὸ παρρησιώδες καὶ εὐτολμον καὶ ἀρρενωπὸν τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Πινδάρου, τὸ φιλοκέρτομον τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ τοῦ Μολιέρου, τὸ ἐγκαυστικόν τοῦ Δάντου στίγμα, τοῦ Σακεσπέρου τὸ παραξενεῖν δόνημα, ἐκεῖ ἡ Ποίησις δὲν κορυφοῦται εἰς ὑψηλὰς πρωτατυπίας χώρας, δὲν ὑποκινεῖ τὰ πάθη, δὲν ἐνεργεῖ ἐπὶ τῆς ὁμάδος, δὲν ἀναμοχλεύει τὴν ἐποχὴν, ἀλλὰ ἡ μετριαστικὴ ψιτταλίζει φωνὰς ξένων, ἰδέας τετριμμένας καὶ πρὸς τὸ δημόσιον συμφέρον ἀσυντελεῖς, ἢ ἔρπει εἰς περιφορὰς ἀχαρεῖς καὶ βραναύτους. Ἐκεῖ ἡ ἐποποιία διαγράφει τὰ πολλὰ τοῦ στιχοῦργου τὴν δοκαιοσύνην, διατυπῶν τὰ πάθη αὐτοῦ καὶ τοὺς σκοποὺς αὐτοῦ, δὲν ἐξεικονίζει ὅμως τὸ πνεῦμα τοῦ γένους, οὔτε ὀλόκληρον τὸν αἰῶνά της.

Προτάσσομεν τὰ βραχέα ταῦτα, ἵνα θέσωμεν εὐκρινέστερον τὸ ἐξῆς ζήτημα.

Τίς ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ἡ ἡμετέρα νεοελ-

ληνικὴ διάλεκτος, ἀν καὶ τυγχάνῃ εὐαποδείκτως οὕσα τῶν νεωτέρων διαλέκτων ἢ προεσυτέρα, ἀλλὰ, κατὰ τὰς ἀνελίξεις αὐτῆς, ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἐβράδυνε τὴν φιλολογικὴν τῆς ἀπάρτισιν, ὥστε, καὶ σήμερον ἐτι, μετὰ δόλαιαν σχεδὸν χιλιετῇ, ὁμολογουμένως ὑπολείπεται ἐν ὁρισμῷ καὶ τριβῇ καὶ κανονικῇ καλλιτελείᾳ καὶ γραμματολογικῇ εὐπορίᾳ; Διὰ τί, ἐνθα τὰ πλεῖστα τῶν Ἑρωπαϊκῶν γενῶν σμινύονται ἐπὶ ὄντως ἐθνικῇ ἱστορίᾳ, καὶ ἐπὶ ποιήσῃ πρωτοτύπῳ, ἡμεῖς, ἔθνος ἀρχαιότερον, ὑστερομένον τούτων;

ἵνα ἐπιληφθῶμεν τοῦ προβλήματος εὐμεθέδως τε καὶ δρομώως, παραλείπομεν πᾶσαν ἐκ τῶν προτέρων σκέψιν, καὶ προβαίνομεν ἀνεῦ χρονοτριβῆς εἰς αὐτὴν τῶν γεγονότων τὴν ἐξέτασιν. Μᾶλλον ἢ ὑπὸ θεωριῶν ἀφρημένων, τὰ πράγματα ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων διεορμηγύοντα. Διὸ καὶ ἡμεῖς φιλοῦμεν ἰδίως τὴν διὰ συγκρίσεως καὶ παραβολῆς ἔρευναν, μάλιστα περὶ ζητήματα ἱστορικά, οὐκ ὀλίγον σκοτεινὰ καὶ περιπεπλεγμένα.

Ἀς λάβωμεν, λοιπόν, ἐν τῇ ἡμετέρῳ μεσαιωνῇ, ὅθεν τὰ σπουδαιότερα τῶν Ἑλλήνων πηγάζουσι, ῥοπήν τινα χρόνου σημαντικὴν τῆς ἰδιώτης γλώσσας, καὶ τῆς γραμματολογίας, τὴν δὲ στιγμὴν ταύτην ἃς παραβάλλομεν πρὸς τὴν σύγχρονον τῆς δυτικῆς φιλολογίας στιγμὴν. Εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς δὲ χαρίζομενοι, ἃς ἐκλέξωμεν κατὰ προτίμησιν ἐκείνων τῆς Ἑλλάδος τὸν αἰῶνα, αἱ ἰδιότητές τοῦ οὐοῦ βοηθοῦσι διαφερόντως τὴν συμπαραβολήν.

Ἔστω, λ. χ. ὁ ΙΔ'. αἰὼν, ὁ προεσθνηκὸς οὗτος τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας μας, καθ' ὃν ἡ μὲν ἐπικράτεια τῆς λατινοκρατίας κατὰ μέρος ἀπαλλὰχθεῖσα, ἀναδέχεται τὴν ἐθνικὴν κυδέρνησιν καὶ ὀνομασίαν, ἡ δὲ κοινωνία, ἐν τῇ ἐπαφῇ τῶν ἐτέρων χριστιανικῶν κοινωνιῶν βραδέως γονιμοποιούμενη, σκιρτᾷ καὶ αὐτὴ, ἀν καὶ ἀσυνειδήτως ἐτι, ὑπὸ τὴν ἡλῆκτρισιν τῆς γενικῆς ἀνακαινίσεως. Ἡ δὲ νεωτέρα γλῶσσα, τῶν σπαργάνων ἐξερχομένη, ἄδει στίχους ἀγοραίους, ἐπιλαμβάνεται τῆς οἰκεικῆς χρονογραφίας, ὅτε δὲ καὶ τῆς ἐθνικῆς, καὶ πειράται ἀπὸ τῆς γραμματείας τῶν βιβλίων, ἐνθα κατέφυγε, νὰ εἰσχωρήσῃ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀλληλογραφίαν τὴν αὐτοκρατορικὴν. Ἀλλως δὲ, γόνιμος ὁ αἰὼν εἰς ἀνδρας διακεκριμένους· κατὰ δὲ τὰ συμβῆντα πολυτάρακτος. Εἶναι, διὰ μὲν τὴν Ἀνατολήν, ἡ ἐποχὴ τοῦ Ἀνδρονίκου Β', τοῦ Παχυμέρου, τοῦ Γρηγορίου, τοῦ Μετοχίτου, τοῦ Παλαμά, τοῦ Πλανούδου, τοῦ Καντακουζηνοῦ· διὰ δὲ τὴν Δύσιν, ὁ καιρὸς τοῦ Δάντου, τοῦ Βοκακίου, τοῦ Πετράρχου, τοῦ Βιλλάνου, τοῦ Froissant, τοῦ Chaucer, καὶ ἐτέρων περιφανῶν ἀνδρῶν.

Σπουδαία καὶ ἀφθονοὶ ἢ ὕλη ἀξιωμαλέτης ὁ ἀνταγωνισμός.

Δεῦτε συγκρίνωμεν τὸ πνεῦμα, τὰς κλίσεις, καὶ τὴν πορείαν τῶν ἀνθαμιλλωμένων δύο μερῶν. Ἐρευνήσωμεν ὑπόθεν πως καὶ πανοράματικῶς τοῦς λογίους τῆς ἐκατονταετηριδος ταύτης, καὶ τὰς σχετικὰς γλώσσας αὐτῶν.

B'.

Πρώτη διάκρισις καὶ γενική, ἣν οφείλομεν νὰ παρατηρήσωμεν ἐν τῇ συμπαραβολῇ τῶν δύο προκειμένων τόπων, ὑπάρχει αὕτη: Ὅτι κατὰ τὴν δευτέραν ἐποχὴν, ὁ στοχασμὸς τοῦ Ἑλληνος πεπαιδευμένου διαφέρει κατὰ τὴν ἑκφράσιν ἀπὸ τοῦ στοχασμοῦ τοῦ Δουτικοῦ. — Ἐξηγουμένη.

Ὁ Δουτικὸς συγγραφεὺς, εἴτε ποιητὴς ἢ λογογράφος, δεικνύεται γνήσιον τέκνον καὶ ὁρμητικὸν τοῦ καιροῦ του, προὐδὼν αὐτόφωτον τῶν καθεστώτων, ἐκφράσις ἀνόθεντος τῆς ἐνεστώσης καταστάσεως τῆς πατρίδος τούτου καθὼς τοιοῦτος δὲ, ἀντιπαρίσταται ἀκριβῶς τὴν εἰκόνα τοῦ χρόνου ἐν ᾧ ζῇ καὶ πολιτεύεται, ὅθεν καὶ τὰ γενήματα τῆς διανοίας του εἶναι, τρόπον τινά, ἐκμάγματα ἐντελῆ τῆς μητρικῆς τοῦ κοινωνίας, πιστὰ ἀντίτυπα τῶν χαρακτῆρων πάντων τῆς ἐθνικῆς ζωῆς.

Παρ' ἡμῖν, ἀπ' ἐναντίας, καὶ πρὶν τοῦ χρόνου τοῦ δευτέρου, ἀλλ' οὐχ ἥττον ἐπὶ τοῦ παρόντος, ὁ λόγιος, ὅν καὶ καθὼς πολίτης ἀνήκει κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν ἐποχὴν του, ἀλλ' ὅμως, καθὼς συγγραφεὺς, αὐτοδυσπότως ἀποσπᾶται τῆς οἰκίας του χρονολογικῆς θέσεως, ἀπαιρεῖται εἰς τινα σφαῖραν ἰδεῶν καὶ ὅρων καὶ γλώσσης ὑπερβατικῆν, ἀναβιβάζομενος δὲ εἰς τὴν σφαῖραν ταύτην, ἣν καὶ ὑπεριστορικὴν ἡδυνάτο τις εὐπτόχως νὰ καλέσῃ, χάνει συγχάτως τὰ ἔργα τοῦ καιροῦ του, τὴν ἐποχὴν τῶν συγχρόνων του, καὶ τὸ νῆμα τῆς ἀληθοῦς ἐρμηνείας, μανθάνει δὲ νὰ θεωρῇ ἐκ τοῦ ὕψους ἐκείνου πάντα μὴ λόγιον, καὶ ἰδίως τὸν λαόν, ὡσεὶ ἀπεριόχον, καὶ ξένον, καὶ βέβηλον, ἄξιον ἀποστροφῆς, ἀνέκτατον νὰ μετέξῃ τῶν νομιμάτων του, τῆς σοφίας καὶ εὐγλωττίας του.

Ὁ Δουτικὸς συγγραφεὺς αἰσθάνεται ζωηρῶς τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδος· ταύτην δὲ τὴν ἀγάπην δὲν διαστῆλλαι ἀπὸ τῆν χρῆσιν τῆς δημώδους γλώσσας του. — Ὁ βυζαντινὸς ἄλλαν πατρίδα παρὰ τὴν ἀρχαίαν δὲν ἔχει· ἐπομένως γλώσσα τῆς συγγραφῆς του εἶναι ἡ νεκρὰ γλώσσα τῆς ἀρχαιότητος.

Ὁ πρῶτος, ἀντιπρόσωπος λαοῦ, προσφέρει τοῦ λαοῦ τὸ ὄνομα μετὰ σεβασμοῦ καὶ ζήλου. — Ὁ βυζαντινὸς ἐξονειδίζει τὸν λαόν μετὰ πολλῆς ὑπερφίας, καὶ ὑπερεκθειάζει τὸν μονάρχην.

Πόθεν αὕτη ἡ διαφορά; πότε δὲ ἤρξατο; Ἀνάγκη νὰ διαζητήσωμεν τὴν φύσιν καὶ τὴν πηγὴν αὐτῆς.

Ὁμολογῶντες ὅτι, πρὸ τῶν Σταυροφοριῶν, τοιαύτη τις ἦν καὶ παρὰ τοῖς Δουτικοῖς ἡ πορεία τῆς συγγραφῆς. Καθὼς ἐν Κωνσταντινουπόλει, οὕτως καὶ ἐν Βυζαντίῳ, πρὸ τοῦ συμβάντος τούτου, πᾶς μὴ θεολόγος, ἢ λόγιος, ἢ κατὰ τὴν φράσιν τοῦ χρόνου, πᾶς μὴ τρέφοιτο τῆς Ἑκκλησίας, ἢ θόρον λογιστάτος, ἐνομιζέτο ἀμειλίχως, ἀπειρόκαλος, χυδαῖος· οὕτως εἶπεν, ἐθνικὸς καὶ ἀπερίτμητος.

Ὁ λόγιώτατος οὗτος, γράφων λατινιστῇ, κατὰ τὴν ἀκρίβειαν ῥωμαϊκῆν, καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν, τούτεστιν ἀποχωρίζομενος τοῦ αἵματος τοῦ καὶ

τοῦ δημοσίου, παραιτούμενος πάσης δημοτικῆς φιλοτιμίας, ἀπεικόνισε τὸ παρελθόν, οὐχὶ δὲ τὸ ἐνεστώ· ὑπερασπίσθη τὸ κράτος τοῦ βασιλέως, ἢ τῆς θεοκρατίας τὴν ἰσχύν, ἀλλὰ δὲν ἐγένετο κήρυξ ἐλευθεροῦ λαοῦ, ἱεροφάντης ἐποχῆς, κεκλημένης εἰς ταυτορρήματα. Καθὼς οὖν ἐν Βυζαντίῳ ἡ χρῆσις τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, οὕτως ἐν Δύσει ἡ δεσποτεία τῆς Λατινίδος περιχαράσσει τὸν κύκλον τῆς θεολογικῆς αὐθεντίας, ὁρίζει τὴν δικαιοδοσίαν τῆς λογιστικῆς, ὅ ἐστι, τὴν ἱστορικὴν περίοδον τῆς ἀπροσδεσίας καὶ υποχειριότητος.

Ἀλλὰ μετὰ τὴν Σταυροφορίαν τὰ πράγματα δέχονται διάφορον μορφήν.

Ὁ βίσιος ἐκείνος καὶ κρίσιμος τῆς Σταυροφορίας πυρετός, ὅστις αἴφνης καταλαμβάνει τὰς τότε κοινωνίας, σωτηριώδεις ἐπιφέρει μεταβολὰς εἰς τὴν νοοδόξην τῶν πνευμάτων καὶ τῶν ὁρῶν κατὰστασιν.

« Γίνεται λαίλαψ ἀνέμου μεγάλη· τὰ δὲ κύματα ἐπιβάλλει εἰς τὸ πλοῖον, ὥστε αὐτὸ ἥδη γεμίζεσθαι. »

Ἡ φωνὴ τοῦ Ἑρμῆτου Πέτρου, ἡ κρατερὰ αὐτῆς φωνῆ, ἀνακυλᾷ σφοδρῶς πάντα τὰ ἐν ἀρχαίᾳ καὶ ἀδρανὴς διάγοντα κοινωνικὰ στοιχεῖα τοῦ Δουτικοῦ κόσμου. Ἡ κίνησις, ἡ ζῶη, ἡ ἐνέργεια, ἡ δραστηριότης διαδέχονται ἐν ῥιπῇ οὐρανοῦ τὴν πρῶτην ἀπάθειαν, καὶ τὴν ἀναλήγειαν.

Ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης, οἱ ὄχλοι, τὰ πλῆθη, οἱ λαοὶ, ἐγείρονται ἀπὸ τῆς γῆς, ὡς ἐν περιέστραπτεν αὐτοῖς τὸ ψῶς ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, ζητοῦσι νὰ συγκαθίσωσι καὶ αὐτοὶ εἰς τὸν μυστικὸν τῆς θεοσεβείας δαίμονα· θέλουσι νὰ συνεργήσωσιν ὕψιστος τοῦλάχιστον, καὶ διὰ τῆς σωματικῆς ὑπηρεσίας εἰς τὸν θάλαμον τοῦ Σταυροῦ, εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῶν Χριστιανικῶν ὁρίων, εἰς τὴν διέξιν τῶν ἀπίστων.

Ὅπερ λαὸς βούλεται ὁμοφώνως, τοῦτο καὶ τελεῖται, θελήματι Κυρίου. Ἡ φωνὴ τοῦ Πέτρου ἀντηχεῖ μέχρι περάτων Δύσεως. Ἡ Σταυροφορία συγκροτεῖται. Dieu la vault. Ὁ Θεὸς τὸ θέλει.

Συμμάχσαντος οὕτω τοῦ δέγματος μετὰ τοῦ λαοῦ, τοῦ ἀρηρημένου μετὰ τοῦ συγκεκριμένου, ἢ, πρὸς χρῆσιν τῆς ἀποστολικῆς ἐκφράσεως, συμμάχσαντος τοῦ πνεύματος μετὰ τοῦ γράμματος, ἰδοὺ ὁ σκοπὸς καὶ ἡ ἰδέα τοῦ συμπληρουμένου καὶ πρὸς Ἱερουσαλὴμ ὁδοιποροῦντος· Βυζαντίου καταβαίνουσι βαθυπλὴν ἀπὸ τοῦ δυσπροσπελάστου ὕψους τῆς μεταφυσικῆς, τῆς σχολαστικῆς, καὶ τῆς κενῆς λογομαχίας εἰς τὸ πεδὶον τῆς πρακτικῆς βιωφελείας, τῆς κοινωνικῆς, τοῦ θητικού λόγου, εἰς τὴν δρατὴν καὶ ἀπτήν χάραν τῆς πραγματικότητος, εἰς τὴν ἐθνοσωτήριον βάσανον τῆς πίστεως, τῆς ἐρῆνης, τῆς δοκιμασίας. Ἐκτοτε ἡ μετῴριος ἐπιστήμη ἐμπεδύεται ἐπὶ προσώπου τῆς γῆς· τὸ δὲ στοιχεῖον τὸ δημοτικόν, ἱσχυροποιούμενον ὁσημέραι καὶ ἐκπαιδευόμενον εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς λογικῆς τάξεως, ἀλλὰ καὶ θρασυόμενον εἰς τὴν συναίσθησιν τῆς ἀναρχίας τοῦ συνεργασίας, παραλαμβάνει ἀμοιβαδὸν ὠφελήματα

καὶ μεταδίδει· μεταδίδει τὴν τάληκν, τὴν εὐρωστίαν, τὴν φιλοπραγμοσύνην του, ἐξεῖς δ' ἐπιβάλλει καὶ τὴν γλώσσάν του, εἰς τὰς ἀγέρωχους καὶ προνομιούχους ἀνωτέρας τάξεις.

Ἀπὸ τοῦ δευτέρου διακαυμένου ἀρχοῦνται τὰ κυριότερα ἔθνη τῶν ἡμερῶν μας νὰ σχεδιογραφῶνται ἐν τῇ χάρτῃ τῆς Ἀναγεννήσεως, ἢ δὲ λέξεις ἐθνῶς νὰ λαμβάνῃ ἢ ἔχει καὶ σήμερον σημασίαν. Βασιλεῖς τε καὶ λαοὶ διορθοῦν ἐμπροσθεν αὐτῶν ζωὴν τινα κινήσιν, καὶ τῆς προτέρας ποικιλιώτερην, ἢν ἑκάστος ἐπιδιώκει εἰς τὴν ἰδίαν πολιτείαν. Ἀπὸ τοῦδε ἀναφύονται τὰ πρῶτα συμπτώματα τοῦ πολιτικοῦ ἐκείνου ἀναθρασμοῦ, κατὰ συνέπειαν τοῦ ὁποίου ἐν μὲν Γαλλίᾳ ἀνίστανται αἱ κοινότητες, διαγέρνεται ἡ πρῶτη τάξις αἰτουμένη τὴν χειραφέτησιν, ἢς καὶ πραγματικῶς ἀπολαύει· εἰς δὲ Ἰσπανίαν (1339) συγκροτοῦνται πρῶτην φορὰν αἱ Συνελεύσεις ἐν ἀπουσίᾳ τῆς εὐπατρίδος καὶ τῆς κληρικῆς τάξεως τοῦ βασιλείου· τῆς δὲ Ἀγγλίας τὸ πλῆθος, ὑπὸ φιλελευθέρου καὶ αὐτοῦ πνεύματος ἐπιρρεαζόμενον, δέχεται τὸν πρῶτον ἐκείνου συνταγματικὸν τύπον, ὅστις ἀκολούθως θέλει ἀναβιβάζει τὸ γένος εἰς ἡν εὐρίσκεται σήμερον θέσιν περιβόλατον. Ἀπὸ τοῦ δευτέρου, τέλος πάντων, τῆς γεωγραφικῆς τῆς ὁριᾶ πλατύνονται, πνευματικῆς καθιδρύονται, συλλογικῆς φιλολόγων δι-οργανοῦνται, καὶ βιβλιοθηκαὶ συστάινται, καὶ ὁ ἔρως τῆς σοφίας ἀπὸ τῶν μοναστηρίων ἐκπορεύεται πρὸς τὰς κατοικίας τῶν ἰδιωτῶν, καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς πείρας ὁ πόθος πολλῶν ἐκ τοῦ λαοῦ φλέγει τὰς ψυχάς. « Τὰ ἀρχαῖα παρήλθεν· ἰδοὺ γίγνεται τὰ πάντα καινὰ. »

Εἰς τὴν ἀναμύρῳσιν ταύτην προσδοιοῦται ἐξ ὧς ἡ Ἰταλία· αὕτη τῆς προσδυτέρως Ῥώμης ἡ πρωτότοκος καὶ περιεχλῆς θυγάτηρ, ἥτις, ὡς φαίνεται, κοινὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἔχει τὴν τύχην, νὰ χειραγωγῇ τὰ ἔθνη εἰς τῆς ἐκπολιτεύσεως τὴν ὁδόν, καὶ ὅμως ἀδοκητῶς νὰ στένῃ δουλεύουσα ὑπὸ βαρὺν ζυγόν.

Ὁ τοῦ αἵματος, ὁ βυσσῶν δαίμων τῆς Ἰταλίας, πρῶτιστος πάντων, καὶ ὀρθρινόν τῆς μυσταγωγικῆς λαμπρόδος δραττόμενος, διαφωτίζει τὰς περιεμμένους χώρας, ἀνακαλύπτει ἀγνώστους ὁδοὺς, διατυπῶν ἐπὶ τῶν ἀρχαίων ἀριστοτελικῶν τῆς νεωτέρας ἱστοριογραφίας τὰ πρῶτα δείγματα, πλαστογραφεῖ τὰ ἀρχετύπα τῆς χριστιανικῆς καλλιτεχνίας, καὶ, φίλος τῆς διανοητικῆς ἐλευθερίας, χωρίζει τὸν χριστιανισμόν ἀπὸ τοῦ κυκλῶντος τῆς σχολαστικῆς. Ἡ γλώσσά του κατέχει προλαβόντως τὴν ὑπεροχὴν ἀπὸ τῶν λοιπῶν Ἑυρωπαϊκῶν διαλέκτων, καὶ γίνεσθαι ὑπογραμμὸς εὐταξίας καὶ εὐφωνίας· ἡ βιομηχανία του, τὸ ἐμπόριόν του συντελοῦν εἰς τὴν σύστασιν πολιτειῶν, ὠρισμένων νὰ κλονίσωσι πρόρριζον τὸ βερεβερικὸν δένδρον τοῦ φεουδαλισμοῦ. Ἡ εὐφυΐα του συντείνει μεγάλως εἰς τὴν ἀνάστασιν τῆς εὐγλωττίας, ἢ δὲ ἐμπροσθεν αὐτοῦ ἐμυθρίσθη εἰς ὠφελίμους ἀνακαλύψεις. Ἐπὶ τέλους ἡ φιλομάθεια του ἐκνέμει ἐν Ἀνατολῇ

μεθ' ἧς πρὸ τινος χρόνου προηγουμένη, γνώσεις καὶ ὁδηγίας σημαντικῆς, τὰς ὁποίας ἀφοῦ προηγουμένως ἀπαρίσθῃ, τίθωσιν εἰς κυκλοφορίαν πρὸς χρῆσιν παγκοσμίαν, καὶ ἀρελμωποιοῦν ἐπ' ἀγαθῶ τῶν λοιπῶν ἐθνῶν.

Τί τὰ πολλὰ; αἱ Σταυροφορίαι, κατὰ τὴν γνώμην περιουσίμου τινὸς ἱστορικοῦ (*), ἀποσπῶσι τὴν εὐρώπην ἀπὸ τοῦ πολυχρονίου τῆς περιουσιασμοῦ, καὶ ἐκσπενδονίζουσιν αὐτὴν εἰς ἀσυγκρίτως εὐρύτερον στάδιον· κυρίως, διότι προηγουμένως τὴν ὁρῶν ἐκείνην τῶν στοιχείων τῆς κοινωνίας διάταξιν εἰς Κυβέρνησιν καὶ Λαόν, ἥτις ὑπάρχει τὸ οὐσιώδες τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ χαρακτηρισμα. Πιπέτασις ἰδεῶν, διανοίας τάληκν, βίαι γιγαντι-ὄντες, ἐνέργειαι δριμύταται, δρῆμος εἰς πᾶσαν ἐν-τονον βούλησιν ἠνεωγμένος, εἰσαγωγή εἰς τὴν πολιτικὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ εἰς τὴν ὁμοσπονδίαν τῶν ἐθνῶν, συνένωσις τῶν κοινωνιῶν εἰς ἓν κέντρον κοινόν· ἰδοὺ τῆς Σταυροφορίας τὰ ἀποτελέσματα. Ἡ ἰδοὺ τὸ πρῶτον ἐπιτυχὲς πείραμα τῶν περὶ ἐλευθερίας καὶ συνοικονομίας, καὶ ἀλληλεγγυότητος πα-ραγγελμάτων τοῦ κύματός.

Ἀλλ' ὅμως, πάσης ἡλὸν καὶ ἰδεῶν μεγάλως ἐπαναστάσεως συνήθως προηγούμεναι ἀθεσβαιότητες, ἡ καὶ συναδεύουσιν αὐτὴν ἀναπόφευκτοι ἐνδοιασμοί. Ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου δὲν παραδέχεται διὰ μιᾶς καὶ ἀδιεπείκτους τὴν μεταρρυθμίσειν, ἀλλ' ἐπὶ τινα χρόνον ἀποκρούει αὐτήν.

Τὰ γενήματα τῆς ἀναστατικῆς ταύτης ἐποχῆς δεικνύουσιν ἅπαντα τῶν πνευμάτων τὴν ταλάντω-σιν, τὴν ἀμφοῖν ἐπὶ τῆς κοινῆς γνώμης. Μέχρι τινός, δύο κόσμοι ἀντιέκλινον, ὁ ἀρχαῖος καὶ ὁ νεώ-τερος, ἴστανται ὅμοιοι, ὁ εἰς ἀντικρὺ τοῦ ἄλλου, ὡς περ συνάθλινται ἔτοιμοι νὰ ἔλθωσιν εἰς χεῖρας. Δύο δὲ τινες γλώσσαι συνεπικράτουσιν. Ἡ νεώ-τερα διὰ λέκτος, ἐπὶ κεφαλῆς εὖσα τῶν νέων ἰδεῶν περὶ πολιτείας καὶ ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας, συνευρίσκειται ὑπὸ τὴν αὐτὴν σφῆνδα στέγην μετὰ τῆς λατινίδος, ἥτις θέλει τὴν καθόλου συντήρησιν ἢ εἰς ἄλλας λέξεις, ὅρα κακωνοισμένα καὶ τακτι-κά μετὰ τῶν δύο ἀγωνιστῶν δὲν ὑπάρχουσι. Δι-ότι ἡ νεώτερα αὕτη οὐτε λεξικὸν ἴδιον ἔχει, οὐτε ἰδίαν γραμματικὴν, ἐπομένως, ἀυθαίρετος καὶ ἀ-διδόστος εἰς τὴν πορείαν τῆς, ὅτε μὲν ἀνατρέγει πρὸς τὸ παρελθόν, ἀρυσμένη λέξεις καὶ φράσεις καὶ ἰδιωτισμούς εἰς τὴν λατινικὴν, ὅτε δὲ δανεί-ζεται τὴν ὕλην ἐκ τῆς χυδαίουτης. Ὅθεν, οἱ μὲν τῶν συγγραφέων φιλοῦσι τοὺς ἀρχαίους, οἱ δὲ ἀποφεύγουσιν αὐτούς. Οἱ μὲν ἀρχοῦνται ἀπὸ τῆς λα-τινικῆς καὶ ἀστυλῆως πως ποιοῦσι τὴν συνέσειαν ἐν τῇ ἰδιότητι, οἱ δὲ οὐχ ἥττον ἀστυλῶς ἀναμιγνύ-ουσι ταύτην μετ' ἐκείνης ἐν τῇ αὐτῇ περιόδῳ, καὶ ἀμειβόμενοι ἀμφοτέρω, ἐπιβύοντες οὕτω νὰ συμ-βιβάζωσιν ἐπιτυχέστερον τοὺς ἀντικειμένους ὁρῶς, ἢ νὰ εὐδοκίμησιν ταυτοχρόνως παρὰ τε τοῖς λα-

(1) Quirce, Hist. de la Civilis. en Europe.

γίαις τῆς συντηρητικῆς μερίδος, καὶ παρὰ τῷ κοινῷ (*).

Ὡς ἐκ τούτων, θέαμα αξιοπαρατήρητον ἢ τότε φιλολογικῶς παρίστανται. Οἱ διαταγματοὶ τῆς, ἐν ᾧ χρόνῳ μέλλει νὰ περιβληθῇ τὴν τίθειαν τῆς ἐν γλῶσσας, οἱ φέροι τῆς, οἱ ἐνδοκασμοὶ τῆς, αἱ ἀβέβαιαι ἀπόπειραι τῆς, εἰς καὶ αὐταὶ αἱ ἀποπλανήσεις τῆς, ἀναμνησκουσι τὴν κρίσιν ἐκείνην περὶ τῆς εἰς τὴν εὐρίσκοντα συνήθως πάντα τὰ γέννη, τὰ μέλλοντα νὰ μεταβῶσιν ὅσον οὕτω ἀπὸ μιᾶς ἐποχῆς πρὸς ἑτέραν βελτίονα.

Ὅμως, τί, καὶ ὅρας κρίσιμους, ἐπιβαρύνει τῆς προσόδου τὴν πλάστιγγα; τίνα, κατὰ τοιαύτας ἐποχὰς, τὰ χαρακτηρισμὰ τῆς μεγαλονοίας; Ἐν καὶ μόνον ἢ τόλμη. Μάλιστα δὲ ἡ τόλμη, ἡ ὁρμή, μένη ἀπὸ τοῦ αἰσθητικῆς τῆς ἐλευθερίας, τῆς κοινωνικῆς, τῆς ἐθνικῆς ἐκπαιδεύσεως ἢ τὴν ἐκείνην, ἢ τὴν ἑξῆς ἔχουσα τοῦ λαοῦ τὴν βελτίωσιν, καὶ ταύτην πρὸ πάντων διεκδικούσα, προτιμᾷ τὴν οὐσίαν ἀντὶ τοῦ σχήματος, τὴν ἰδέαν ἀντὶ τοῦ ὅρους, τὴν διδασκίαν ἀντὶ τοῦ λεξιμοῦ, ἢ τὴν ὁρμήν, ἢ τὴν κρίσιν, τὴν ἐξουσίαν τῶν ὁμάδων ὡς πάντων συμπερισταμένων, δὲν φοβεῖται τὸ μορφοῦναι τῆς καινοτομίας, οὐδὲ τὰς προσβολὰς τῶν σχολαστικῶν, ἀλλὰ κατὰ θέαν τινὰ ἐπιταγὴν περὶ νὰ κόψῃ ἀπαξ καὶ διὰ παντός τῆς αὐθεντίας τὸν γόρδιον δεσμόν.

Τινὲς τῶν ποιητῶν καὶ τῶν λογίων τοῦ χρόνου τούτου γράφουσι λατινιστί. Ἀλλ' οἱ στίχοι καὶ τὰ βιβλία αὐτῶν, μνημεῖα φιλολογικὰ, καὶ οὐδὲν ἄλλο, τῆς τότε περιτάσεως, οὐδὲ ἀνεγνώσκοντες παρὰ τοῦ λαοῦ, οὐδὲ σήμερον ἀναγνώσκονται τινὰ δὲ τούτων, οὔτε καὶ ἐλαθὼν ἄρτι τοῦδε τὴν τιμὴν τῆς τυπώσεως, καὶ. Κύριος οἶδε ἐὰν ἴδωσι ποτε τὸ ρῶς. Καίτοι εἰς τὰς βιβλιοθήκας, ὡς οἱ κεκολλημένοι εἰς τὸ πᾶν τὸ αἰῶνον, οἱ ἐξαίτουρμον τὴν ἀνάστασιν μεταίως. Οἱ συγγραφεῖς οὗτοι παρὰ τὸ φῶς τῆς ἀληθείας, σήμερον τὸ ρῶς τῆς ὁρμῆς παραβλέπει αὐτοῦς.

Ἀλλὰ μὴν, εἰς τὴν συνείδησιν τῆς εὐφροσύνης καὶ φιλοπροσόδου μερίδος ἤχουσι δύο τινὲς ἐναντίαι φωναί, εἰς τοὺς φθόγγους τῶν ὁποίων ἐπίσης τείνεται τὸ οὖς τῆς μεγαλονοίας. Ἐνταῦθεν μὲν ἤγχι ἡ φωνὴ τῆς ἀρχαίας ῥωμαϊκῆς παραδόσεως, ἡ τῆς παρχαίνει τὴν ποιητὴν ἀδιστάκτως, νὰ ἐκδύσῃ εἰς τὰ ἔχνη τοῦ παρελθόντος, παραδεχόμενος τὴν λατινικὴν διάλεκτον, τὴν καθιερωμένην ὑπὸ τῶν κληρικῶν καὶ τῶν λογιστῶν. Ἐκείθεν δὲ ἡ φωνὴ τοῦ ἀνεστῶτος καὶ τοῦ μέλλοντος, ἡ ἐργονόμος τοῦ λαοῦ φωνή, ἡ τῆς προσκαλεῖ αὐτὸν νὰ στείλῃ ἀυσσώδως τὸν ζυγὸν τῆς αὐθεντίας, καὶ νὰ παραλάβῃ τὴν ζωὴν καὶ καθομιλουμένην γλῶσσαν τῆς πατρίδος του, ὡς μόνον ἐπιτηδεύει νὰ

συνεργήσῃ εἰς τὴν ἄμεσον ἐκπαίδευσιν τῶν συγχρόνων του.

« Ὡς κλητὴ καὶ ἐκλεκτὴ, λέγει ἡ πρώτη φωνή, στήθι πιστὸς εἰς τὰ δεδογμένα, ἐγκατέστησεν εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ παρελθόντος, ἥτις ἐντεχνος καὶ πλουσία καὶ κεκοσμημένη οὖσα, δὲν χρεῖται οὐδὲ τῶν ἀγώνων σου πρὸς καλλωπισμὸν τῆς, οὐδὲ τῆς προσοχῆς σου! Παραδέχθητι τὴν γλῶσσαν τῆς λειτουργίας σου, τοῦ βυζαντινισμοῦ σου, εἰ βούλει καὶ σὺ μὲν σωθῆναι παρὰ τοῖς ἀποστόλοις, καὶ τὸν λαὸν προσέτι σώσαι ἀπὸ τῆς ἐπικειμένης κολάσεως! Ἴνα τί διστάζεις, ὀλιγόπιστε; Ὅτι τὸ κοινὸν ἀγνοεῖ τὴν γλῶσσαν τῶν Πιργιλιῶν καὶ τῶν Ὀβιδίων; Φεῦ τῆς μικροφυλίας σου! Καὶ τί τοῦτο σου τὸ κοινόν; ὄχλος συρφετώδης, ὄχλος μωρὸς, κακοήθης, καὶ δυσάγωγος, ὄχλος ἀνέσιος τῆς συμπαθείας σου! Ὅπως δὴ ποτε, σὺ ἐφάμιλλος τῶν ἀρχαίων ποιητῶν, ἀναβίβασον μέχρι σοῦ τὸν ὄχλον σου τοῦτον; ἀνάγκασον αὐτὸν νὰ διδασκῇ καὶ νὰ ἀλγῇ, καὶ νὰ θέλῃ τὴν εὐγενὴ διάλεκτον τῆς ὁρμῆς, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς παραδόσεως! »

« Τέκνον λαοῦ, ἀπεκρίετο ἡ δευτέρα φωνή. Σὺ γέννημα, σὺ ὁρμή, σὺ ἐλπίς τῆς ἀπελπιζομένης πατρίδος σου, σὺ φίλη σὰρξ τῆς σκαρδῆς αὐτῆς, ἐραστὰ δόξης καὶ ἐλευθερίας, σὺ ἀμυβέλλεις ἐπὶ περὶ τῆς γλῶσσας, δι' ἧς κεκλημένος εἶ νὰ ἡλεκτρίσῃς σύμπαν τὸ γένος σου, νὰ διεγείρῃς πᾶν κοιμώμενον πρὸ πολλοῦ ὑπὸ τὴν νάρκην τῆς σχολαστικότητος, καὶ ἀνωθεν διωρισμένα νὰ συνταράξῃς τὴν οἰκουμένην; δὲν στρέφεις, λοιπόν, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἵνα ἴδῃς πόσον οἱ χρόνοι, καὶ οἱ ἄνθρωποι, καὶ τὰ προνήματα, καὶ τὰ ἰδιώματα αὐτῶν μετεβλήθησαν; ὅτι ἂν μὲν ὁ οὐρανὸς καινὸς δι' ἑκκορεύσεως Πνεύματος Ἁγίου, καὶ καὶ δὲ ἡ γῆ καινὴ διὰ τῆς ἑσχατολογίας Θεοῦ; Σὲ καλοῦσι δημοκόπον! Ἐπιπλήξεις ἐπίβουλοι! Δέχθητι, ποιητὰ, τὸ ἐπίθετον. Διότι τί ὑπῆρξεν καὶ τῆς ἀρχαιότητος οἱ ἐπιφανεῖς ἐποποιοὶ παρὰ δημαγωγοί, καὶ λησυστάται, καὶ δημηγέροι, καὶ δημοδιδάσκαλοι; — Τέκνον λαοῦ, συλλογίσθητι καλῶς τὸ πρακτικόν, ἵνα μὴ καὶ σὺ, ὡς ὁ Ῥωμαῖος ἦρως ὁ καταδυθισθεὶς ἐριππος εἰς τὴν ἄβυσσον, καταδύσῃς, ἐπὶ τοῦ λατινικοῦ Πηγάσου σου εἰς τὰ σκότα τῆς λήθης, καὶ τῆς ἀδοξίας! »

Ὁ δὲ ἄνθρωπος, πύκνως ὑπὸ τοῦ διδασκάλου τοῦ βρονέτου παραταρβόμενος, γράφει κατ' ἀρχὰς λατινιστί διὰ ὅρα βιβλία, προσέτι δὲ καὶ τοὺς πρώτους ἐξαμέτρους τῆς *Θείας Κωμωδίας* του (*). Τοῦτο ποιεῖν ὁ δὲ ἄνθρωπος, κλίνει τὸν αὐχέναν εἰς τὸν ζυγὸν τῆς αὐθεντίας καὶ τοῦ ἀρχαϊσμοῦ. Ἡ φωνὴ τῆς Θεοκρατίας καὶ τῆς σχολαστικότητος ὑπερίσχυσεν.

Ἀλλ' ἐπὶ τέλους τὰ δικαιώματα τῆς κοινότητος

(1) Ὁρα παρίδοιξ δειγμάτων τοιοῦτου ὅρους παρὰ Cressimbani, della Volg. Poesia. T. I. σελ. 400, καὶ παρὰ Nicolini, Qual parlo aver possa il popolo nella formaziona d' una lingua. Firenze, 1844.

(*) Ὁ Βλαχτικὸς στίχος τὴν ἀρχὴν τοῦ *Ἰδού* Ultima regna canam fluida co. formidua munda, Spiritibus quo lata. patiunt, qua prima resoluta Pro moris ejuseumque suis, κ. τ. λ.

ἑος θέλουσι θριαμβεῖσαι. Ἡ γρηκὰ ῥώμη κλίνει κατ' ἐκάστην ἡμέραν εἰς ἀδυναμίαν, τῶν λαῶν δυσανασχετόντων ὑπὸ τὴν οὐτοκρατορὴν δεσποταίαν τῆς. Ἰδὲ ἀναφύονται τινὲς αἰρέσεις πολιτικῶν καὶ φιλοσοφικῶν μάλλον ἢ θεολογικῶν χαρακτῆρα ἔχουσαι. Ὁ ἀνταγωνισμὸς προκαλεῖ τὸν Πάπαν πολέμοισι τῇ δὲ μὲν ἡ αὐτοκρατορία τῆς Δύσεως, καὶ κείσε δὲ τὸ δημόσιον πνεῦμα τοῦ αἰῶνος.

Ἐπεριμένετο τοιμητικῆς τις, δυνάμενος νὰ διαμαρτυρηθῇ κατὰ τῶν γλωσσολογικῶν, καὶ νὰ γίνῃ πρόδρομος τῆς ἐπομένης διαμαρτυρήσεως κατὰ τῶν θεολογικῶν τοῦ Οὐατικισμοῦ.

Ἐν βολῇ ὀφθαλμῶν ὁ δὲ ἄνθρωπος τὴν Ἰταλίαν, τοὺς λαοὺς αὐτῆς, καὶ τὸν αἰῶνα τοῦ διαμετρεῖ. Προσέκλινεν δὲ ὑπὸ τῆς φορῆς τῶν κατεπειγόντων πραγμάτων νὰ κηρυχθῇ τέλος ὑπὲρ τῆς ἐκπνευσσας πρὸ πολλοῦ δημοκρατίας τῶν ἀρχαίων Ῥωμαίων, ἢ ὑπὲρ τῆς ζωῆς δημοκρατίας τῆς πατρίδος του, ῥίπτεται εἰς τὰς ἀγέλας τῆς ζωῆς, προσκαρτερεῖ τὴν ἰδίαν του ἐποχὴν, ἀσπάζεται τὴν ζωὴν γλῶσσαν τῆς Βαλτρικῆς, τῆς ποθητῆς του ἐρωμένης, ἐγκαθίσταται τὰ σύμβολα τῆς ἀναμορφώσεως. — Ὁ δὲ ἄνθρωπος συντρίβει τὰς πύλας τοῦ μεσαιῶνος. Ἐπὶ αὐτῇ καὶ κατόπιν ἀγωνίζονται οἱ Λουλλοί, οἱ Βιλέφοι, οἱ Οἶσοι, οἱ Λουθηροί, οἱ Καλθίνοι, καὶ οἱ λοιποὶ τῆς μεταρρυθμίσεως ὑπερμαχοί.

Ἡ *Θεία Κωμωδία*, ποιητικὸν ἀρχέτυπον νέας γλῶσσας καὶ νέας φιλοσοφικῆς ἐπικρίσεως, ἀνασφύρει τῆς Θεολογίας τὸ παραπίτασμα, εὐρύνει τὸν κύκλον τοῦ λόγου καὶ τῆς ἐρεύνης, διαποικιλίζει τὴν σοφίαν τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐλευθερίας, κηρύττει τὴν βασιλείαν τῆς συνειδήσεως ἐν ὀνόματι τῶν ἐκφυλισθέντων λαῶν. Αὕτη γὰρ ἐκκαθαρίζει τὴν δογματικὴν, ἢ σαφέστερον, τὴν χριστιανικὴν σοφίαν εἰς στίλους εὐκατανοήτους τοῖς πᾶσιν, ὅπως οὐδεὶς πλέον δύνηται νὰ σφετερισθῇ αὐτὴν πρὸς ἰδίαν κάρπωσιν, καὶ ποιήσῃ ἐμπορίαν τὸν λόγον τοῦ Σωτῆρος. Αὕτη δὲ ἐγείρει σχεδὸν ἐκ τοῦ μηδενὸς τὴν δημόσιον γλῶσσαν καὶ ἱεροὺς αὐτὴν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ τῶν ζώντων, πρὸς διδασκαλίαν τῶν συγχρόνων. ἔχει μὲν τὸ νεῦρον τῆς ληγομένης θερμῆς ἐποχῆς, ἀλλ' ἔχει καὶ τὰς χάριτας τῆς ἀρτί ἀρχομένης.

Εἰς τὸ συμπόσιον, τὸ ὅποσον ἔγραψε κατὰ μίμησιν ἐτέρου τινὸς δαιμονίου ἀνακαινιστοῦ, ὁ Φλωρεντινὸς ποιητὴς σπεύδει νὰ ἐκθέσῃ τοὺς λόγους, ἐνέκα τῶν ὁποίων δίδει τὴν προτίμησιν εἰς τὴν ἰδιώτιδα, προλέγει δὲ μετὰ παρρησίας, ἐνταῦθεν μὲν τὴν δόξαν εἰς τὴν μέλλει νὰ προβῇ μετ' ὀλίγον ἢ ἀρτίποτε τῶν Ἰταλῶν διάλεκτος, ἐκείθεν δὲ τὴν ἀφευκτὸν ἐκπτώσιν τῆς λατινικῆς. Ἐν τῇ χυδαίᾳ ταύτῃ γλώσσῃ, λέγει, συνημῶς ἐκείνην εἰς ἔριτα οἱ γεννητόρες μου, καὶ τοὺς γλυκαίς φθόγγους ταύτης ἀκούουσα συνέλαβέ με ἡ μήτηρ μου. Αὕτη μου γούν ἡ χυδαία συνήργησεν εἰς τὴν γέννησίν μου, καὶ ὑπάρχει αἰτία τῆς ζωῆς μου. Ἀλλ' ἡ χυδαία αὕτη προσέτι εἰσέγγαξέ με

ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καθότι διὰ μέσου αὐτῆς ἐδιδάχθην τὴν λατινικὴν, ἐν ᾗ ἡ ἐπιστήμη γράφεται. Οὕτως ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ ἀγοραία γλῶσσα εὐαγγέλιον ἐμὲ φυσικῶς τε καὶ διανοητικῶς ἐνταῦθεν δὲ πηγάζει ἡ πρὸς αὐτὴν εὐγνωμοσύνη μου. » Καὶ παρακατῶν, α ἡ καὶ αὐτὸ ἀγοραία γλῶσσα, προστίθεισιν, εἶναι μάλλον ἢ ἡ λατινικὴ πρὸς ἡμᾶς συγγενὴς καὶ πλησίον, καθὼ λαλουμένη ὑπὸ τῶν συγγενῶν, καὶ τῶν συμπολιτῶν, καὶ τῶν ὑπηρετῶν μας. Ἐπειδὴ δὲ ἡ συγγένεια εἶναι σπόρος ἀγάπης καὶ φιλίας, διὰ τοῦτο ἡγάπησα διαφερόντως τὴν ἀγοραίαν, ὡς ὑπὲρ πάντων ἄλλων πλησιεστέραν ἐμοὶ καὶ συνήθη, καὶ πάντοτε αὐτὴν ἐλάλησα. . . Ἰδού, μεγαλοφύως περαίνει οἷα ἡ στερεὰ τροφή, ἣν ἐγὼ μὲν ἀφθόνως διαψιλεύω τοῖς πᾶσιν, ἧς δὲ ἀστραπηδὸν μυριάδες κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν Θεοῦ πεπλασμένον ἀνθρώπων μεταλαμβάνουσιν. Ἰδού ὁ νέος ἥλιος ὅστις θέλει ἀνατελεῖ ἐν ἁπλάσει τῆς Ἰταλικῆς γῆς, ἄμα δύσαντος τοῦ ἡδὴ ἡμιεσθιμένου πλανήτου τῆς ἀρχαιότητος! »

Ἀλλ' ὁ δὲ ἄνθρωπος, ὡς μέγας ποιητὴς, ἐγώρτισεν, ὅτι ἡ ποίησις εἶναι αἰσθημα, τὸ δὲ αἰσθημα ζωὴ, πῦρ ἐνδόμυχον, ἔγκρυφον, κρυπτόν, ρευστόν τῃ λακτρικῶν, μεταδίδον ἐκ τῆς ἰδίας δυνάμεως σπαραγμούς ἀναποφύετους πρὸς τοὺς πελάζοντας (*). Ἐγνώριζεν, ὅτι ὅσα ἡ ποίησις ἀνατυφάζει καὶ συμφύρει τὰ πάθη διὰ τοῦ μοχλοῦ ἐτέρων ζωῶν παθῶν, ὅσα διαταράσσει τὴν συνήθη τῆς καρδίας καὶ τῆς φαντασίας αἰσθησίαν, ὅσα διασχίζει τῶν καθημερινῶν ἔξεων τὴν εὐταξίαν, τοσούτω μάλλον ἀξιοῦται τοῦ ἱεροῦ αὐτῆς ὀνόματος. Ἐκρίνευ ἐνταῦθεν, ὅτι ὁ κύκλος τῆς ποιήσεως ὁφείλει νὰ ἦναι ὅσον ἕνασι πλατύτερος, καὶ οὐδόλως περιωρισμένος εἰς εὐαριθμούς τινας πολιτας, ἀναγινώσκοντας αὐτὴν ἀνέτως, ἐν ὅρῃ σχολῆς, καὶ ὡς ἐκ περισσοῦ. « *Poca favilla grau fiamma seconda* ».

Καὶ τῷ ὄντι. Ἡ ποίησις εἶναι ποίησις ἀληθὴς μόνον ὅταν τὸ πλῆθος ἄδει, καὶ ἀποστοματίζει εὐχαρίστως αὐτὴν. Ἀλλως, εἶναι γόμνισμα σχολαστικόν, παιδαριῶν ἢ μαθητῶν ἀθυρμάτων. Ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦτο, ἡ ποίησις, καθὼ ζωὴ παράγουσα ζωὴν τρανυτέραν, καθὼ σπινθὴρ φωτὸς παράγει φῶς μεγαλῆτερον, ἀσπάζεται τὴν γλῶσσαν τῆς εὐρυτέρως εὐκαταληψίας, φιλεῖ τοὺς συνήθεις εἰς τὴν ἀκοὴν τοῦ λαοῦ φθόγγους, οὐχὶ δὲ τὴν ἀχρηστον τοῦ παρελθόντος καὶ τῆς μνημοσύνης φωνήν. — Ἐκφρασὸν μοι τὴν ἀγανάκτησίν σου, τὴν ἱεσίν σου, τὴν εὐγνωμοσύνην σου εἰς τινὰ γλῶσσαν νεκράν! Ἀκροάζομαι τῶν λόγων σου ἀσυγκλήτους, ἀπαθῆς, ἢ καὶ σὲ οἰκτεῖρα ὡς ἀ-

(*) « Οὐκ ἐκ τέχνης οἱ ἀγαθοὶ τῶν ποιητῶν, ἀλλ' ἐκ θεοῦ ὄντες τὰ καλὰ λέγουσι ποιήματα. » Πλάτ. Ἰων.

« Qu'est-ce, on effait, qu'un Poète; un homme qui sent fortiment, exprimant ses sensations dans une langue plus expressive. La Poésie ce n'est que sentiment. » Hugo.

ποννομένην. Ἐνδύσον τὴν ποίησίν σου εἰς διά-
λεκτόν τινα ἄχρηστον, εἴπαρ καὶ μεγαλοπρεπε-
στάτην! Ἐνέδυσας ζῶντι εἰς νεκροκόμβον. Τί
λέγω; Ἐνέδυσας, δαίμονε, αὐτὸς ἐκστὴν εἰς ἐν-
τάφιον χρυσούφαντον· ἐπαρχέυσας τὸ πνεῦμα
σου μετὰ κεδρίας καὶ σμύρνης καὶ ἀρωμάτων,
καθὼς τὸ πάλαι οἱ Λίγυπτιοι τοὺς νεκροὺς τῶν
πατέρων αὐτῶν ἐπαρχέυσον, τὴν ζῶν ἀπατῶν-
τες τὴν ἀληθινὴν διὰ τεχνικῆς τινος ζωῆς. — Ὁ
μὴ συναισθανόμενος τὴν ἀλήθειαν ταύτην, Οὐβρά-
λέως τὸ καρύττημεν, οὐ μόνον δὲν ἐγενήθη καὶ
δὲν εἶναι ποιητής, ἀλλὰ καὶ ἀγνοεῖ τί ἐστὶ ποίη-
σις, καὶ τίς τοῦ ποιητοῦ ἡ ἀποστολή. Οὗτος θέλει
γράφει πολλὰ ποιήματα, χωρὶς νὰ ἐνεργήσῃ τὴ
πραγματικὴν ἐπὶ τῶν καθεστώτων.

Il fare versi è meno assai che niente,
So i versi fatti non rifan la gente.

Κατὰ τὴν πρόβλεψιν τοῦ συγγραφέως, ἡ Θεία
Κωμωδία, ἂν καὶ ἐξεληθεύσῃ πρὸ τῆς ἐφευρέσεως
τοῦ τύπου, ἐν τῇ γίνεσθαι δημοτικωτάτη, τρέχει ἀπὸ
στόματος εἰς στόμα καὶ ὅλην τὴν Ἑτρούριαν, ἐπισκέ-
πεται μεγαλοπόλεις, καὶ κόμους, καὶ συνοικίας, ἡ-
λεκτρίζει, ζῶντος ἐστὶ τοῦ ποιητοῦ, τὸν φιλόμουσον
τῆς Ἰταλίας λαόν. — Μίαν τῶν ἡμερῶν διερχό-
μενος, ὁ ἄδωνης τὴν ἀγορὰν, καὶ ἀκούων ἐργατικῆν
τὴν ἄδοντα μὲν τοὺς στίχους τοῦ, κολοβόδοντα δὲ
αὐτοῦ, συλλαμβάνει ὠργισμένος τὰς ἀναπαιστρίδας
καὶ τὰς λαβίδας, καὶ τὰ λοιπὰ ἐργαλεῖα τοῦ σι-
δηρουργοῦ, καὶ ἐξακοντίζει αὐτὰ ἐν μέσῳ τῆς ὁδοῦ.
« Ἐάν δὲν θέλῃς, ἐξεργώνησεν, ἄνθρωπε, νὰ δι-
στρέψωσιν ἄλλοι τὰ ἐργαλεῖά σου, μὴ διαστρέψῃς
οὐ τὰ τῶν ἄλλων! » « Τί σοι διέστρεψα κύριε;
ἠρώτησεν ἐκπεπληγμένος ὁ σιδηρουργός. « Διαστρέ-
φεις τοὺς στίχους μου βροῦ ἀμάχητα ». — Μά-
θημα πρὸς τινὰς στιχουργοὺς, ἐάν ὅμως οὗτοι το-
σοῦτον εὐδοκίμωσιν, ὥστε νὰ ἔχωσι σιδηρουργοῦ
καὶ γεωργοῦ καὶ ὀνηλάτης ἄδοντας τὰ ἐπη των.

Καταδαλλομένης οὕτω τῆς σχολαστικότητος,
συνεργεῖ τῆς ποιήσεως, καὶ τῇ ἐπιβόρῃ τῶν δι-
μοτικῶν στοιχείων, ἡ διάνοια ἀπὸ τῶν λεπτολο-
γιῶν τῆς μεσαιωνικῆς μεταφυσικῆς στρέφεται δρο-
μύδην πρὸς ἐρεῦνας πρακτικὰς καὶ ὠφελίμους, καὶ
προσημνύζεται εἰς τὰς μεγάλας ἐπιστημονικὰς
αἰτιάσεις, αἵτινες περιμένουσιν αὐτήν. Ὁ ἸΔ' αἰὼν,
εἰς τὰ ἐμπροσθεν ἐρχόμενος ἀδιακόπως, γίνεται
αἰὼν ἐπιστήμης θετικῆς τε συνάμα καὶ θεωρητι-
κῆς, αἰὼν φιλολογίας ἐνεργητικῆς, αἰὼν περιηγή-
σεων, ἀνακλήψεων, πλουτισμοῦ καὶ ἐμπορίου.

Ἀν δὲ καὶ ἀλλεπαλλήλως ἀποτάσσονται τῇ
ἀρχαιολατρίᾳ αἱ κυριώτεραι μνητροπόλεις τῆς Εὐ-
ρώπης, νέον ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ ἱματισμὸν λαμβά-
νουνται, ὁμῶς ὅλοι συνεγνωσμένοι καὶ συμμυχο-
σιν ὑπὲρ τῆς ἰσχυροῦς τῶν χειρογράφων, καὶ
τῆς ἀποταμιεύσεως τῶν λευκῶν τῆς ἀρχαιότητος.
Τὴν ἀρχαιολογικὴν ταύτην καινοφανῆ ἔρευναν, ἡ-
θελέ τις εὐσκόπως ἀποκαλέσει τελευταῖον ἀσπα-
σμόν πρὸς τὴν θνήσκουσαν μητέρα. « Ἐάν μὲν

φιλῇς, ὁ Πέτράρχης γράφει ἐτάφιον τινί, σύστητον
πρὸς ὅσους γινώσκεις πιστοὺς καὶ λογίους ἄνδρας
τὴν φροντίδα τοῦ νὰ διατρέξωσι τὴν Ἑτρούριαν,
νὰ ἀναδηρῶσι τὰς βιβλιοθήκας τῶν Μονῶν καὶ
τῶν πεπαιδευμένων λαϊκῶν, μήπως ἐκ τῆς μισ-
τούσεως προκύψῃ τί δυνάμενον νὰ καταπαύσῃ, ἢ
μᾶλλον εἰπεῖν νὰ ἐρεθίσῃ τὴν διψάν μου. Τὴν αὖ-
τὴν δέξιν διαβιβάζω καὶ πρὸς τοὺς φίλους μου ἐν
Βρετανίᾳ, καὶ Γαλλίᾳ, καὶ Ἰσπανίᾳ. Πειράσθητι
δὲ σὺ νὰ ὑπερβῇς πάντας εἰς ζῆλον καὶ ἐπιμο-
νήν. » Ἐνῷ, λοιπόν, δι' ἕνα λόγον καταβιβάζεται
ἡ σημαία τῆς ἀρχαιότητος, δι' ἕτερον λόγον ἡ ἀρ-
χαϊότης πάλιν ὑπάρχει τῆς ἡμέρας τὸ πολυπρα-
γμονούμενον.

Αὐτὸ, οὐχ ἦττον τοῦ Ἀλγιέρου κατ' ἀρχὰς παρα-
μελοῦσι τὴν δημόδιον γλῶσσαν τὰ δύο ἑτέρα πρόσω-
πα τῆς ποιητικῆς τῶν Ἰταλῶν τριανδρίας, ὁ
Πετράρχης, καὶ ὁ Βοκκάκιος, τὰ μὲν σπουδαία λα-
τινιστῇ, τὰ δὲ ἐρωτικὰ ἰταλιστῇ γράφοντες. Μεγα-
λονοῖς παράδοξος ἀπάντη! Ὁ δημογράφος Πετράρ-
χης, ὁ χαρίεις αἰδὼς τῶν δημοτικῶν ἡρώων,
αὐτὸς ἐκείνος ὅστις ἀπέδειξεν ἐμπρόκτως ὅτι ἡ
ἀγοραία καὶ καθομιλουμένη ἦν ἐπιδεκτικὴ τῆς
ἀνωτέρας λυρικῆς ἐμπνεύσεως, ναι, αὐτὸς οὗ-
τος ὁ Πετράρχης ἀποθηνήσκει πεπεισμένος, ὅτι
ἐκ τῶν ἀπάντων αὐτοῦ, τὸ μόνον δυνάμενον
νὰ ἀποθανασίῃ τὴν φήμην τοῦ συγγραφέως ἦν ἡ
ρωϊκὸν τι ποίημα παρ' αὐτοῦ συντεθειμένον εἰς
λατινικοὺς ἐξαμέτρους, καὶ ἐπιγραφόμενον ὁ Σκ η-
πί ω ν. Πόσοι γινώσκουσι σήμερον τὸ ὄνομα, πόσοι
δὲ ἀναγινώσκουσι τὴν οὐσίαν τοῦ ποιήματος τοῦ-
του; Πολλὰ ὀλίγοι βεβαίως, μετὰ δὲ τῶν πολ-
λῶν καὶ ἡμεῖς. Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ μειράκια ἀπαγ-
γέλλουσι τοὺς ἐπαίνους τῆς σεμνοπαρθένου Λαύρας,
τοὺς ἀρμονικοὺς καὶ πλήρεις ἀγνῆς τινος ἡδυπα-
θείας στίχους ἐκείνους τοῦ ποιητοῦ, οἵτινες, εὐφρα-
μούσης ἀπάσης τῆς Ἰταλίας, κέκνηται τοῦ Κα-
πιτωλίου τὸν στέφανον. Ἄν δὲ ποτὶ ἐπισκεφθῇς
τὴν Ἑνέτιαν, θέλεις ἀκούσαι τοὺς κωπηλάτας τῆς
λέμβου σου, ψάλλοντας περιπαθῶς τὰς οἰμωγὰς καὶ
τοὺς ἐρωτικοὺς ὁρμούς τοῦ λυρικοῦ. — Μὴ παρα-
σιωπήσωμεν ὅτι ὁ Πετράρχης ἐδέξατο τὴν χειρο-
τονίαν, καὶ συνετάχθη κληρικὸς. Ποιητὴς δημοτι-
κός, συγχρόνως, καὶ ἱερωμένος! Ἐλεγοποιὸς, ἐρα-
στής πάνδημος, καινотόμος, συνάμα, καὶ καλόγη-
ρος! Ὅποια ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ μεσαιωνοῦ, οἷα
πραγμάτων καὶ ἡθῶν ἀνατροπή!

Τὴν αὐτὴν ὁδὸν τῆς Πιούσεως ἀνύει καὶ ἡ λο-
γογραφία, ἔχουν τὸν τῆς πρακτικῆς κοινωφελείας,
καὶ τῆς ταχείας διεκπαιδεύσεως. Βλέπομεν τροχά-
δην τὴν διδλεκτον τοῦ δήμου ὑπερισχύσαν ἡδὴ
ἐν τῇ στιχουργίᾳ, νῦν ὁρώμεν αὐτὴν φιλοχωροῦσαν
καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ.

Ὁ Δυτικὸς ἱστοριογράφος, μᾶλλον ἢ Θεολόγος,
καὶ περὶ ὁρθοκωντικῆς ἐριδίας κατατριβόμενος, εἶναι
καθ' ἣν διεξερχόμεθα ἐποχὴν, πολλῶς πρῶτον, καὶ
εἰς συγγραφὰς, εἶναι πολιτικὸς, νομομαθὴς, οἰ-
κονομολόγος, ἢ στρατιωτικὸς, ἢ περιηγητής, ἢ καὶ

καλλιτέχνης, εἶναι τέκνον ἀμίλλης καὶ δραστηριό-
τητος, ἀντὶ γυνὸς ἐκ πείρας, μαθὼν διὰ δοκιμα-
σίας τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ἐξεργασθῶσιν ἀνευ ἀνα-
βολῆς αἱ κατώτεραι τάξεις τῆς κοινωνίας, ὅπως
θᾶπτον ἐγερθῇ τὸ γένος εἰς τιμὴν, καὶ εἰς κρά-
τος, καὶ εἰς εὐπορίαν. Ἡ κατάσπευσις ἐν τῇ δια-
χύσει τῆς παιδείας καὶ τοῦ ζωτισμοῦ εἶναι τὸ τέρ-
μα παντὸς ἐπιστήμης. Ἀρχὴ σοφίας, ἀγάπη
λαοῦ, ἰδοὺ τὸ σύνθημα τῆς πολιτείας.

Ποῦ ὁ Ἰωάννης Βιλλάνης, ὁ Ἡρόδοτος οὗτος
τῆς Ἑτρούριας, συλλαμβάνει τὴν πρῶτην ιδέαν
τῆς συγγραφῆς τοῦ; Μὴ ἐν τῇ συγῇ τοῦ σπουδα-
στηρίου; Μὴ ἐν τῇ γραμματείᾳ ἡγεμόνης τινος;
Μὴ ἐν τῇ ἀταρχῇ ἡμερῶν τινος Μονῆς, καταφυγίου
ἐγώισμου καὶ φατριάσεως;

Πολλοὺ γὰρ καὶ δεῖ. Συλλαμβάνει τὸ μέγα του
σχέδιον εἰς τὸ ὑπαίθριον, καὶ στίλβοντος τοῦ λαμ-
προῦ τῆς Ἰταλίας οὐρανοῦ. Εἰς αὐτὴν ἐκείνην τὴν
πλατεῖαν τῆς Ρώμης, ἔνθα μετὰ τινα χρόνον πα-
ρευρισκόμενος ὁ ἀνρόχλος τῆς Γερμανίας Μεταρ-
βυθμιστῆς ἀπειθεῖ νὰ κάμψῃ τὸ γόνυ ἐνώπιον τοῦ
Πάπα. Σύμπτωσις ἀξιοπαρατήρητος δύο ἀνακαι-
στῶν, ὃν ὁ μὲν ἀποστατεῖ τῆς φιλολογικῆς, ὁ δὲ
τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως. — Ἐτελείτο εἰς
τῶν Ἰωβιλαίων ἐκείνων τῆς Παποκρατίας,
καθ' οὗς ἐπὶ χρηματικῇ ἀμοιβῇ ἐδώρετο ὁ Μιέγκας
Ἀρχιερεὺς τοῖς προσκυνήταις τὴν ἄρεσιν τῶν ἀμυρ-
τιῶν, καὶ τὴν εἰσοδὸν τοῦ Παραδείσου. Ἐκτός τοῦ
συνήθους πληθυσμοῦ τῆς μητροπόλεως, διακόσαι
χιλιάδες ἀνθρώπων εἶχον συβῆσαι ἐξ ἀπάντων
τῶν τόπων τῆς Χριστιανοσύνης, ὥστε, ἐξω τῶν
προαυλίων τοῦ Οὐατικανοῦ, αἱ γενεαὶ πᾶσαι συν-
ηκωνίζοντο πεπικνωμένοι καὶ πᾶσαι ἐλαλούντο
αἱ νεώτεραι διδάσκοντες. Τὸ θέμα τοσαύτης ἀμα-
θεστάτης ὁρθοκωντικῆς ἀρ' ἐνὸς μέρους, ἀρ' ἐτέ-
ρου δὲ ἡ ἀπληστος αἰσχροκέρδεια καὶ θεοκαπηλεία
τοῦ ἱερατείου συνεπαράττουσι τὴν ψυχὴν τοῦ δημο-
κράτου φιλωρεντιανοῦ. « Ἄς ἀκούσωμεν αὐτὸν τὸν
περιηγητὴν διηγούμενον τὴν περίστασιν, ἥτις
συντείνει ἵνα ποιήσῃ αὐτὸν διάσημον ἱστοριογράφον.

« Παρευρεθείς, γράφει, κἀγὼ ἐν τῇ προσκυνήσει
ἐκείνῃ (pellegrinaggio) τῆς Ἀγίας πόλεως Ρώ-
μης, ἰδὼν τὰ μεγάλα καὶ ἀρχαῖα ταῦτα ἀριστουρ-
γήματα, καὶ ἀναγνώσας τὰς διηγήσεις τῶν Ρωμαι-
κῶν ἀνδραγαθημάτων, τὰς συντεθείσας ὑπὸ τοῦ
Βιργιλίου, τοῦ Σαλλουστίου, Λιβίου, Βαλερίου, καὶ
Ὁροσίου, οἵτινες διὰ γραφῆς παριστάνουσι τὰ τε
σημάντικα καὶ τὰ ἀσήμαντα πρὸς ὁδηγίαν τῶν ἐ-
περχομένων, ἠρώσθην παρὰ τούτων τὸ σχῆμα καὶ
τὸ ὕψος, καὶ τοι μαθητὴς ὢν ἀνάξιος τοιοῦτου με-
γάλου σχεδίου. Ἀλλὰ σκεπτόμενος, ὅτι ἡ ἡμε-
τέρα πόλις Φιλωρεντία, Οὐγάτηρ
καὶ δημιοῦργημα τῆς πρεσβυτέρας
Ρώμης, προβάλλει ὅση μέρα βέλτι-
οῦ ἐν ἡ καὶ ἀνάβιβάζομαι ἐν εἰς ἔρ-
γα σπουδαῖα καὶ ὠφέλιμα, ἐν ᾧ ἡ
Ρώμη παρακμάζει ἀκαταπαύστως,
ἐκρίνα ὅλον νὰ διαγράψω ἐν τῇδε τῇ βιβλίῳ

πάντα τὰ συμβάντα καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς πόλεως, νὰ
ἀνιχνεύσω δὲ, κατὰ τῆς δυνάμεως μου, νὰ ἀνακά-
λύψω, καὶ ἐλθέτω τὴν διήγησιν τῶν παρελθόντων,
ἐνεστώτων, καὶ μελλόντων πραγμάτων. »

Ὁ ἱστορικὸς, λοιπόν, δὲν γίνεσθαι πανηγυριστῆς
τῆς μητρὸς Ρώμης, ἀλλὰ χρονογράφος καὶ πρῶ-
τος τῆς Οὐγάτης Φιλωρεντίας. Οὐχὶ γέγρατο
καὶ παρακμῆς ἀπομνηματιστής, ἀλλὰ ἱστορικὸς
νεότητος καὶ εὐρωπείας, ὑπέρμαχος δημοκρατικοῦ
τινός πολιτεύματος, φροντίζων περὶ τοῦ μέλλοντος
ἐπὶ τῆς πατρίδος. Εἰς κατήν τὸ ἄλλου κατα-
λιμπάνουσιν οἱ λόγιοι τὴν γεγραμμένην Ρώμην.
Τοὺς σκληροὺς σαρκασμοὺς τοῦ ἄντου πάντες γι-
νώσκουσιν. Ὁ δὲ Πετράρχης καλεῖ τὴν Αὐένναον
(Avignon), ἔδραν τοῦ Πάπα ἐν τοῖς τότε χρόνοις,
Δυτικὴν Βαβυλῶνα.

Ἡ αὐτὴ λειποταξία καὶ ἐν Γαλλίᾳ, καὶ ἐν Γερ-
μανίᾳ, καὶ σχεδὸν ἀπανταχοῦ.

Τὸν Γάλλον φροκασσάρδον παιδίδον οἱ συγγενεῖς
ἐγκαταλείουσιν εἰς ἱεροσπουδαστήριον, διατεθειμέ-
νοι νὰ ποιήσωσιν αὐτὸν ἐκκλησιαστικόν. Πλὴν ἡ Θεο-
λογία δὲν εἶναι πλέον ἡ ἥς οὐκ ἀνευ ἄσκησις τῆς
τῶν παιδῶν ἀγωγῆς. Ἡ φιλοπραγματικὴ, ὁ ἔρως
τῆς ἐρεῖνης καὶ τῶν περιγητήσεων, ἰδίως δὲ ἡ ποί-
ησις ἡ ἐρωτογονική καὶ πρὸς τὸ ὠραῖον φύλον
θεραπευτική, παροτρύνουσι τὴν νεολαίαν εἰς ἐπι-
χερήματα ὅλως ἥδη γενόμενα ἀσυμβίβιστα πρὸς
τοὺς τετραμμένους κανόνας τῶν κληρικῶν καὶ τῶν
σχολείων. Ὅθεν, ὁ ἱστορικὸς μὲς οὗτος, διωδεκα-
τῆς ἐπὶ ἀπορρίπτει τὸ μέλαν τριβώνιον, καὶ, κα-
ταλείπων τὴν λογικὴν καὶ μεταφυσικὴν, παραδί-
δει αὐτὸν εἰς τὴν στιχουργίαν, εἰς τοὺς χοροὺς,
καὶ τὰς λοιπὰς διασκεδάσεις. Ὅμως, λέγει βιο-
γράφος τις, ἡ αὐτοῦ κλίσις πρὸς τὰς ἡδονὰς καὶ
τὴν ποίησιν, καὶ τὴν μελοποιίαν ἦν τοσοῦτον φυ-
σικὴ, ὅσον ἐπίσης ἐμφυτος ἦν αὐτῷ καὶ ἡ πρὸς τὴν
ἐπιστήμην καὶ τὴν ἱστοριογραφίαν κλίσις τοῦ. Καὶ
βιβλῶς ἐνεκα τούτων δειγματίζουσι τὰ βιβλία του
πνεῦμα διαπεραστικὸν καὶ ἐξεταστικόν, συμβάντα
ζωηρῶς περιγεγραμμένα, περιπετείαι δραματικῆς
ἐκτεθειμένης εἰς ὕψος ἀφελῆς μὲν καὶ ἀπεριποίητον,
ἀλλὰ δὴλοῦν ἐκ πρώτης ἀφετηρίας τοῦ συγγραφέως
τὸ ἀξιοπιστόν. Ἡ ἱστορία του, μᾶλλον ἢ δυνα-
στευγραφία ξηρὰ καὶ πρὸς μακρόχρονον κολακευτικὴν,
εἶναι βωμαντικὸν ἀπομνημόνευμα τοῦ γαλ-
λικοῦ, κατὰ παρέμπτωσιν δὲ τοῦ ἀγγλικοῦ προ-
στ-
ἐτι βίου, μνημείον ἄδολον καὶ ἀπαρχαίωρατον,
ἀ αὐτοῦ μετὰ θελτικῆς ἀπλοϊκότητος τὴν εἰ-
κόνα μιᾶς τῶν ἀξιοσημειωτικῶν ἐφάσεων τῆς νεωτέρας
ἱστορίας.

Προτοῦ ἀποχωρισθῶμεν τῆς ὑπερβολῆς ὅπως ἀνα-
καμφόμεν εἰς τὴν ἡμεδαπὴν, ἀνάγκη νὰ παρατη-
ρήσωμεν ἐμπροσθέν καὶ ἑτερόν τι φαινόμενον ἀνι-
κὸν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ.
Ἡ παρακμῆς, καὶ ἡ ἐπακόλουθος ἀρχή. τῆς
Λατινίδος ἐν Εὐρώπῃ, ἰδιαίτερως ἐν Ἰταλίᾳ, συμ-
πίπτουσι μετὰ τῆς εἰσαγωγῆς καὶ τῆς καλλιερ-
γείας ἐνταῦθα τοῦ ἡμετέρου ἀρχαίου ἰδιώματος

Ἐνὶ καταδύει τῆς πρεσβυτέρης Ῥώμης ὁ ἀστὴρ, ἀνατέλλει ἐπὶ τῶν Εὐρωπαϊκῶν τῶν Ἀθηναίων ὁ ἥλιος. Ἐντεῦθεν μὲν ἀπέρχεται τῆς σχολαστικῆς ἀπροσεύχιας ἡ διάλεκτος, ἐκεῖθεν δὲ προβαίνει τῆς φιλοσοφίας, τῆς ἐπιστήμης, τῆς καλλιτεχνίας, τοῦ θεάτρου ἡ γλῶσσα. — Μετὰ τοσαύτην χρόνον παρήλυσιν καὶ παθῶν ἀπόστασιν, ἄρα γε σώζεται εἰσέτι ἡ ἀλληλοφθονία τῶν δύο τούτων ἀγωνιστῶν!

Ἢ ἐν τῷ δὲ τῷ χρόνῳ ἀρχὴ τοῦ περίπτου τῆς Ἑλληνίδος, ὅτε τῆς Εὐρώπης αἱ ἐγχώριαι γλῶσσαι, συνεχῶς ἀναφυόμεναι γάμαθεν, ὡς οἱ τοῦ Δευκαλίωνος ἄνθρωποι, περιμένονσι νὰ λάβωσι τὸν ῥυθμόν, τὴν κοσμιότητα, τὴν ἐξουσίαν, ἡ ἀποδήμους αὐτῇ, λέγομεν, τῆς Ἑλληνικῆς ἐν τοιαύτῃ ἄρα κρίσει, φαίνεται τῇ ἀληθείᾳ ἐν τῶν ἐκ προνοίας ἀριδαιότατον διαταχθέντων συμβεβηκότων. Ἀρα γε δὲν ἐξέρκει ἡ Λατινικὴ πλέον εἰς τὴν ἐκφρασιν τῶν ἰδεῶν; Τὰ νέα ταῦτα ἰδιώματα δὲν κατήγοντο κατὰ μέρος ἐκ τῆς Λατινίδος, ὅθεν καὶ Νεολατινικὰ ἐπωνομάσθησαν; Δὲν ἀνέβησαν αὕτη τὰς ἀρτιότους γλώσσας εἰς τοὺς κόλπους τῆς; — Ναί· ἀλλὰ τῶν λαῶν ἅπασι ἀνδρῶνθεντων, ἠνδρώθησαν καὶ τὰ ἰδιώματα. Ὁ νοῦς ἤδη ὁρασυνθεῖς, πολυπραγμονῶν, ἀνακαλύπτων, περιεργαζόμενος, καὶ ἀδιαλείπτως καινοτομῶν χρῆζει ὀργάνου τελειότερου, γλώσσας πλουσιωτέρας καὶ τῆς νηπιώδους κατὰλληλότερας πρὸς ὁρισμὸν τῶν δημιουργημάτων του. Αὕτη ἀκριβὴς τῆς Ἑλληνικῆς ἡ ἀποστολή, τῆς διαλέκτου ταύτης ἥτις τυγχάνει οὕτω πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν ὁνοματολογίαν, ἐπομένως πρὸς τὸν καθόλου ἐπιστημονικὸν καταρτισμὸν, σχεδὸν ὅτι ὁ ἑθναρισμὸς ὑπάρχει πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν, ἀρχή, βίβλα, καὶ βάσις, καὶ ταμείον ἀνεξάντητον. — Ἢ Λατινὶς χρηγῆται τὸ γάλα· ἡ Ἑλλὰς εὐθέτω χρόνῳ ἐπιδαφίλει τὴν στερεάν τροφήν. Βαδίζουσι τὰ γένη πρὸς τὴν σύνθεσιν διὰ τῆς ἀναλύσεως καὶ τῆς ἐρεύνης; Ἰδοὺ καὶ τὸ ἀπείρως εὐσύνθετον τῆς Ἀττικῆς ἐρχόμενον εἰς βοήθειαν, οὐκέτι ἐξαρκούσης εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ἀκαταπαύστως ἐκτεινομένης ὀνοματολογίας, τὸ δύσπλοστον καὶ δύσσύνητον τῆς λατινικῆς λέξεως.

Μοναδικὴ ἐπαγγελία τῆς ἡμετέρας φωνῆς νὰ ἐξυπηρετήσῃ τρισυποστάτως πῶς τρεῖς κόσμους διαδοχικούς, τὸν ἀρχαῖον, τὸν μεσαιωνικόν, καὶ τὸν νεώτερον! Χωρὶς τῆς φωνῆς ταύτης, οὐδεμία ἀνάγκη πολιτικῇ, διανοητικῇ ἢ ὀργανικῇ. Ἀλλὰ τῆς γῆς ἡδύον πᾶν εἶτιον ἐν τῷ συμπολίῳ τῆς ἐξάνθρωπώσεως. — Ἀλλ' ὅμως οἱ Ῥωμαῖοι περιέβαλλον τὴν Ἑλληνικὴν, ὅπως γίνωσι δῆθεν ταχύτερον τῆς Ἑλλάδος κύριοι. Οἱ δὲ ἀπόγονοι αὐτῶν, ἀπ' ἐναντίας, διδάσκονται τὸν Ἑλληνισμὸν, ἵνα πρὸς τὰ λοιπὰ γένη ἀντιδιδάξωσιν αὐτόν, ἵνα πολλαπλασιάσωσι τὰ μέσα τῆς ἀναπτύξεως, ἵνα καταστήσωσιν ἀγαπῆτον ἐν παντὶ τύπῳ τῆς Ἑλλάδος τὸ ὄνομα, καὶ ποιήσωσι παρὰ τοῖς ἔθνεσιν εὐσημαθῆτους τοὺς υἱοὺς αὐτῆς.

Ὁ δ' ἀντὶς, κατὰ τοὺς νεώτερους κριτικούς, μὴν

θάνατι τὴν γλῶσσαν τοῦ Φαίδρου καὶ τοῦ Γοργίου, ἐφεξῆς δὲ καὶ παραδίδοι αὐτὴν πρὸς ἐκλεκτοὺς μαθητάς (*). Ὁ Πατράρχης καὶ ὁ Βοσκάνιος ποσειδη μαθη εἰ διήγηται φυλλολογοῦσιν τῶν ἡμετέρων προγόνων τὰ συγγράμματα. Μετ' ὀλίγον ὁ Καβάλλας, ὁ Κίγκολος, ὁ Πλαζώνιος, ὁ Βράκος, φιλόλογοι τῆς αὐτῆς ἐκατονταετηρίδος, διαφιλοτιμούνται περὶ τὴν Ἑλληνικὴν σπουδὴν, καὶ ἡ πόλις τῶν Φλωρεντινῶν, ἐωσὺ ἔλθῃ ἡ ὥρα τῆς Ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας, ὀνομάζονται Νέαι Ἀθῆναι. Βραχέως, τὸ παροιμιώδες «*Grecum est, non potest legi*», ἀποβάλλει βαθμυδὸν πᾶσαν ἰσχύν.

Ἐνθ' δὲ ὁ Ἀκούριος διαρμυνέει ἐν Βονωνίᾳ τὰς Ἑλληνιστὶ συνταθείσας Νεαρχὰς τῆς Ἰουστινιανέου νομοθεσίας, ἡ Σύνοδος τῆς Βιέννης, καὶ συμψώνως Πάπας Κλήμης Β'. (1311) διατάσσουσιν, ὅτι δημόσια παιδευτήρια Ἑλληνικῆς νὰ καθιδρυθῶσιν εἰς τὰς μεζιζοντας πόλεις τῆς Ἰταλίας, εἰς ἐκάστην δὲ πόλιν δύο καθιγῆται νὰ μεταφράζωσιν ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς εἰς τὴν Λατινικὴν τῶν Ἀττικῶν συγγραμμάτων, καὶ τῶν Πατέρων τὰ συγγράμματα. Μετ' οὐ πολὺ, εἰσχωρήσαντος τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἐν Γαλλίᾳ, ἐπιβάλλεται τοῖς διδασκλήμοις τὴν γραμματολογίαν καὶ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, ὅθεν καὶ τὸ ῥητὸν «*Homme de lettres sans grec, est un prêtre sans latin*», εὐφυῆς ἀντίθεσις τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸν μεσαιωνόν.

Ἀλλ' ὁ ἥλος, προϊόντος τοῦ χρόνου, αὐξάνει τοσοῦτον ἀπανταχοῦ, καὶ τοσαύτην ἐκτασιν ἡ Ἑλληνικὴ λαμβάνει παρὰ τοῖς λογίοις, ὅστε, κατὰ τὴν ἐπομένην ἐκατονταετηρίδα, βλέπομεν τῇ δεξιᾷ πεπαιδευμένους γράφοντας οὐ μόνον Ἑλληνιστὶ, ἀλλὰ καὶ νεοῖονιστὶ (**), ἐκεῖσε δὲ τοὺς ἱεράρχας τῶν δύο ἐν τῇ Φλωρεντινῇ Συνόδῳ ἀντικειμένων μερῶν νὰ λογομαχῶσι, σχεδὸν μετὰ γνώσεως ἴσης ἀμφοτέρωθεν, περὶ τὴν ἐρμηνείαν σκοτεινῶν τινῶν χωρίων τοῦ μεγάλου Βασιλείου.

Ἀνακαφαλαίουμεν ἐν ὀλίγαις λέξεσι. Διὰ τῆς ἀναταράξεως, ἡ Σταυροφορία ζωπυρεῖ τὴν δυτικὴν κοινωνίαν, καὶ ἀναπτύσσει τὰς δυνάμεις τῶν δημοτικῶν στοιχείων. Τούτων δὲ εἰσερχομένων ἐν τῷ δράματι τοῦ πολιτισμοῦ, ἡ Πολιτικὴ καὶ ἡ ἱστορία ἀποβάλλουσι τὸ τεττιμμένον, καὶ περιβάλλονται καίνον ἐνδυρμα, ἥτοι παραδέχονται τὴν ἰδιωτικὴν γλῶσσαν. Ἐπὶ τῶν ποιητῶν δὲ καὶ τῶν λογογράφων ταχύτερον τοιοῦτοτρόπως οἱ λαοὶ ἐκπαιδεύμενοι, ὁρμῶσιν ἀναπισχέτως πλεονεῖς τὸν ἀγῶνα τοῦ φωτισμοῦ.

(*) Σώζεται ῥωμαϊστὶς τι τοῦ ποιητοῦ ἐγκωμιάζον τὰς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν προόδους τοῦ μαθητοῦ του Raffaele di Gubbio.

«*S'avveceia nello stil Greco e Francese.*» ἥτοι, προκρίτει εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Γαλλικὴν φωνήν.

(**) Ὁ Βαρλαάμ, πρὸς τοὺς ἄλλους, δὲ καὶ προγενέστερος, καὶ ὁ Φιλέφος, οὗ σῶζονται ἐπιστολαὶ γεγραμμέναι ἐν τῇ νεωτέρᾳ.

Στρέψωμεν νῦν τὸ βλέμμα καὶ πρὸς τὰ ἡμέτερα. Ἰ'.

Ἀλέξιος ὁ ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ βασιλεὺς Ῥωμαίων, ὁ Κομνηνός, διεβίβασεν, ἐξιστοροῦσι κατὰ τι ἔθιμον ἀρχαῖον, τὸν ἀριστράτηγον τῆς Ἀ' Σταυροφορίας Γορρῆν ἀναμείσαν ὑποκαμισοῦ καὶ σαρκὸς αὐτοῦ· τοῦτέστιν υἱοθέτησεν αὐτόν. Ἐν ἀληθείᾳ τὸ πρᾶγμα, ὁ προσφιλέτης Αὐτοκράτωρ ἐξ ἐτλήρωτα καθήκον· φιλοφιλίας, εἰ μὴ πολιτικῆς ἀνάγκης. Ἀνάγκη οὐδὲ θεοὶ μάλιστα.

Ἐκ τούτου ὅμως μὴ συμπεράνωμεν, ὅτι διὰ τῆς τελετῆς ἐγκατεστημένης καὶ τὸ Σταυροφορικὸν πνεῦμα τῇ πολιτείᾳ, ἡ ἔτι σχέσις εὐκρινεῖς καὶ φιλικαὶ συνδέονται μεταξὺ Γραικῶν καὶ Αὐτικῶν, ἐξ ὧν σχέσεων τροπολογεῖται κατὰ κράτος ἡ κοινωνία. Ἢ υἱοθεσία τοῦ Κομνηνοῦ ἀπομένει τύπος ἀπλοῦς εἰς τῶν δύο μερῶν τὰ χαρακτηριστικά, ἐωσὺ ὅτι ἐκ Φλανδρίας Βαλδουίνος, τῷ δικαιοῦματι τοῦ ἱσχυροτέρου χωρῆμενος, ἔλθῃ νὰ διακδικῇ τὸν Γορρῆν τὰ τυπικὰ δικαιοῦματα, καὶ κατακαρηνίσῃ τὸν ἄθλιον Μουρτζούφλον ἀνῶθεν τῆς στήλης τοῦ Ἰπποδρομίου. — Ἐν τούτοις ἡ ἐκ τῆς Ἀ' Σταυροφορίας προκίψασα ταρχὴ κατ' ὀλίγον κωπάει, μετὰ δὲ τὸν ἐπικρατήσαντα πανικὸν φόβον ἐν τῇ αὐτῇ, τὰ πνεύματα ἐπανέρχονται εἰς τὴν προτέραν ὡς ἐγγιστα κατὰσταται.

Ἀλλὰ τί ἀκριβὴς μετὰ τὴν σταυροφορίαν αὕτη ἡ αὐλὴ ἐργάζετο; τίς ἡ θέσις αὐτῆς ὡς πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν κοινωνίαν;

Θέσις ἀξιοβήλητος. Ἐνθ' ἡ Αὐτικὴ κοινωνία ὡς χεῖμαρρος ὁρμητικῶς κυλινδούμενος πρὸς τι ἀγνώστον τέμα, διχτάρεται βέγδην τὴν ὁδὸν τῆς ἀναμορφώσεως, ἡ Ἀνατολικὴ αὐλὴ, ἐντὸς τε καὶ ἐκτὸς ὑπ' ἐχθρῶν ἐπιδουλομένη καὶ πολεμουμένη, τὴν ἀναπόρευτον δὲ ῥοπὴν αὐτῆς προκατανομένη, κατακρίπτει εἰς λήθηρον, καὶ μὲν ἐκ διαλειμάτων ἐργαζομένη. Ἢ αὐλὴ τοῦ Νυζαντίου, δυστυχῶς ἐκπρασσωπέουσα τὸ γένος ἅπαν ἐν τῷ δικαστηρίῳ τῆς ἱστορίας, ὁμοιάζει ἄνθρωπον εἰς τὴν ἐσχάτην ποιήν κατὰδικασθέντα, ὅστις ἐν παραμονῇ θανάτου, παραμυθεῖ τὴν πικρίαν αὐτοῦ, πάσας τὰς ἡθονικὰς ἀναμνήσεις ἀναπολῶν, καὶ ἐξαπατῶν τὸ ἀπαίσιον περστώδες διὰ μέσου ἐλπίδων, ὅς αὐτὸς ὁ τάλας ἐνδομύχως ἀπογινώσκει.

Λέγομεν δὲ ἡ Ἀνατολικὴ αὐλὴ, κατ' ἀντίθεσιν τῆς Αὐτικῆς κοινωνίας, καθότι ὁ λαὸς τῆς Ἑλλάδος οὐδέπω ἐξῆλθεν εὐκρινῶς εἰς τὸ φῶς τῆς πολιτικῆς. Παρ' ἡμῖν, ἡ ἱερὰ λέξις λαὸς οὐπω ἠχησεν ἐν τῇ ὀργανικῇ καὶ πολιτικῇ αὐτῆς σημασίᾳ, τοῦλάχιστον καθάπερ παρὰ τοῖς δυτικοῖς. Ἡμεῖς ποιούμεθα πορεῖαν διάφορον. Ἡμεῖς βυθίζομεν ὁδὸν ὑποκαρμυμένην καὶ δυσκλίστον, ὁδὸν ἥτις δὲν θέλει ἀποκαλυφθῇ ἀναφανδόν, εἰμὴ καθ' ἡν στιγμὴν διαβῇ τῷ τοῦ μεσαιωνοῦ ὁ μυστηριώδης πέπλος. Τὰ πλεῖστα τῆς Αὐτικῆς Εὐρώπης ἐνέδυσαν ἡδὴ τὸν ἀγῶνα. Ἀλλ' ἡ Ἀνατολὴ περιμένει ἐν βαθεῖα σιγῇ καὶ ἐν προσευχῇ τὴν ἡμέραν τοῦ ἄθλου.

τῆς. Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς θέλει ἀναγεννηθῇ διὰ λόντροῦ δουλείας.

Πόθεν αὕτη ἡ διαφορά; Ἴνα τί, πάντων ἀγωνιζομένων, ἡμεῖς βραδύνομεν τὴν ἀνάπτυξιν; Δυσκόλον τὸ ζήτημα· τὰ δὲ ἡμέτερα ὅρια στενὰ. Καὶ ὅμως ἀνάγκη νὰ τὸ πραγματοποιθῶμεν, ἔστω καὶ ἐπιτροχάδην, καθὼ οὐσιωδέστατον. Ἀλλὰ ἂν δύνατον νὰ ἐξετάσωμεν αὐτὸ προσηκόντως, ἂν μὴ ἀνατρέξωμεν εἰς τὰ προηγούμενα. Ἐπικαλούμεθα γοῦν ἐκ μέρους τοῦ ἀναγνώστου εὐνοϊκὴν ὑπομονήν. Οὐδὲν ἐν τῷ κόσμῳ μὴ ἀφείλον τὴν ἀρχὴν του καὶ τὴν αἰτιολογίαν του εἰς τὰ προηγούμενα.

Ἢ Ἑλληνικὴ διάνοια, ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς, καὶ ὡς ἐκ τοῦ χρόνου ἐν ᾧ ἐλευθέρως ἐπολιτεύετο, δὲν ἐπώπτευσεν ἐν τῇ θεωρίᾳ, καὶ δὲν ἐφάρμοσεν ἐν τῇ πράξει, εἰμὴ δύο ὅρους διακεκριμένους; ἀσυνκρήτους, καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀσυγχύτους· τοὺς ὅρους, οὗς οἱ φιλόσοφοι συνήθως ὀνομάζουσιν Ἰδέαν καὶ Πράξιν, καὶ Πράξιν καὶ Πόλιν. Αἱ ἡμέτεραι ἐπιστήμαι, ἡ καλλιτεχνία, ἡ Πολιτικὴ ἐκ προοιμίων ἐδράξαντο τοῦ ἰδανικοῦ, οὐδαὶς δὲ ὁ μὴ γινώσκων μεθ' οὗ αἰς μοναδικῆς ἀντιλήψεως ἐνεβάτευσαν αὐταὶ εἰς τοὺς μυχοὺς τούτου. Ἢ μὴ θεωρητικὴ πολιτικὴ, καὶ ὁ οἰκικὸς βίος, καὶ ἡ κοινὴ λατρεῖα λαμβάνουσι κληρὸν τὸν δεύτερον ὅρον, τὸ πραγματικόν, ἡ ἄλλως, τὴν ἐντελέχειαν, ἀλλὰ μετὰ ζήλου καὶ δυνάμεως ἀνίστων δὲν περιέρχεται καὶ ἡ ἀνισοσταθμία ἐκείνη μεταξὺ ἐπιστήμης καὶ πολιτεύματος, μεταξὺ γνώσεως ἀφ' ἑνὸς, καὶ ὀργάνου ἀφ' ἑτέρου, ἥτις ἐπιφέρει λίαν ταχέως τῆς Ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας καὶ πολιτείας τὴν διάλυσιν.

Τὸν μέσον ὅρον ἀναμεταξὺ ἰδανικοῦ καὶ πραγματικοῦ, τὸν ὅρον τὸν συμβιβαστικόν, ἡ κάλλιον εἰπεῖν, τὴν ὁρμονικὴν σχέσιν καὶ συνάρεσιν τῶν δύο τούτων ὅρων, οὐδὲ ἡ Ἑλλὰς ἡ πολυθέϊκῃ, οὐδὲ ὁ ἐπίλοιπος ἀρχαῖος κόσμος ἐγνώριον. Ὁ τὴν τριᾶδικὴν ἐντέλειαν ἀπαρτίτων τριῶν ὅρων, ἥτοι τὸ ἰδανικὸν ἐν τῇ ἐντελέχειᾳ, ἡ τοῦ κατ' ἰδέαν τύπου ἐφάρμογῃ ἐν τῇ τοῦ βίου πραγματικότητι, οὗτος ἀνήκει εἰς ἄλλους χρόνους, ἀποκαλύπτεται εἰς ἄλλας γενεάς.

Ταύτην τὴν ἀνοικειότητα μεταξὺ θεωρίας καὶ πράξεως παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, μαρτυροῦσι καὶ ἡ θεωρησία, καὶ τὸ ὀργάνημα, καὶ τὰ ἔθνη αὐτῶν. Ποῦ ὁ Μένους καὶ ὁ Σόλων, καὶ ποῦ τὰ φιλοσοφικὰ τολμήματα τῆς Σωκρατικῆς σχολῆς; Βεβαίως, ὁ ἐν δῆμῳ Πλάτων δὲν εἶναι ὁ αὐτὸς τῶν Νόμων καὶ τῆς πολιτείας· ὁ δὲ Παῦλος, καὶ τίς σαρὰς ἐκατονταετηρίδας ἐπειτα, δὲν τολμᾷ νὰ διδάξῃ εἰς τὴν πατρίδα τοῦ Πλάτωνος, πάρεξ ἐν ὀνόματι τοῦ Ἀγνώστου Θεοῦ, καὶ ὑποστηρίζομενος ὑπὸ δύο Ἀρειοπαγίτων.

Ἐλθόμεν νῦν ἐπὶ τοῦ προκειμένου, καὶ διευθύνωμεν τὴν ἐρευναν ἐν τῇ ἀσκήσει τοῦ οἰκιακοῦ βίου. Ἐντεῦθεν γὰρ ὁμολογουμένως πηγάζουσιν, ὡς ἐκ κοινῆς ἀρχῆς, τὰ σπουδαιότερα ἱστορικὰ καὶ πολιτικὰ γινόμενα.

ΣΠ. ΖΑΜΠΕΛΙΟΣ.

(Ἀκολουθεῖ).

Συνείδωρον οί αρχαίοι Ἀθηναῖοι νά ὑπόσχωσιναι πρὸς τοῖς ἄλλοις μεθ' ὅρκου ὁπόταν ἐξεστράτευον κατὰ τοῦ ἐχθροῦ καὶ τοῦτο: «Καὶ τῶν ἱερῶν τῶν ἐμπροσθέντων καὶ καταβληθέντων ὑπὸ τῶν βρεβάρων οὐδὲν ἀνοικοδομήσω παντάπασιν, ἀλλ' ὑπόμνημα τοῖς ἐπιγενομένοις ἐάσω καταλειπόμεθα τῆς τῶν βρεβάρων ἀσθελείας.»

Ὡς τοιοῦτόν τι ὑπόμνημα καταχωρίζομεν ἐν ταῦθα τὸ ἑμῶν Ἀρχόντος Ἀθηναίου, ὡς πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἐκαλοῦντο, φέροντος τὸ ἔνδυμα τῆς δουλείας. Ὅσοι καὶ ἂν μακρυνθῶμεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δὲν πρέπει πώποτε νά λησμονήσωμεν αὐτήν· οὔτε ἡμεῖς οὔτε οἱ ἀπόγονοι ἡμῶν, διότι πώποτε δὲν εἶναι τόσον γλυκεῖα ἡ ἐλευθερία, ὅσον ὅταν συμπαραβάλλεται πρὸς τὴν δουλείαν, καὶ μάλιστα δουλείαν τοιαύτην ὅποια ἐκείνη εἰς ἡν ἐστρατεύαμεν ἐπὶ τέσσαρς ἐκατονταετηρίδας.

Τὸ ἐπὶ τοῦ χιτῶνος ἔνδυμα ὠνομάζετο ἀντερὶ, ἡ μηλοτῆ γούνα, ὁ ἐπενδύτης τζαουμπές, ἡ ἐρυθρὰ ἡ λαυθὶν ἀναξυρίς, τσαχσῆρ, αἱ προσρηττημένοι εἰς αὐτὴν κίτρινοι ἢ μελανοὶ φωλεαὶ οὕτως εἰπεῖν τῶν ποδῶν, μέστια, αἱ ἐμβάδες παποῦτσια καὶ ὁ πῖλος καλπακί. Βρεβάρη ὀνόματα βρεβάρωτότερον ἔνδυμα.

ΚΡΙΣΙΣ ΠΕΡΙ ΠΑΝΔΩΡΑΣ.

—ο—

Ἡ Ἀθηνᾶ ἐδημοσίευσεν ἐσχάτως ἄρθρον δι' οὗ κατέκρινε χωρὶν τι τοῦ παρρητήματος τῆς Πανδώρας· ἐπεστελλάμεν δὲ ἀμέσως αὐτῇ τὴν ἐπομένην ἀπάντησιν, τὴν ὅποیان ὁμῶς δὲν εὐηρεστήθη νά καταχωρίσῃ, ἄχρις ὅρας τοῦλάχιστον, εἰς τὰς στήλας αὐτῆς.

«Κύριε συντάκτα τῆς Ἀθηνᾶς!

«Ἐως οὗ ἀπαντήσω ἱκανότερον εἰς τὸ περὶ Πανδώρας ἄρθρον τὸ ἐν τῷ φύλλῳ 2123 τῆς Ἀθηνᾶς, παρακαλῶ νά δημοσιεύσῃτε δι' ἐκείνην ἐπὶ τῆς ἀγανακτήσεως τὴν περίοδον τὴν ὅποیان καὶ ἡμεῖς στηλιτεύετε. Εἰ δὲ καὶ μὴ ζητῶν ἀποφύγω τὴν εὐθύνην τῆς δημοσιεύσεως τῆς περιόδου ταύτης, καθὼς διευθύνων τὴν Πανδώραν, ὀφείλω ὁμῶς νά εἶπω πρὸς δικαιοσύνην μου, μηδὲ ποτε γράψαντος καὶ μηδὲ ποτε πολιτευθέντος ὅπως μεθ' ὑπερβαλλούσης αὐστηρότητος λέγει ἡ Ἀθηνᾶ, ὅτι τὸ ἐξοικακτικὸν ἐκείνο χωρίον ἐδημοσίευσεν ἡ Πανδώρα· διότι ἀναθεὶς τὴν μετέφρασιν εἰς νέον οὐκ ἴσους καὶ τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν χρηστούτητάν τιμῶ, μετ-

τὰ χρηστὰ ἔθνη καὶ ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα, ἡσπάζομεν τὴν χεῖρα καὶ ἀνυμνίσσαμεν τὸ στόμα τοῦ καθηγητοῦ, στόμα ἀφ' οὗ ἔρρευσαν χρυσοὶ λόγοι περὶ τῆς ἀγωγῆς τῆς Ἑλληνικῆς νεολαίας, ἐνὶ ἰσῶς καὶ ἡ Ἀθηνᾶ αὐτῇ, ἀναγγέλλουσα τὴν πανήγυριν ἐγκραθεν ὡς συνήθως, ὅτι ἐξέφωον ἡ θηλόγος κατὰ τὴν ἡλικίαν εἰς τὴν περὶ σπασίν, καὶ παρεωράθη τὸ θερμὸν ἡμῶν τοῦτο αἰσθημα, ἵνα στηλιτευθῇ φράσις τις ξένη παραιοφροσύνης παρὰ τὰς ῥητάς ἡμῶν ὁ δὲ ἡλικίας καὶ παρὰ τὴν προαίρεσιν τοῦ μεταφραστοῦ; Μακαρία ἡ Ἑλλὰς ἂν τὴν ἱερὰν ταύτην ἀγανάκτησιν ἡσθάνετο ὁ ἀρθρογράφος καὶ ὅταν συκοφαντῆται ἡ πατρίς, καὶ ὅταν προσβάλλεται ταύτης ἡ ἀνεξαρτησία, καὶ ὅταν ψεύδῃ καὶ διαβολαὶ δι' ἀκολάστον τύπον διὰ διδόμενα λυμαινώνται τινόντι τὰ χρηστὰ ἔθνη καὶ τὴν κοινωνίαν. Καὶ ὁμῶς ἐσπεύσαμεν νά δημολογήσωμεν παρρησίᾳ τὸ ἀμάρτημα ἡμῶν, ἐλπίζοντες ὅτι θέλομεν τύχει τῆς συγγνώμης τοῦ ἀρθρογράφου, ὡς ἡθέλομεν τύχει καὶ τῆς συγγνώμης τῆς ἐκκλησίας, διότι ἀμαρτία ἐξομολογουμένη οὐκ ἐστὶν ἀμαρτία, καὶ αὐτῆς ἐστὶ τῆς τῶν πολιτικῶν νόμων, ἀναγνωρίζοντων ὡς ἀμάρτημα τὸ κατὰ προαίρεσιν μόνον πραττόμενον.

Ἄν ὁ κύριος συντάκτῃς καὶ ἰδιοκτήτης τῆς Ἀθηνᾶς ἦτο παρὼν, ἦθελε μὲν, ἂν ἐνόμιζε τοῦτο ὅσον, παραινεῖται ἡμεῖς, οὐχὶ δὲ καὶ ἐπιτρέψει τὴν ἐν τῇ ἐφημερίδι αὐτοῦ καταχωρίσιν ἄρθρου τοσοῦτον ἐμπαθοῦς, καὶ ἄλλον σκοπὸν ἔχοντος ἢ τὸν φαιδρῶν. Τότε ἡθέλομεν προθύμως συζητήσει μετ' αὐτοῦ τίνα τῶν ἐν Ἑλλάδι γραφομένων προσβάλλουσι τὰ ἔθνη. Ἀπόντος ὁμῶς αὐτοῦ σιωπώμεν, οὐδὲ θέλομεν νά ἄρωμεν λόγον μετὰ τῆς Ἀθηνᾶς, περιελοῦσης μάλιστα ἀπάντην τῆς δικαιοσύνης εἰς θέσιν ἀκροσφαλῆ, ἀφ' ἧς εὐχόμεθα αὐτῇ, χάριν τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος, νά ἐξέλθῃ ἐντίμως.

Ἐν Ἀθήναις, τὴν 8 Ἰουνίου 1886.

Ν. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ.

Τὰ ὀλίγα ταῦτα ἐγράψαμεν ἀπαντήσαντες εἰς κύριον ἄρθρον τῆς Ἀθηνᾶς συντεταγμένον μετὰ τοσοῦτω πατυρωμένης καὶ ἱερᾶς ἀγανακτήσεως, ὥστε ὅτε ἀνέγνωμεν αὐτὰ ἐνόμισαμεν ὅτι ἡκούομεν τὸν Δημοσθένην καταδεικνύοντα ἀπὸ τῆς Πνυκῆς τὸν κίνδυνον τῆς πατρίδος, ἢ τὸν Κάτωνα ἀγωνίζομενον ἀπὸ τοῦ βήματος νά ἐξεγείρῃ τοὺς ληθαργίζοντας Ῥωμαίους· *expergiscimini aliquando, et capessite rempublicam... undique circumventi sumus. Catilina cum exercitu faucibus urget.* Ἐπὶ ἐπὶ σχεδὸν ἑτὶ ἐκδιδόμεν τὴν Πανδώραν ἐπτακῶσια περίπου φύλλα εἰς μέγα τέταρτον ἐδημοσίευσάμεν, πολλοὶ τῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ὁμογενῶν λογίων συνεισέφεραν τὸν διανοητικὸν ἔρπον τῆς φιλοπατρίας αὐτῶν, καὶ δὲν εὔρε τι κλῆδον ἐν αὐτῇ νά ἐπαίνεσθαι ὁ συντάκτης τοῦ ἄρθρου, ἀλλὰ μόλις ἀνεκάλυψε διὰ τοῦ τηλεσκοπίου αὐτοῦ ξενικὴν τινα φράσιν ἐπιλήψιμον, καὶ κράζει ἐνθουσιωδῶς *capessite rempublicam*; Προχθές ἐστι μετὰ ζήλου ἀποπνεύοντος σίβας πρὸς

(*) Πρὸς Τίτον, Κεφ. Α', § 15 Τὸ ῥητὸν τοῦτο τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἐπικατέθη καὶ ὁ γνωστὸς τῆς Θεολογίας διδάκτωρ καὶ κληρικὸς τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας Christopher Wordsworth, ἀπαγγίλας λόγον ἐν τῇ διευθυντικῇ ὑπ' αὐτοῦ Γυνάσει τοῦ Harrow. Ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ κατέδειξεν ὅτι οὐδὲν καλοῖται ἵνα παραβιβάνται, καὶ συνιστῶνται μάλιστα χάριν μελέτης, πρὸς τοὺς μαθητὰς αἱ κωμικαὶ τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ τοῦ Ὀραίου αἱ σάτυροι, εἰ καὶ περιέχουσιν χωρία πρὸς τὴν σεμνότητα ἀντιβαίνοντα. Ἐπάγει δὲ καὶ τούτο πρὸς τοὺς ἄλλους ἐπιχειρήματα, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ Ἁγία Γραφή περιέχει χωρία περιγράφοντα τὰς κακίας τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ ὁμῶς, λέγει, ὀφείλομεν νά ἀντιγινώσκωμεν αὐτήν.

λως και τὰς κακὰς καταδικάζοντας· τοιοῦτοι ἀδυσωπῆτοι δικασταὶ ὑπῆρξαν καὶ κατὰ τὴν ἐσπερίαν Εὐρώπην· ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἀπάντησιν ὀριανθίσαντες ἐδωκαν ἐν μὲν Ἀγγλίᾳ ὁ Οὐάλτερσκόττος, καὶ Πούλκερ, καὶ Δίκενς καὶ Δισραέλς, ἐν δὲ Γαλλίᾳ ὁ Σαρμπιέρρος, καὶ Βενιαμὴν Κωνσταντὸν καὶ Σατωβριάν, ἐν Γερμανίᾳ ὁ Βιλάνδος, ὁ Γκέτης καὶ ὁ Οὐάνερ, καὶ ἐν Ἰταλίᾳ ὁ Καντού, ὁ Βροφόριος καὶ ὁ Θωμμάσιος, πάντες ἄνδρες ἐπιφανεῖς ἐπὶ ἐπιστήμῃ, τινὲς δὲ καὶ ἐπὶ πολιτικῇ ἐμπειρίᾳ, μὴ ἀπαξιώσαντες ἀλλὰ καὶ ὠφέλιμον ὑπολαβόντες τὴν κοινωνίαν νὰ γράψωσι μυθιστορίας. Πρὸς τοὺς ἀδυσωπῆτους ἐκείνους δικαστὰς ἔλεγεν πέρυσιν ὁ Edouard Laboulaye ταῦτα· « Le roman, que dédaignent les sages, nous semble plus vrai que l'histoire, car il est plus moral. A la différence de l'histoire qui ne connaît des choses que la surface, le roman nous dévoile le drame intérieur qui se passe dans les âmes, et là où l'historien se laisse éblouir par la splendeur du succès, le romancier nous montre la justice triomphant dans la conscience du coupable » (*). Ὡραῖος τῶντοι καὶ ἀκριβὴς τῆς μυθιστορίας ὁρισμὸς· διότι ἂν αὕτη ζωγραφεῖ διὰ ζωηρῶν χρωμάτων καὶ ὅλην αὐτοῦ τὴν ἀπεχθὴν ἔφην τὸ ἔγκλημα, τὸ ζωγραφεῖ ἵνα στυγματίζῃ ἐπὶ ζωηρότερον καὶ καταστήσῃ αὐτὸ βδελυκτὸν καὶ ἀποτρόπαιον.

Ἄλλοι δὲ, καὶ οὗτοι εἰσὶν οἱ πλεῖστοι, ἤττον τῶν πρώτων αὐστηροί, ἀξιούσιν ὅτι· « δὲν εἶναι κενὸς νὰ ἀναγινώσκωνται μυθιστορία εἰς τὴν ἑλλάδα· διότι τὰ ἑλληνικὰ ἦθη, χρηστότερα τῶν ἡθῶν τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν, φθείρονται ὑπὸ τοιούτων ἀναγνώσεως. »

Καὶ εἰ μὲν ἐννοοῦσι τὰς κακὰς μυθιστορίας βεβαίως οὐδεὶς ὁ ἀντιλέγων· πρὸς τοὺς ἡθελεν εἰπεῖ ὁ Κοραΐς, οὕτως τὴν περὶ τῶν ἡθῶν μέριμναν οὐδεὶς ἀμφισβητεῖ, ὅτι· « Ἡ ἀνάγνωσις πολλῶν τοῦ εἶδους τοῦτου συγγράμμάτων καὶ παλαιῶν καὶ νέων, ἀπόλειπεν καὶ οὐχὶ ὠφέλειαν δύναται νὰ προσενήσῃ· ἀλλ' ὅμως καθὼς τὸν ἡλίθιον ἢ τὸν μαινώμενον, μ' ὅλον ὅτι ἀφ' ὅσα συγκροτοῦν τὸν ἄνθρωπον ἄλλο δὲν ἐμείνεν εἰς αὐτοὺς παρὰ τὴν μορφὴν, δὲν ἀποκλείομεν διὰ τοῦτο ἀπὸ τῶν ὁρισμῶν τοῦ ἀνθρώπου, εὐλογον ὡσαύτως φαίνεται ν' ἀφίσωμεν εἰς τὸν ὁρισμὸν τοῦ εἶδους καὶ τὰ τοιαῦτα ἀχρεῖα συγγράμματα, ἀρκούμενοι εἰς τὸ νὰ μακρύνωμεν ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῶν τοὺς νέους, καθὼς τοὺς

(*) « Ἦτοι· « Ἡ μυθιστορία τὴν ὁποῖαν καταφρονοῦσιν οἱ σοφοί, φαίνεται εἰς ἡμᾶς ἀληθευτέρα τῆς ἱστορίας, διότι εἶναι ἡθικωτέρα. Καὶ ἐνῷ ἡ ἱστορία ἐπιπολιτικῶς μόνον ἐξετάζει τὰ πράγματα, ἡ μυθιστορία ἀπ' ἐναντίας ἐμβαθεύει εἰς αὐτάς τὰς ψυχάς· ὅπου δὲ ὁ ἱστορικὸς καταπλήσσεται ὑπὸ τῆς λαμπρότητος τῆς ἐπιτυχίας, ἐκεῖ ὁ μυθιστοριογράφος δεικνύει τὴν δικαιοσύνην ὀριανθίσουσαν ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἐνόχου » Journal des Débats, 5 Δεκεμβρίου 1855.

παραγγέλλομεν νὰ μὴ πλησιάζωσι τοὺς μαινομένους » (*).

Περὶ τῶν κακοῦθων ἄρα μυθιστοριῶν οὐδεμία διχογνωμία· ἀποφεύγομεν μὲν αὐτάς ὡς τοὺς μαινομένους τοῦ Κοραΐ, ἀλλὰ μετ' αὐτῶν δὲν παραδίδομεν εἰς τὸ πῦρ καὶ τὰς χρησίμους, ὡς δὲν παραδίδομεν εἰς αὐτὸ καὶ ὅλα τὰ σήμερον ἐκδιδόμενα ἑλληνιστὶ βιβλία, διότι μετ' αὐτῶν συνεδημοσιεύθησαν καὶ τὰ βλάσφημα Μυστήρια τῆς Κερυραλονίσας (1856), καὶ ἡ μικρὰ Ἀνασχευὴ τῆς συνοδικῆς ἐγκυκλίου Ἀνθίμου τοῦ Σχισματικοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως (**), οὗτε ὅλας τὰς ἐφημερίδας, διότι μετὰ τῶν φίλων τῆς πατρίδος ἐκδίδονται καὶ ἐχθροὶ αὐτῆς.

Εἰ δὲ ἀπαιτοῦσι νὰ προγραφῶσι σύμψασαι ἀδιακρίτως αἱ μυθιστορίαι, καὶ καλὰ καὶ κακὰ, διὰ τὴν πρὸς ἄλληλα διαφορὰν τῶν Εὐρωπαϊκῶν καὶ ἑλληνικῶν ἡθῶν, ὁμολογοῦμεν ὅτι τὸ ἐπιχειρημα δὲν φαίνεται πολλὰ πειστικόν. Ἄν τῶντοι ἡ ἐσπερία Εὐρώπη εἴναι μᾶλλον πεπολιτισμένη ἡμῶν· ἂν ὁ πολιτισμὸς αὐτῆς εἴναι ὁποῖος καὶ ὁ τῶν προγόνων ἡμῶν, ὁ μόνος ἀληθὴς πολιτισμὸς, νοὸς καὶ ψυχῆς παίδεια· ἂν κατ' ἐξαιρέτον ἡ Ἀγγλία πρωταγωνιστὴ πάντων τῶν ἄλλων ἐθνῶν κατὰ τὴν χρηστοθήθειαν, τότε τῇ ἀληθείᾳ δὲν ἐννοοῦμεν διὰ τί καὶ κατὰ τί τὰ ἡμέτερα ἦθη, ἀφοῦ μάλιστα καὶ χρηστότερα ὑποτίθενται, προσβάλλονται μᾶλλον τῶν εὐρωπαϊκῶν καὶ ἰδίως τῶν Ἀγγλικῶν ἡθῶν ὑπὸ τῆς ἀναγνώσεως τῶν καλῶν μυθιστοριῶν; διὰ τί καὶ κατὰ τί ὁ Τηλέμαχος, ὁ Ροδινῶν, ὁ Ἀνάχαρσις, ὁ Ριένζις, ὁ Κυνηγὸς, ἡ Καλύβη τοῦ Μπαρμπά-Θωμά (ἐπειδὴ καὶ ταῦτα πάντα εἶναι μυθιστορήματα), κατὰ τί καὶ διὰ τί ὁ Αὐθέντης τοῦ Μωρέως τοῦ Κ. Α. Ρ. Παγκαθῆ, πατριωτικώτατον ἐπεισόδιον τῆς ἱστορίας τῆς Πελοποννήσου τοῦ 17 αἰῶνος, ἡ ὁ Θάνατος Βλέκας τοῦ Κ. Π. Καλλιγᾶ, εὐφρεστάτη μαστίγωσις τῶν παρεκτροπῶν τῆς κατ' ἡμᾶς πολιτείας καὶ κοινωνίας, φθείρουσι τὰ ἦθη τῆς ἑλληνίδος νεολαίας;

Ἰσως, συμφώνως πρὸς τὸν λαμαρτίνον καὶ τὸν λοιπὸν τῶν φιλοτούρκων ὁμιλον (**), προταίνουσιν καὶ οἱ ἡμέτεροι φίλοι ὅτι χρηστότερα τὰ ἦθη τῶν ἡττον πεπολιτισμένων ἐθνῶν, ὅ ἐστιν, ὅτι ὁ εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς ἀναπτύσσει μὲν τὸν νοῦν φθείρει δὲ τὴν ψυχὴν. Ἄν τοῦτο ἀληθὲς, ἐρρέτω ὁ πολιτισμὸς τῆς Εὐρώπης πρὸς δὲ ἀδικόπως ἀποβλέπομεν· διότι, ὡς καὶ ἐσχάτως ἐλέγομεν μετὰ τοῦ

(*) Ἡλιδ. Λίθιο. Τόμ. Α' σελ. 6—γ'.

(**) Ἐν Ἀθήναις. Τόμοις Α. Ψυλλιάκου καὶ Α. Ροῦσσεν, 1855.

(***) Πλὴν τοῦ συνταγματάρχου Δῆμ., ὅστις ἐφοῦ μετὰ κρίσεως καὶ ἀμεροληψίας ἐπορεύετο πρὸς τὴν Τούρκικαν εἴπε· « To say that the Turks have more honour and honesty than their Christian subjects, is a poor commendation », Travels in Northern Greece. Vol. III. p. 256.

Πλάτωνος· « Πᾶσά τε ἐπιστήμη χωρίζομένη δικαιοσύνης καὶ ἀρετῆς, πανουργία, οὐ σοφία φαίνεται. » Ἀλλὰ τοιοῦτος δὲν εἶναι, χάριτι Θεῷ, ὁ πολιτισμὸς τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν λαῶν· διότι ἡ παιδεία χειραγωγεῖ καὶ ἀσφαλεστέραν καθιστάνει τὴν κρίσιν, ὅπως, καὶ τοὶ καθιζάνουσα ὡς ἡ μέλισσα, ὡς ἔλεγεν ὁ Ἰσοκράτης, ἐφ' ἅπαντα τὰ βλαστήματα ἵνα μὴ δυνῶς ἀπειρώς ἔχη, συλλέγῃ μόνον τὰ χρήσιμα. Τοιαύτης δὲ κρίσεως, τοιοῦτου κοινοῦ νοὸς βεβαίως εὐμοιρεῖ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς, εἰ καὶ ἤττον πεπαιδευμένος, ὡς ἀποδεικνύουσιν ἐνκοργῶς τὰ ἀπὸ δύο ἐτῶν γινόμενα.

Ἀπολείπεται ἤδη νὰ ἴδωμεν ὁποῖαι αἱ διαδιδόμεναι ἑλληνιστὶ μυθιστορίαι, καὶ τίνες ἐγένοντο αἱ προκαρέσεις, κατὰ τὸν Ἀλικαρνασσέα, τοῦ τε βίου καὶ τοῦ λόγου τῶν διαδιδόντων αὐτάς. Ἐπειδὴ δὲ πρόκειται περὶ Πανδώρας, μόνον περὶ τῶν δι' αὐτῆς δημοσιευμένων θέλομεν ὁμιλήσει, ὡς δι' αὐτὰς ἰδίως ὀφειλόντες εὐθύναι.

Πρὸ ἡμῶν μυθιστορίας διεδώκαν εἰς τὴν ἑλλάδα Ἰππῆγος ὁ Φεβρίας, οἱ διδάσκαλοι τοῦ ἔθνους Κοῦμας καὶ Γεννάδιος, ἑτέροις διδάσκαλοις ὁ Πικρόλας, ὁ ἱατροφιλόσοφος Γαβδελᾶς, ὁ μαθητὴς γερουσιαστῆς Ἀρσένος Μανσάλας καὶ ἄλλοι. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶς ὁ κορυφαῖος τῶν κατ' ἡμᾶς ἑλλήνων φιλολόγων, ὁ Κοραΐς, δὲν ἀπηξίωσε νὰ μετατυπώσῃ μετὰ σχολίων τὸν Πηλοδωρον. Νέα αὕτη ἀποδείξει ὅτι αἱ καλὰ μυθιστορίαι ὠφελοῦσι μᾶλλον ἢ ζημιοῦσι τὰ ἦθη (*).

Ὅτε ἀπερασάμεν νὰ ἐκδώσωμεν τὴν Πανδώραν, ἐνομίσαμεν ὅτι ἐδυνάμεθα καὶ ἡμεῖς νὰ πατήσωμεν τὰ ἔχνη τοῦ Φεβριάου, τοῦ Γενναδίου, τοῦ Κοῦμα, τοῦ Πικρόλου, τοῦ Κοραΐ, ὠφελιμώτερόν τι μάλιστα πράττοντες διὰ τῆς ἀναμίξεως τῶν τερπνῶν μετὰ τῶν σπουδαιοτέρων. Καὶ τοῦτο, ὡς τότε εἴπομεν καὶ ὡς οὐδεὶς ἀμφισβᾶλλει, διότι οἱ τὴν ὠφέλειαν διὰ τοῦ διαβητηρίου τῆς τέρψεως ἐπιδιώκοντες, ἀσυγκρίτως πολυπληθέστεροι τῶν ἀρεσκομένων εἰς τροφὴν σπουδαίαν μὲν ἀλλὰ ξηράν. ἔχομεν δὲ σκοπὸν κύριον καὶ ὀριζόμενον, ἂν ἀπεσιωσάμεν μὲν, ἀδικόπως δὲ ἐκπληροῦμεν, καὶ τὸν ὁποῖον εὐκόλως ἀνακαλόπτει ὅστις συγκριτῶς νὰ παρατηρήσῃ μετὰ τίνος ἐπιστάσιος τὴν ἐδὼν ἦν διέτρεξεν ἡ Πανδώρα ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτῆς ἐκδόσεως. Οἱ Ἕλληνες δὲν δύνανται ἐν γένει νὰ ὀνομασθῶσι φιλαναγινώσται. Συγγράμματα ἄξια μελέτης ἐξέδωκε καὶ ὁ Ἀσώπιος, καὶ ὁ Κοντογόννης, καὶ ὁ 1. Σοῦτσος, καὶ ὁ Βράβλιας, καὶ ὁ Ζαμπέλιος, καὶ ἄλλοι· ἀλλ' ἀμφισβᾶλλομεν ἂν πολλοὶ ἐξ ἡμῶν ἐπέζηλθον ἔστω καὶ ἐπιπολιτικῶς αὐτά. Τοῦτο εἰδότες ἐνομίσαμεν ὅτι ἐδυνάμεθα νὰ συντελέσωμεν καὶ ἡμεῖς κατὰ τι εἰς τὴν γέννησιν τῆς ἀγάπης τῆς ἀναγνώσεως, ἐπιχειροῦντες νὰ δελεάσωμεν τοὺς πρὸς αὐτὴν ἐκνοῦντας, καὶ λαλήθως πῶς νὰ βιά-

(*) Μυθιστορίας μετέφρασαν πρὸς ἡμᾶς καὶ οἱ ΚΚ. Μ. Ρενέρις, Ε. Σίμος, Π. Χαλικιόπουλος, καὶ ἄλλοι.

σωμεν αὐτοὺς νὰ στρέψωσι τὴν προσοχὴν καὶ εἰς τὰ προσκείμενα τοῖς τερπνοῖς σπουδαιότερα.

Τὸ σύστημα τοῦτο ἠκολούθησαμεν ἀμετατρέπτως· καὶ ἐνῷ διὰ τῆς πρώτης ἡμῶν ἀγγελίας ὑπεργένημεν νὰ ἀσχοληθῶμεν περὶ τὴν διεκκωγὴν ἐννέα μόνον ἀντικειμένων, ἐπεδόθημεν ἀπ' αὐτοῦ τοῦ πρώτου ἔτους καὶ εἰς ἄλλας πραγματείας, πλὴν τῶν βιβλίων δὲν τὸν κύκλον τῶν ἐργασιῶν ἡμῶν. Τοιοῦτον δὲ προσχωρήσαμεν ἐπὶ τὰ σπουδαιότερα, ὥστε ἐκ τῶν εἰκοσιτεσσάρων τυπογραφικῶν φύλλων ἄτινα ἐξεδώκαμεν κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους μῆνας τοῦ ἐνεστώτος ἔτους τῆς Πανδώρας, τὰ δύο τρίτα καὶ ἐπέκεινα αὐτῶν ἀφιερώθησαν εἰς ὕλην ὅλως σπουδαίαν. Καὶ ὅσον δὲ γνωρίζομεν οὐ μόνον ἐξ οἱ καὶ ἐκ παρατηρήσεως, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἐνθαυρνυτικῶν ἐπιστολῶν τὰς ὁποίας λαμβάνομεν ὁμαίερα, τὴν σύτημα τοῦτο ἐπέτυχεν, καὶ μάλιστα μεταξὺ τῶν ἐκτὸς τῆς ἐλευθέρως ἑλλαδὸς ὁμογενῶν, ἐγκυπτόντων σήμερον πλεον ἢ ἄλλοτε εἰς ἐμβριθέστερα ἀντικείμενα. Αὐτὸ λοιπὸν θέλομεν ἐπιδιώξει καὶ τοῦ λοιποῦ ἔωσθ' ὑφάσωμεν (καὶ ἡ ἐποχὴ δὲν εἶναι μακράν) εἰς τὴν ὥραν, καθ' ἣν θέλομεν δυνάμει νὰ διατάξωμεν τὰ τῆς ὕλης ὅπως καὶ τὰ συνάδελφα περιοδικὰ συγγράμματα τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, ἄτινα ἡμῶν, ὅσοι σπουδαῖα καὶ ἂν ὑποτεθῶσιν, οὐτε τὰς μυθιστορίας οὐτε τὰ διηγήματα ἀποβάλλουσιν. Ὑπάρχουσι φύσεις, ἀσθενεῖς ἂν θέλετε, αἵτινες καὶ τὰ λαμπρικώτερα τῶν φαρμάκων ἀποστρέφονται, ἐν τῇς ψυχῇ τὰ χεῖλη δὲν ἐπιχειροῦσι διὰ μέλειτος.

Ὅποιαι δὲ αἱ δημοσιευθεῖσαι διὰ τῆς Πανδώρας μυθιστορίαι, καὶ πῶς ἐθεωρήθησαν αὐταὶ ἐξ ἀρχῆς;

Εἰς τὰς δύο ταύτας ἐρωτήσεις ἀπαντᾷ ἐν συντόμῳ ἡ ἐπομένη διατριβή, ἣν ἀναγινώσκουμεν ἐν τῇ τρίτῳ τόμῳ αὐτῆς.

« Μετὰ τὸ τέλος τοῦ Κυνηγοῦ, μεταφέρομεν καὶ πάλιν τὸν ἀναγνώστην ἀπὸ τοῦ νέου εἰς τὰ ἀρχαῖα ἡμισφαίριον. Παρπαταθέντες τὸ πρῶτον εἰς βρεῖμα αἵματηρόν, ὄρμα ἐξιστορηθὲν, εἰ καὶ ὑπὸ τὸν μετρίφρονα τίτλον τῆς μυθιστορίας, μετὰ πολλῆς ἀκριβείας καὶ ἀκακοῦς ἐνθουσιασμοῦ, ἐδιδάχθημεν πῶς ἰσχύει ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη, καὶ πόσον, συμπαχοῦσα μετὰ τῆς ὁρηθείας, τοῦ ἀδιστάκτου τοῦτου διαμῶ ὅστις συνέχει, καὶ ἐμπεδοῖ, καὶ σώζει τὰ ἔθνη, ἀναδεικνύει ἥρωας καὶ ἄνδρας μεγάλουργοὺς. Ἐμείθεμεν πῶς τὰ ἔθνη, μυκητρίζοντα τὴν ἀρετὴν, τὴν ἱκανότητα, τὴν παιδείαν, πῶς, ἐκτραχληζόμενα εἰς ἰδιοτελείας, καὶ καταχρήσεις, καὶ δολιχότητας, παρκαμάζουσι καὶ κρημνίζονται, καὶ ἀπορίσθημεν ἀναμειβόμενα τὰς ἀξιώματα πολιτικῆς, ἐμπρίποντα καὶ εἰς τοὺς σοφωτέρους τῶν λαῶν ἡγεμόνας.

Ἀφοῦ δὲ ἐθροήσαμεν τὴν ἐκχηρῶσιν τῆς Γωμῆς, τῆς πόλεως ἐκείνης ἥτις ὑπέταξεν, ὅτε εἴμα τὴν ἀρετὴν, ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ἑλλήνων καὶ τῶν νόμων αὐτῆς πάντα τὸν γινώσκον κόσμον, μετέβημεν μετὰ τοῦ ἀναγνώστου εἰς τὴν γῆν τοῦ Κολόμβου, ἐν μέσῳ τῆς ἀγρίας φύσεως, μεταξὺ φυλῶν νομάδων καὶ ἀπολιθῶν, νόμον ἔχουσιν τὴν λόγην, τὸν κεφαλοκρούτην, τὸ φάσγανον, καὶ κατοικεῖν τὰς ἀχα-

ναις ἐρημίας, όπου ἡ ἀνθρώπινη δίκη ἀδυνατεῖ νὰ τιμωρήσῃ τὸ ἔγκλημα.

Καὶ παρατίθεται τὸν ἀνθρώπον τῶν πόλεων πρὸς τὸν ἀνθρώπον τῆς ἐρήμου, τὸν λευκὸν κάποιον τῆς Βυρσῆς πρὸς τὸν ἐρυθρόδερμον κάποιον τῆς Ἰνδίας, καὶ συνιέδωται τὴν πεποθημένην, πεποθημένην ἀλγεινὴν, εἰς δὲ τὸν πρῶτον διαφθαρῇ, καθίσταται θρηνηδέντερος, κτηνωδέστερος τοῦ δευτέρου.

Περὶ ληθόμενα συγχρόνως τόπους ἀγνώστους, ἐσπουδάζομεν ἡμεῖς καὶ εἰς τὰς ἐξοχὰς, διατρέψαντες δόξαν καὶ ὄρεα, διαπλευροῦμεν ὡκεανούς, κατεπλήχθημεν τὰς ὄψεις ὑπὸ μεταλλίων χρυσῶν ἀκτινοβόλου ὡς ὁ ἥλιος, καὶ ἀπλότητος αἰτῆς θαλάσσης ἡ ἄρμος, συνωφειώθημεν μετὰ φυτῶν ἐξωτικῶν καὶ δένδρων γιγαντικῶν, ἐπαλαίσμεν πρὸς θηρία ξεινοφυῆ καὶ τεράστια, περιεβάλλομεν ὑπὸ αἵματος εἰς καρπιδόχους μάχης ἡδονικῆς συνάμα καὶ τρομερῆς, καὶ εἰς ἀγχομένην ὁλόκληρον γεωγραφίαν φυσικὴν, πολιτικὴν καὶ ἱστορικὴν.

Ὅστις, τέψαντες τὴν καρδίαν, προσποιώμεθα καὶ εἰς τὸν νοῦν γνώσεις θετικωτέρας, διακριτέρας, μὴ παρερχομένης μετὰ τῶν προσκαίρων καλῶν ἐκείνης.

Ὅστις, ἀναγνόντες μυθιστορίας, καὶ διαδόντες αὐτὰς εἰς τὸ μέγιστον χρεῖον ἔχον καὶ ἥθικης, καὶ νοσητικῆς, καὶ πολιτικῆς ἀγωγῆς ἔθνος ἡμῶν, ἐφροντισάμεθα νὰ παρίδωμεν εἰς τὴν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν, τροπὴν ἡδεῖαν μὲν καὶ λιπαρὰν, ἀλλ' εὐχυσίον συγχρόνως καὶ ὀγυῖα, καὶ λεηλότως πῶς συνειλίσσαν εἰς τὴν διάπλασιν καὶ τὴν ἐκπαιδεύσιν ἡμετέρων.

Ἐκτερεχόμενοι σήμερον, τρίτον κῶδικα συντάχοντες ὑπὸ τοῦ διασημοτέρου τῶν Γάλλων μυθιστοριογράφου, τοῦ Α. Δυμάς, ἀνατρέχοντες εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Λοδοβίκου ΙΔ' βασιλέως τῆς Γαλλίας, ἐποχὴν μεγαλείου καὶ διαφθορᾶς. Θάλομεν εἰς τὴν κακοήθειαν ἐπικρατοῦσαν καὶ τιμωρίαν, καὶ τὸ ἔγκλημα συσκιαζόμενον ἢ καὶ θαυμάσιον ἀλλὰ θέλομεν καὶ αὐτὴς πορίσθαι τὸ συμπέρασμα, ὅτι, όπου ἡ κακοήθεια τιμᾶται καὶ συσκιάζεται τὸ ἔγκλημα, καὶ παραλύονται τῆς κοινωνίας οἱ δεσμοί, ἡ ἐθνικὴ δόξα ἀμαυροῦται, καὶ παρακμὴ ἐπέρχεται ἀπειλοῦσα πολλῶν καὶ αὐτὴν τῶν ἐθνῶν τὴν ὑπαρξιν.

Πίστιν λοιπὸν καὶ πατρίδα, ἔρωτα παιδείας καὶ ἀρετῆς, γνῶσις θετικωτέρας, διακριτέρας, μὴ παρερχομένης μετὰ τῶν προσκαίρων παλμῶν τῆς καρδίας, ἰδοὺ τί ἀνέκαθεν ἐπεζητήσαμεν καὶ δι' αὐτῶν τῶν μυθιστοριῶν. Καὶ τινόντι, ἀναγνώσαντες τὸν Ριέντς, τὸν ἥρωα τοῦτον τῆς Ρώμης κατὰ τὴν ΙΔ' ἐκκλονταετηρίδα παντοῦ, καὶ ἐν τῇ δέσει, καὶ ἐν τῇ λύσει, καὶ ἐν ταῖς περιπετείαις, καὶ ἐν τοῖς ἐπεισοδίοις τοῦ δράματος, ἀνευρίσκετε ἔρωτα ἀδάμαστον πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν θρησκείαν, παντοῦ ἀγάπην πρὸς τὸν λαόν, παντοῦ μέριμναν ἀκοιμήτων ὑπὲρ τοῦ μεγαλείου τῆς Ρώμης, παντοῦ μίσος ἀκαθέκτον κατὰ τῆς τυραννίας, παντοῦ εἰδήσεις ἱστορικῆς, περὶ ἡθῶν, περὶ ἐθίμων, περὶ μισοφρόνων, καὶ πληθύνων καὶ πατρικίων. Πᾶσα γραμμὴ πληροῖσε ἐνθουσιασμοῦ ὑπὲρ τῆς πατρίδος, διότι πᾶν αἰσθημα πρὸς αὐτὴν μόνον τείνει· διότι καὶ τὸν ἔρωτα αὐτὸν τότε μόνον θεωρεῖ ὁ Ριέντς κίερὸν, δυνατόν, διαρκῆ, ὅτι αὐτὸς ἔντος τῆς ἰδέας καθ' ὅσον

καὶ ἀμολύντου ἀτμοσφαιρας, εἰς τὴν ὁποῖαν κυκλοφοροῦν αἱ περὶ πατρίδος, περὶ ἐλευθερίας, περὶ δόξης ἰδέαι (σελ. 159). Καὶ ἔταν ἰδὼς τὸν Ριέντς ἐν μέσῳ τῆς νυχτὸς ὠχρὸν καὶ αὐστηρὸν τὸ ἦθος, κύκλῳ ἔχοντα ἐκατὸν ἀνδρας μελανοχρῶν, ὀρκιζόμενον ἐπὶ τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ ξίφους νὰ θυσιάσῃ καὶ τὴν ζωὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πατρίδος, καὶ πιστούμενον τὸν ὄρκον διὰ σταλαγμῶν τοῦ ζέοντος αἵματος αὐτοῦ (162), ἀδύνατον, ναι, ἀδύνατον νὰ μὴ ἐξαρθῇ ἡ καρδία σου, νὰ μὴ ἀναπτειωθῇ τὸ φρόνημά σου, καὶ νὰ μὴ ὀρκισθῇς ἐνθουσιῶν ὅπου ὀρκίσθη καὶ ὁ Ριέντς, ὑπὲρ τῆς δούλης καὶ τυραννουμένης πατρίδος σου (*)!

Ἰδοὺ ὁποῖα ὑπῆρξεν, ὁποῖα ὑπάρχει καὶ ὁποῖα ὑπάρξει ἡ πρόθεσις καὶ ἡ φροντίς ἡμῶν. Ἐάν κατὰ τὴν μακρὰν ἡμῶν σταδιοδρομίαν παρεκτραπώμεν ἐνίοτε τῆς εὐθείας, ἀποδοθῇτω τοῦτο εἰς τὴν ἀσθένειαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἢ μᾶλλον εἰς τὰς ἰδίας ἡμῶν ἀσθενεῖς δυνάμεις, οὐχὶ δὲ ποτε εἰς τὴν προαίρεσιν. Ἕλληνες ἡμεῖς καὶ πατέρες τέκνων Ἕλλήνων, ἐνὸς καὶ μόνου ἐπιμέθεα, τῆς εὐδαιμονίας τῆς πατρίδος· πρὸς ταύτην δὲ θέλομεν προχωρήσει κατὰ πολὺ ἂν, ἐπιεικέστερον πρὸς τὰ ἀμικτήματα ἀλλήλων, ἀποτείνωμεν πάντες ἐκ συμπάνου πρὸς Θεὸν τὴν εὐχὴν ταύτην.

« Μίξον δ' ἡμᾶς
Τοὺς Ἕλληνας πάλιν ἐξ ἀρχῆς
Φιλίας χυλῶ, καὶ ζυγνῶμην
Τινὶ προσηνέστερα κέρασον τὸν νοῦν » (**).

Ν. Δ.

ΜΑΥΡΟΙ ΒΑΣΑΝΙΖΟΜΕΝΟΙ.

—0—

Πολὺς ἐγένετο λόγος πρὸ δύο ἡ τριῶν μηνῶν εἰς τὰς Ἀγγλικὰς καὶ Γαλλικὰς ἐφημερίδας περὶ τῶν βασάνων εἰς ἃς καθυποβάλλονται κατὰ τὰς Ἰνδίας οἱ Μαῦροι ὑπὸ τῶν μετακίων λευκῶν τῆς Ευρώπης· φαίνεται δὲ ὅτι αἱ βασανὶ αὐταὶ εἶναι τοσοῦτον φρικταί, ὥστε καὶ αὐταὶ αἱ Ἀγγλικαὶ βουλαὶ μετὰ συζήτησιν μακρὰν, κατέκριναν αὐστηρότατα τοὺς μετερχομένους αὐτὰς, καὶ παρήγγειλαν ἀνακρίσεις.

Μακρὸν καὶ ἀλγεινὸν συγχρόνως εἶναι τὸ νὰ ἐ-

(*) Τὸν Ριέντς καὶ τὸν Κυνηγὸν οὐ μόνον ἐκινδύνως ἀλλὰ καὶ μετὰ κλειστῆς δόξης ὠφελείας δυνάμεθα νὰ προφέρωμεν ὡς διανοητικὴν βρῶσιν, ὡς ἐκπαιδευτικὰ καὶ χρησιμώτατα ἀναγνώσματα, καὶ εἰς ἀντὶ τὰ νήπια.

(**) Ἀριστοφ. Εἰρ. 995-998.

ΜΑΥΡΟΙ ΒΑΣΑΝΙΖΟΜΕΝΟΙ.

πενταλβίωμεν ἐνταῦθα τὰς πολυειδεῖς ταύτας βασάνους· ἀρκούμεθα νὰ δηλοποιήσωμεν μόνον εἰς αὐτοῦ, γυνὴ λευκὴ παρακαθημένη ἐπιγίρει τῇ ἀπανθρωπείᾳ καὶ ἀναφλέγει τὴν βερβερότητα τοῦ βασανιστοῦ.

Καὶ ὅμως πάντες ἐσμέν πλάσματα Θεοῦ· ἐπὶ πάντας ῥίπτει ὁ ἥλιος τὰς αὐτὰς ἀκτῖνας· πάντες ἔχομεν ἴδιον δικαίωμα ἐλευθερίας, αὐτονομίας καὶ ἀνεξαρτησίας!

Ἐντυχὼς ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις προσέταξε τὴν καταστολὴν τοιοῦτων κακουργημάτων.

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ

Τῆς ἐτησίως γενικῆς συνεδριάσεως τῆς ἐν Κοπενάγῃ Β. Ἑταιρείας τῶν Ἀρχαιολόγων τῆς Ἀρχαίου.

—000—

Ἡ ἑταιρεία αὕτη συνήλθε κατὰ τὸ σόνηθες εἰς γενικὴν συνεδρίαν τὴν 5/17 Μαΐου 1856 εἰς τὰ ἐν Κοπενάγῃ ἀνάκτορα Χριστιανουπόλεως, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ κλεινοῦ καὶ φιλομούσου Μεγαλειοτάτου τοῦ Βασιλέως τῆς Δανίας Φρειδερίκου τοῦ Ζ'. Ὁ φιλόπονος γραμματεὺς αὐτῆς ὁ ἀρχολόγος ἄνθρωπος

λεπτομερῆς ἐκθέσει τῶν κατὰ τὸ λήξαν ἔτος 1855 ἐργασιῶν τῆς ἀξιολύτου ταύτης ἑταιρείας, ἐκ δὲ τῆς ἐκθέσεως ταύτης ἐξάγεται ὅτι δαπάνη καὶ ἐπιμελεία αὐτῆς ἐξεδόθησαν κατὰ τὸ λήξαν ἔτος α'. εἰς τὸν τόμον ἐκ τῶν ἀρχαιολογικῶν καὶ ἱστορικῶν χρονικῶν τῆς Ἀρχαίου. Ὁ δὲ δύο τόμοι ἀρχαιολογικῆς ἐπιθεώ-

ρήσεις και υπομνημάτων των αρχαιολόγων της "Αρκτου" γ'. περιγραφή και εχνογραφία των υπό του Μεγαλειοτάτου Βασιλέως της Δανίας ανακαλυφθέντων έρσιπίων 'Ασσέρβου και Σοβόργου' και δ'. συνέχεια του υπό του άκαμάτου Σβέντίνου 'Εγγλσώνος' εκδομένου Ποιητικού Δεξικαού της 'Αρκτώος' γλώσσης.

Μεταξύ δέ των εν τοις χρονικοις και υπομνήμασιν εκδοθεισών διατριβών σημειωτέον τας έφεξας: α'. Γραμματική της Φερσένιου (Férøen) γλώσσης υπό Μ. Β. Χαμμερσχαίμβου β'. Πραγματεία περί της συγγενείας της 'Αρχαίας' 'Αρκτώος' γλώσσης μετά των νυν όμιλουμένων, υπό Ε. Β. Λύνδου γ'. Διατριβήν περί Βασφόρου και των αυτού μνημείων, υπό Έδεβίνου Μ. Θόρσωνος δ'. Πραγματεία περί των μεταξύ Δανίας και Πορτογαλλίας ποτά σχέσεων, υπό Β. Κ. Ουερλάφου ε'. Εκθεσιν περί του Μουσείου των 'Αμερικανικών' αρχαιοτήτων, μετά αξιολόγων εθνογραφικών σημειώσεων, υπό Κ. Κ. 'Ράφνου' ζ'. Εξετάσεις περί Δανικού τινος αρχαίου λίθου ανακαλυφθέντος εν τη πόλει Λονδίνου κατά τό έτος 1852, και ζ'. Αξιολογητέον πραγματείαν περί του αρχαίου γαλλικού μυθιστορήματος και της περί των Νορμαννών επιρροής επί της αυτού αναπτύξεως, υπό Γίσλου Βρουνιύλσωνος, μεταφρασθείσα δέ γαλλιστί υπό Δ. Ι. Βορρίγγου.

Κατά την συνεδρίσιν ταύτην ο κλεινός Βασιλεύς τε και Πρόεδρος εξέθεσε συντόμως μέν πλην μετ' ακριβείας τά περί των υπό την διεύθυνσιν αυτού γενομένων ανασκαφών εις τους εν τη πόλει 'Ριγστέδ' της Σελανδίας αρχαίους βασιλικούς τάφους. Ο δέ αντιπρόεδρος Μ. Ουσγένερος ανέγνω διεξοδικήν διατριβήν περί των ανασκαφών των γενομένων εν τοις τάφοις του Βασιλέως Βολδιμήρου του μεγάλου, και της αυτού συζύγου Σοφίας, θυγατρός Πλαδμήρου της 'Ρωσίας, ως και εν τῷ τάφῳ της βασιλίσσης Βερεγγίας συζύγου Βολδιμήρου του νικητοῦ και βασιλόπαυδος της Πορτογαλλίας. Ο δέ φιλόπονος και πολυμαθής Κ. Κ. 'Ράφνος' όμιλησεν εν έκτάσει και έμβριθείῳ περί πολλῶν αρχαίων σκανδιναβικών μνημείων και των επ' αὐτῶν αρκτικῶν επιγραφῶν (runo), αποδείξας την σπουδαιότητα των επιγραφῶν τούτων, μάλιστα καθ' όσον άπορῶ τας εξ αὐτῶν πυγαζούσας διασαφήσεις επί των όμιλουμένων γλωσσῶν κατὰ τὰ τέλη της ειδωλολατρικῆς και τας άρχάς της χριστιανικῆς των άρκτῶν Σκανδιναβῶν εποχῆς.

Σημειωτέον επί τέλους ότι μεταξύ των κατὰ τό λήξαν έτος καταταχθέντων ως ιδρυτῶν της έντιμου ταύτης εταιρείας, αριθμείται και ο έν Τερχίστη έν των ήμετέρων όμογενῶν αξιότιμος 'Αμβρόσιος Στεφάνου 'Ράλλης.

Ι. ΔΕ-ΚΙΡΑΛΛΑΣ.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

—Ο—

ΜΟΥΣΟΥΡΓΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣ. Πληροπορούμεθα μετ' ευχαριστήσεως ότι ή 'Ελληνίς Κ. 'Ιταβέλλα Κ. 'Ιατρά έν Ζακύνθου, δεκαεπταετίς την ήλικίαν ευδοκίμως πρό τινων έτών σπουδάζουσα την φωνητικήν μουσικήν εις τό έν Βονωνία μουσικόν 'Εκπαιδευτήριον, έδωκε τελευταίον, μόλις εξέλθουσα του σχολείου εκείνου, τά πρώτα δοκίμια της περί την τέχνην ταύτην ικανότητός τη. Την 16 'Απριλίου εις την οικίαν ευγενούς τινος έτραγώδισεν ένώπιον πολυπληθοῦς ακροατηρίου, συγκειμένου εξ ειδυμόνων άνδρων επί τούτῳ προσκεκλημένων, τας δυσκολώτερας μονωδίας και διωδίας των μελοδραμάτων Νάβουχοδονόσορος, των Καβαρτιών, της 'Εστιαδος κτλ. Τό αποτέλεσμα υπερέβη πάσαν προσδοκίαν: τό ακροατήριον ένθουσήσας και προσεκύλεσε πολλάκις την νεάνίδα εις την επανάληψιν των κλείστων τεμαχίων α' 'ΙΙ καλή αύτη υψίφωνος, λέγει επιστολή τις άνδρός ειδήμονος, διεκρίθη τά μέγιστα την προχθεσινήν έσπεραν, και άφησεν εις τους ακούσαντας αύτην τας καλητέρας έντυπώσεις, διότι και κάτοχος της μουσικῆς είναι και φωνήν ου την τυχοῦσαν έχει: εις τά προτερήματα δέ ταῦτα συνενοί και τό α' έσθ' ημα δι' ου θαυμασίως προσωποποιεῖ και του ποιητοῦ και του μουσουργοῦ τας έμπνεύσεις, άνευ του όποιου ψυχρὸν καίσεται τό μελόδραμα. Η 'Ελληνίς αύτη λαμπρόν προοιζούσα μέλλον μες απέδειξεν ότι ή 'Ελλάς ούδεμίαν απόλυσεν των αρχαίων αὐτῆς αναμνήσεων, διότι τά τέκνα αὐτῆς καταγινόμενα μετά ζήλου εις την σπουδὴν των ωραίων τεχνῶν, θέλουσι καταστήσει και πάλιν ταύτην έστίαν των μουσῶν. Συγχαίρομενοι και ήμεῖς την αξίαν συμπατριωτῶν ήμῶν Κ. 'Ιατρά δια την επίδοσιν αὐτῆς, ευχόμεθα, προκειμένου μάλιστα νά παρασταθῇ ήδη ως πρώτη κυρία εις έν των θεάτρων της 'Ιταλίας, νά την ιδώμεν επί του θεάτρου ήμῶν, ψάλλουσας εἰ δυνατόν οὐχι 'Ιταλικῶν, ἀλλ' 'Ελληνικῶν μελοδραμα. (Αθηνά.)

ΦΡΕΝΟΚΟΜΕΙΑ. Κατά την επίσημον έκθεσιν της επί τούτῳ επιτροπῆς, υπάρχουσιν έν Βελγίῳ (έκτῆς της άποικίας του Γεέλου) 51 φρενοκομεία, έν οἷς νοσηλεύονται περίπου των 5,000 φρενοβλαβῶν ήτοι

Κατά την 1 'Ιανουαρίου του 1854 έτους υπήρχον έν τοις καταστήμασι τούτοις,	3,906
Βισήλθον διαρκούντος του αυτού έτους.	1,306
Ίάθησαν	402
Έβελτιώθησαν.	113
Απεβίωσαν.	413

Κατά δέ την 31 Δεκεμβρίου του αυτού έτους υπήρχον εισέτι.

Ευτυχώς εις την 'Ελλάδα ο αριθμός των φρενοβλαβῶν είναι αναλόγως πολύ μικρότερος: αλλά ποία τις ή περί αὐτῶν φροντίς της εξουσίας; . . . και πόσα τά φρενοκομεία μας; . . .

ΠΕΡΙΕΡΓΑ. Τό πάχος της τριχῆς διαφέρει από ενός δεκάτου μέχρις ενός τεσσαρακοστού του χιλιομέτρου.

Αἱ παχύτεραι του ξύλου ίνες έχουν διάμετρον μόλις ενός εικοστού του χιλιομέτρου: αἱ δέ λεπτότεραι μόλις ενός έξηκοστού.

Νήμα μετάξης τοσοῦτον λεπτόν όσον τό εκ του σκώληκος κατασκευαζόμενον, έχει διάμετρον μόλις πέντε χιλιοστών του χιλιομέτρου: νήμα δέ άράχνης, είναι πεντάκις ή έξάκις λεπτότερον, και μόλις έχει διάμετρον ενός εικοστού του χιλιομέτρου. Αἱ μᾶς και μόνης λίτρας τοιούτου νήματος άρκεῖ νά περιβάλλη τις όλην την γῆνιν μας σφαίραν.

Κόκκος μίσχου άρωματίζει θάλαμον επί εἰκοσιν δλόκληρα έτη.

Εἰς διάστημα ☐ δακτύλου του δερματός μας παρατηροῦνται χιλιάδες μικρῶν όπῶν ή πόρων. Βλαμβάνοντες ως μέτρον ανάλογον της επιφανείας του ανθρωπίνου σώματος 16 ☐ πόδας, συμπεραίνουμεν ότι τό σῶμα τούτο διατρύπεται τούλάχιστον εκ 2, 304, 000 πόρων. Οἱ πόροι οὔτοι είναι τά στόμια των έκκριτικῶν άγγείων δι' ὧν ενεργεῖται ή άδηλος διαπνοή.

ΠΕΡΙΕΡΓΑ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΑ ΑΛΘΗ. Η' Βίβλος ήτον έν εκ των πρώτων και συνεχέστερον τυπωμένων βιβλίων, και ως εκ τούτου συνέβησαν έν αυτή πολλὰ τυπογραφικά λάθη.

Υπάρχει εις 'Αγγλίαν Βίβλος εκδοθείσα τη 1717, και γνωστή παρὰ των βιβλιομανῶν υπό τό όνομα Βίβλος του όζυδείου, διότι έν τῷ 20 κεφαλαίῳ του ευαγγελιστοῦ Λουκά, αντί του τίτλου, ή παραβολή της άμπελου (vineyard), εἶναι γεγραμμένον, ή παραβολή του όξυδέιου (vinegar). — Εἰς Γερμανίαν ή γυνή τυπογράφου τινος εισελθούσα εις τό εργαστήριον την νύκτα, ότε ήτο έτοιμος ή τύπῳσις νέας έκδόσεως Βίβλου, και θέλουσα πιθανῶς νά εκδικηθῇ οὐκ αἰκνίνα έριδα, μετεποίησε με τρόπον άστον την κατὰ της Εῤας ρηθείσαν απόφασιν περί της συζυγικῆς ύπακοῆς (παρ. 13^α του Γ^{ου} κεφ. της Γενέσεως): 'Αφήρσε τά δύο πρώτα στοιχεία της λέξεως Herr (κύριος) και αντικατέστησεν αὐτά δια της συλλαβῆς na, ώστε αντί: «Και ο άνήρ ήσται ο κύριός σου» ή προσταγή του Θεοῦ άπεφαίνετο τοιούτοτρόπως, «Και ο άνήρ ήσται ο μωρός σου». Αντίτυπα της Βίβλου ταύτης έπληρώθησαν υπό τινων φιλομούσων εις υπερβολικάς τιμάς.

ΚΡΥΣΤΑΛΛΙΝΟΝ ΠΑΛΑΤΙΟΝ. Έντός των Βασιλικῶν φρουρίων του Σιάμ, υπάρχει Οσρινή σκιάς (χρόσκι) όμοιάζουσα μαγικῶν έργων: είναι όλόκληρος εκ κρυστάλλου: και μήκος μέν έχει 28 πόδων, πλάτος δέ 17: οἱ τοίχοι, αἱ όροφαι, αἱ τράπεζαι, αἱ έδραι, τά άγγεία, εἰσι κατασκευασμένα εκ κρυστάλλου: και ή ύλη δέ αὐτή μεθ' της συνδέονται τά διάφορα μέρη της οικοδομῆς είναι διαφανῆς. Αἱ μᾶς μόνης θύρας δύναται τις νά εισέλθῃ έντός ταύτης: της σκιάδος: όταν δέ και αὕτη κλεισθῇ και χρισθῇ έξωτερικῶς διά του υελώδους επιχρίσματος, οὔτε άνήρ, οὔτε υδωρ είναι δυνατόν νά εισχωρήσῃ. Έν μέσω δέ του ύψους είναι ήνευγμένη στρογγύλος φεγγίτης.

Η σκιάς αὕτη είναι ήκοδομημένη έντός εύρου χώρου δεξαμενῆς, έστρωμένης και κεκοσμημένης υπό ποικιλοχρῶν μαρμάρων, ήτις πληροῦται ύδατος ταχύτερον ενός τετάρτου της ώρας, και έπίσης πάλιν κενούται.

Όταν ο Οσρινός καύσων καθίσταται λίαν άνυπόφορος, ο βασιλεύς έρχόμενος συνάντις μετά της θειραπέλας του περικλείεται έντός της σκιάδος ταύτης. Πληροῦται δέ ή δεξαμενή ύδατος, όπερ αναβαίνει ταχέως, περικυκλοῖ τους τοίχους, και προχωρεῖ μέχρι του ύψους, όλίγους δακτύλους κατωτέρω του φεγγίτου.

Επί τη πλάτει πολλῶν συγγραφέων και ιδίως του Φουρετιέρ διδόμεν την περιγραφὴν ταύτην.

ΕΥΓΕΝΕΙΣ ΤΡΟΠΟΙ ΤΟΥ ΤΙΜΩΡΙΝ. Καταγινόμενος ο περικλης Μιχαήλ 'Αγγελος εις την γραφήν του περιφήμου αυτού πίνακος του περιιστόντος την τελευταίαν κρίσιν, επεκρίθη πικρῶς και άκαρμύστως υπό άμαθοῦς τινος Καρδινάλιου: διό θέλων νά εκδικηθῇ αὐτόν κατέταξε τό άφομοίωμα αὐτοῦ μεταξύ των κεκολασμένων. Δυσαρρεστήθεις δέ περί τούτου ο Καρδινάλιος προσέβουγεν εις τον τότε άρχιερατεύοντα Πάπαν 'Ιούλιον τον Β', όστις παρεκάλεσε τον ζωγράφον νά διαγράψῃ από του πίνακος την εἰκόνα του Καρδινάλιου: ἀλλ' ο Μιχαήλ 'Αγγελος έμμένων εις την απόφασιν του άπεκρίθη: «Εάν, Μακαριώτατε, ο Καρδινάλιος εύρίσκετο έν τῷ Καθαρτηρίῳ, ήδύνασθε κάλλιστα διά των παρακλήσεών σας νά τον άπελευθερώσῃτε: ἀλλά κακή τύχη εύρίσκαται εις την κώλασιν, όπου ως κάλλιστα γνωρίζετε, άπαξ τις εισελθὼν οὐκ έξέρχεται πλέον, διότι έν τῷ ήδει οὐκ έστι μετάνοια».

— Ουμωθεῖς ποτε ο αὐλικός Λαυζίνος (Lauzun) κατὰ του τότε βασιλεύοντος Λοδοβίκου ΙΔ' Γενέσεως: 'Αφήρσε τά δύο πρώτα στοιχεία της λέξεως Herr (κύριος) και αντικατέστησεν αὐτά δια της συλλαβῆς na, ώστε αντί: «Και ο άνήρ ήσται ο κύριός σου» ή προσταγή του Θεοῦ άπεφαίνετο τοιούτοτρόπως, «Και ο άνήρ ήσται ο μωρός σου». Αντίτυπα της Βίβλου ταύτης έπληρώθησαν υπό τινων φιλομούσων εις υπερβολικάς τιμάς.

— Φρεδερίκος ο μέγας της Πρωσίας Βασιλεύς έπολεῖ μεγίστην χρῆσιν ή μάλλον κατάχρησιν του ταμβακού: τούτου ένεκα είχε πάντοτε πρόχειρον φιλικῶν φρουρίων του Σιάμ, υπάρχει Οσρινή σκιάς, επί του γραφείου του ταμβακοθήκην. Μίαν δέ των

ΕΥΓΕΝΕΙΣ ΤΡΟΠΟΙ ΤΟΥ ΤΙΜΩΡΙΝ. Καταγινόμενος ο περικλης Μιχαήλ 'Αγγελος εις την γραφήν του περιφήμου αυτού πίνακος του περιιστόντος την τελευταίαν κρίσιν, επεκρίθη πικρῶς και άκαρμύστως υπό άμαθοῦς τινος Καρδινάλιου: διό θέλων νά εκδικηθῇ αὐτόν κατέταξε τό άφομοίωμα αὐτοῦ μεταξύ των κεκολασμένων. Δυσαρρεστήθεις δέ περί τούτου ο Καρδινάλιος προσέβουγεν εις τον τότε άρχιερατεύοντα Πάπαν 'Ιούλιον τον Β', όστις παρεκάλεσε τον ζωγράφον νά διαγράψῃ από του πίνακος την εἰκόνα του Καρδινάλιου: ἀλλ' ο Μιχαήλ 'Αγγελος έμμένων εις την απόφασιν του άπεκρίθη: «Εάν, Μακαριώτατε, ο Καρδινάλιος εύρίσκετο έν τῷ Καθαρτηρίῳ, ήδύνασθε κάλλιστα διά των παρακλήσεών σας νά τον άπελευθερώσῃτε: ἀλλά κακή τύχη εύρίσκαται εις την κώλασιν, όπου ως κάλλιστα γνωρίζετε, άπαξ τις εισελθὼν οὐκ έξέρχεται πλέον, διότι έν τῷ ήδει οὐκ έστι μετάνοια».

— Ουμωθεῖς ποτε ο αὐλικός Λαυζίνος (Lauzun) κατὰ του τότε βασιλεύοντος Λοδοβίκου ΙΔ' Γενέσεως: 'Αφήρσε τά δύο πρώτα στοιχεία της λέξεως Herr (κύριος) και αντικατέστησεν αὐτά δια της συλλαβῆς na, ώστε αντί: «Και ο άνήρ ήσται ο κύριός σου» ή προσταγή του Θεοῦ άπεφαίνετο τοιούτοτρόπως, «Και ο άνήρ ήσται ο μωρός σου». Αντίτυπα της Βίβλου ταύτης έπληρώθησαν υπό τινων φιλομούσων εις υπερβολικάς τιμάς.

— Φρεδερίκος ο μέγας της Πρωσίας Βασιλεύς έπολεῖ μεγίστην χρῆσιν ή μάλλον κατάχρησιν του ταμβακού: τούτου ένεκα είχε πάντοτε πρόχειρον φιλικῶν φρουρίων του Σιάμ, υπάρχει Οσρινή σκιάς, επί του γραφείου του ταμβακοθήκην. Μίαν δέ των

ἡμερῶν παρατηρήσας θαλαμηπύλον λαμβάνοντα ταμβάκον ἐκ τῆς βασιλικῆς ταύτης ταμβακοθήκης δὲν ὠμίλησεν, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ λαβὼν αὐτὴν καὶ πλησιάσας πρὸς τὸν μνησθέντα θαλαμηπόλον τὸν προσέφερε ταμβάκον, λέγων· « Πῶς σοι φαίνεται ὁ ταμβάκος οὗτος; — Ἐξαίρετος, Μεγαλειότατε. — Καὶ ἡ ταμβακοθήκη; — Ὁρασιότατη, Μεγαλειότατε. — Λάβε λοιπὸν αὐτὴν, Κύριε, διότι εἶναι πολὺ μικρὰ καὶ ἐπομένως δὲν ἐπαρκεῖ δι' ἀμφοτέρου; ἡμᾶς.

— Ἡ νῦν Βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας Βικτωρία εἶχε μὲν τῶν ἡμερῶν προσδιορίσει τὴν 11. ὅραν Π. Μ. ἓνα ἐξέλθῃ τῶν ἀνακτόρων. Ὑπαιδὴ δὲ ἡ κυρία ἦτις ἐμελλε νὰ συνοδεύσῃ αὐτὴν δὲν ἤλθεν ἐγκαίρως, ἡ Βασίλισσα ἠναγκάσθη νὰ περιμένῃ αὐτὴν ἐπὶ τέταρτον σχεδὸν τῆς ὥρας· ἐλθούσης δὲ αὐτῆς ἐπὶ τέλους, ἡ Βικτωρία ἐξαγκυρῶσα ἐκ τοῦ κόλπου αὐτῆς τὸ ὠρολόγιόν της τὸ ἔθεσεν εἰς τὸν κόλπον τῆς κυρίας, εἰποῦσα· « φαίνεται, ὅτι τὸ ὠρολόγιόν σας δὲν δεικνύει ἀκριβῶς τὰς ὥρας· λάβετε λοιπὸν τοῦτο.

ΠΡΕΙΡΩΤΙΚΑ. Ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Χρονογραφία τῆς Ὑπείρου καὶ τῶν ὁμόρων χωρῶν ἀπὸ Χριστοῦ μέχρι τοῦ ἔτους 1853, ἐκδίδει περιεργάτατον ἱστορικὸν σύγγραμμα ὁ ἐν Ἰωαννίνοις Κ. Παναγιώτης Ἀρκαδινὸς Πάργιος. Διηρημένον δὲ εἰς ἑξ. κεφάλαια, θέλει πραγματευθῇ περὶ τῶν ἐξῆς ἀντικειμένων.

Τὸ Α'. βιβλίον διατρέχει τὰ ἀπὸ Χριστοῦ μέχρι τῆς παρὰ τῶν Λατίνων κατασχέσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τὸ Β'. ἐνδιατρίβει εἰς τὰ διατρέξαντα ἐν ὅλῃ τῇ ἐποχῇ τῆς Λατινοδυναστείας.

Τὸ Γ'. ἐξιστορεῖ τὰ ἀπὸ τῆς ἐπανακτήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῆς κατακτήσεώς της ὑπὸ τοῦ Σουλτὰν Μεχμέτ τοῦ Β'.

Τὸ Δ'. ἐνδιαλαμβάνει ὅσα λόγου ἄξια συνέβησαν μέχρι τοῦ ἔτους 1788, ὅτε ὁ Τεπελενιώτης Ἀλῆ Πασσᾶς κατέστη τοπάρχης τῶν Ἰωαννίνων.

Τὸ Ε'. ἐξιστορεῖ ἐν ἰκανῇ ἐκτάσει, ὅσα κατὰ τὴν ὅλην Ἀλμπανικὴν ἐποχὴν ἐπέστη ἡ Ὑπείρος καὶ αἱ γειτονίζουσαι χώραι.

Τὸ ΣΤ' καὶ τελευταῖον ἐνδιατρίβει εἰς τὰ ἐπισυμβάντα ἐν τῇ Ὑπείρῳ μετὰ τὴν κατὰστροφὴν τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ μέχρι τοῦ 1853.

Ὑπὲρ τῆς ἐκδόσεως τοῦ περιέργου ἱστορικοῦ τούτου βιβλίου, τιμωμένου δρ. 7 ἐπικαλούμεθα τὴν συδρομὴν τῶν φιλομούσων.

ΑΙΝΙΓΜΑ.

Πάντοτε τ' ὀλόκληρόν μου

Γίνεται ἐπὶ τῆς γῆς,

Ἐνθ' στερηθεὶς τοῦ πρώτου

Ἰσταμ' ἐπὶ κεφαλῇς.

Πλὴν τὸ δεύτερον ἂν λείψῃ

Ὡς τετράποδον πηδῶ,

Κ' εἰς χωρία καὶ εἰς κώμας

Καὶ εἰς πόλεις εἰςχωρῶ.

Ἐὰν τότε 'ς τὴν ἀρχὴν μου

Ἐνα Μ' μόνον προσθέσῃς,

Ἀλλοιόνης ἐν τῷ ἄμμι

Ὅλας μου τὰς πρώτας σχέσεις.

Ὁ τυρλὸς τότε τῆς Χίου

Σὲ φωνάζει ποικιλῆς,

Μικρὸν ζῶον ὅτι εἶμαι

Ἀλλ' ἀνδρείος μαχητής.

Κατ' αὐτὸν 'ς τὴν κεφαλὴν μου

Φέρω κράνον γεραρὸν

Καὶ ἀκόντιον 'ς τὴν χεῖρα

Φεβερὸν καὶ τρομαρὸν.

Ν. Σ.

(Ἡ λύσις ἐν τῷ ἐπομένῳ φυλλαδίῳ).

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Τοῦ φυλλαδίου 148.

Σελ. 91.	σέλην ἀρις.	σέχ. 34.	ἀντὶ δοχεῖον,
			γρ. δοχείων.
" "	" "	53.	ἀντὶ ἀντενεργεῖαν,
			γρ. ἀντενεργεῖαν.
" "	δεξιά	42.	ἀντὶ διατηρήσεως,
			γρ. παρατηρήσεως.
Σελ. 92.	" "	12.	ἀντὶ τόσων,
			γρ. τόσων.
Σελ. 93.	" ἀρις.	8.	ἀντὶ ξένων,
			γρ. ζώων.
" "	" "	14.	ἀντὶ ἀντενεργείας,
			γρ. αὐτενεργείας.
" "	" "	51.	ἀντὶ νὰ παρέξῃ τὸν
			τύπον,
			γρ. νὰ παρέξῃ καὶ
			τὸν τύπον.